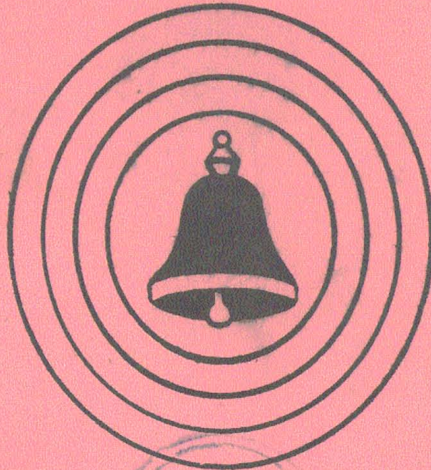
భారతి

అక్టోబరు 1972

వ్యవస్థాపకులు :

దేశోద్ధారక నాగేశ్వరరావు పంతులు

వెల ఒకరూపాయి

భారతి

మాసపత్రిక

శివలెంక శంభుప్రసాద్

సంపాదకుడు

(1938–1972)

అక్టోబరు 1972

సంపుటము : 49 : సంచిక : 10 :

విడిపత్రిక వెల ఒక రూపాయి

వి ష యా ను క్ర మ ణి క

అక్టోబరు 1972

———

మాంత్రికుడు జీతో

శ్రీ వి. ఆర్. వేలూరి

మహారాజ రాజ రాజపరమేశ్వర రాజమార్తాండ వగైరా
మహారాజులంగారిని
ఖుషీ చెయ్యటంకోసం
మంచినీళ్లు మధువుగా మారుస్తాడు.
వదరుకప్పల్ని వందిమాగధులుగా
బొద్దింకల్ని పోలీసువాళ్లుగా
మారుస్తాడు.
పందికొక్కుని పాలగూడెం బాబా చేస్తాడు.
వంగి సలాంచేసి
వేళ్ల చివళ్ల మల్లెపూలు పూయిస్తాడు.
ఛూ మంతర్ !
మాట్లాడే మైనా వాడి బుజంమీద కూర్చుంటుంది.

అక్కడ.

'ఇంకో కొత్తమాయ ఆలోచించు,
నల్లటి నక్షత్రం
పొడిపొడి నీళ్లూ...!'—అని ఆజ్ఞాపిస్తారు
మహారాజరా.......................జులంగారు.
నల్లటి నక్షత్రం
పొడిపొడి నీళ్లూ చేస్తాడు.

'గడ్డిపోచలతో బంధించబడ్డ గంగానది ఊహించు'
అని గర్జిస్తే
అదీ చేస్తాడు.

అక్కడ.

వినయంగా ఓ విద్యార్థి వచ్చి
'ఒకటికన్న యెక్కువైన SINE తీటా ఊహించు !'

వెలవెలబోయిన
మాంత్రికుడు జితో
'సారీ ! సైన్ విలువ
మైనస్ ఒకటినుంచి ప్లస్ ఒకటిదాకా మాత్రమే
అరిచి గింజుకున్నా
ఏంచెయ్యలేం దాన్ని'.

మహారాజదర్బారునుంచి
వందిమాగధుల మూకనుంచీ
నిశ్శబ్దంగా నిష్క్రమిస్తాడు
మాంత్రికుడు జితో
తన గూటికి.

–[మిరాస్లావ్ హోలూబ్ అనే చెకోస్లావేకియన్ వైద్యుడు-కవి వ్రాసిన Zito the magician అన్న వచన పద్యానికి స్వేచ్ఛానువాదం—]

సేద్యవృత్తి - కొన్ని ముఖ్య పరిణామాలు

బి. విద్యాధరరావు

ఆదిమవాసులు అరణ్యంలో కొంత భాగాన్ని రుప్పలూ, తుప్పలూ లేకుండా బాగుచేసి సేద్యానికి ఉపక్రమించిన కాలమేదో సందేహ రహితంగా నిర్దేశించి చెప్పడానికి వలనుపడదు. ప్రపంచంలో అనేక స్థలాల్లో సేద్యం ఆరంభమైంది. బైబిలు గ్రంథంలో పలు తావుల్లో ప్రస్తావించబడ్డ జెరిచో నగరం ప్రపంచ మంతటికి అతిప్రాచీన సేద్యకేంద్రమని విశ్వసించబడు తోంది.[1] క్రీస్తు పూర్వం 7000 సంవత్సరాలనాడు యిక్కడ తొలిసారిగా మానవులు రాళ్లతో నివాసాలు యేర్పరచుకుని సామూహిక జీవనంతోబాటు మొదటి గ్రామానికి శంకుస్థాపన చేశారు. సేద్యంవలన యిది సాధ్యమైంది. పాలస్తీనానుంచి పరిష్యన్ జలసంధి వరకు ఎడారిని ఆనుకునిఉన్న అర్ధచంద్రాకృతిగల అపారమైన భూభాగం 'సుక్షేత్ర చంద్రిక' (Fertile Crecent) అని పిలువబడుతున్నది. సేద్యం ఆరంభం కావడానికి అనుకూలమైన పరిస్థితులు అనాదిగా యిక్కడ నెలకొని ఉన్నవి. ఇందులోనే పాలస్తీనాలోని కారమెల్ శిఖరం, ఇరాక్ దేశపు ఈశాన్య ప్రాంతమైన కుర్దిస్తాన్ శైలసానువుల్లో జార్మో గ్రామంకూడ జెరిచోతోబాటు తొలిసేద్య కేంద్రాలుగా ఇప్పటివరకు గుర్తింపబడుతున్నవి.

ఇట్టి సేద్యకేంద్రాలకోసం ప్రపంచమంతటా అన్వేషణ జరిగిననాడు, అతిచిత్రమైన విశేషాలు బయల్పడే అవకాశం ఉన్నది. హిందూదేశంలో తొలిసేద్య కేంద్రమని పేర్కొనదగిన ప్రదేశం లేదు. అయితే సేద్యం మానవ జీవితంతో పెనవేసుకుపోయిన కొత్తరాతి యుగక్షేత్రాలకు కొదవలేదు. ఇవన్నీ రమారమి క్రీ. పూ. 2500 సంవత్సరముల నాటివి. సేద్యానికి అంతకు 2000—2500 యేండ్లకు పూర్వమే అంకురార్పణ జరిగి ఉండాలి.

సేద్యం ఆరంభం కాకముందు మానవులకు స్వగ్రామమూ, స్వస్థలమూ లేవు. ఆహారాన్వేషణలో నిలకడ లేకుండా మానవులు చరించారు. ప్రకృతి సిద్ధంగా లభించే కందమూలాలూ, వేట మానవులని పోషించాయి. ఇటువంటి పరిస్థితులలో నివసించడానికి ప్రతిమానవునకూ సుమారు 5000 యకరాలకు తక్కువగాని వన్యప్రదేశం అవసరమౌతుంది.[2] దీనిని బట్టి జనసంఖ్య ఎంత స్వల్పంగా ఉండేదో ఊహించుకోవచ్చు.

అసలు సేద్యం ఎలా ఆరంభమైంది? మానవులకు ఈ కౌశలాన్ని స్ఫురింపజేసిన సందర్భాలెటువంటివి? ఈ ప్రశ్నలకు సమాధానాలు అనేక విధాలుగా ప్రతిపాదించబడుతున్నాయి. పురుషులు వేటకి వెళ్లిన సమయాల్లో స్త్రీలు తమ తాత్కాలిక నివాసాల చుట్టుపట్ల కందమూలాలు సేకరించేవారు.

పక్షులు, ఉడతలు మొదలైన ప్రాణులు అడవిలో పెరిగిన ధాన్యపుగింజలను తినడం చూసిన స్త్రీలు, ఆ గింజలను సంపాదించి వాటిని ఆహారంగా ఉపయోగింపవచ్చునని గ్రహించగలిగారు. తాము నాటని చెట్లనుంచి గింజలను సేకరించి వాటిని తమ నివాసాలకు చేరుస్తున్నప్పుడు, దారిలో రాలినగింజలు మొలకలెత్తడం వీరు గుర్తించి, తమకి అనువైన

1. Ashly Montegu; Man his first Milli on years, 1960, pp. 99-100.

2. Rt. Hon. Lord Arcbury; pre-historic times, 1913, ch. VIII, P. 273.

చోట్లలో గింజలను వెదజల్లి మొక్కలు మొలిపించారు. వానలు కురిసినప్పుడు కొన్నిరోజులవరకు అరణ్యమంతా పచ్చగా ఆకుల గుబురులతో నిండిపోడమూ, ఎండలు కాస్తున్న రోజుల్లో ఆకులు పండి, చిన్నమొక్కలు ఎండిపోడమూ గమనించి, తాము జల్లిన విత్తుల మొలకలు ఎండిపోకుండా వాటిని వాగులనీళ్లతో తడుపుతూ ఉండేవారు.

ఈ విధంగా స్త్రీలు సేద్యానికి అంకురార్పణ చేశారు.[3] దీని ప్రయోజనం మొదట్లో పురుషులకి అర్థంకాలేదు. అందువలన సేద్యం స్త్రీలకే విడిచిపెట్టబడింది. మానవులసంఖ్యపెరిగి, వేటవలన ఆహారం సంపాదించుకోడం కష్టతరవౌతున్నకొద్దీ సేద్యపు ప్రాముఖ్యత అర్థంకాసాగింది. క్రమంగా అది పురుషుల వృత్తిగా మారవలసివచ్చింది.[4]

పశుపోషణ మానవజీవిత పరిణామంలో మరొక ముఖ్యఘట్టం. ఇంతవరకు మానవులు ప్రప్రథమంగా మచ్చిక చేసుకోగలిగిన జంతువు శునకమని అనుకోడానికి ఆధారాలు లభిస్తున్నవి.[5] తమ గుహలకి తెచ్చుకున్న మాంసశేషం, తమకి పనికిరానప్పుడు మానవులు గుహల వెలుపల పరిహరిస్తూ ఉండవచ్చు. అది వన్య శ్వానాలకి ఆహారంగా ఉపయోగపడేది. అందువల్ల అవి మానవ నివాసాల పరిసరాల్లో మెసలడం ఆరంభించాయి. ఈ పరిణామం క్రమంగా మానవులకు కుక్కలు మచ్చిక కావడానికి కారణమైంది. తాము వధించిన జంతువుల పసికూనలని తెచ్చి పెంచుకోడంకూడ మరొకవిధంగా జంతువులు మచ్చిక కావడానికి తోడ్పడింది.[6]

ఈ విధంగా జంతువులని మచ్చిక చేసుకోగలిగిన పురుషులు, సేద్యంనేర్చుకున్న స్త్రీలు మానవ పరిణామచరిత్ర స్వరూపాన్నే మార్చివేయగలిగారు. తన పరిసరాలను కొంతవరకు మానవుడు దిద్దుకోగలిగాడు. ఒకచోట స్థిరంగా కొంతకాలం గడపగల అవకాశం అతనికి లభించింది. అతడి సంతానం అతడు నివసించిన ప్రాంతాలపై వారసత్వాన్ని పొందింది. మానవుల పురోగమనానికి యిదే తొలి స్వర్ణ సోపానం.

మానవుడు స్థిరనివాసాలు యేర్పరచుకున్నాక క్రమంగా జనసంఖ్య పెరుగుతూ, జనసంఖ్య పెరిగిన కొలదీ అరణ్యభాగాలు సేద్యక్షేత్రాలుగా రూపొందుతూ వచ్చాయి. స్థిరనివాసాలలో ప్రభుత్వవ్యవస్థల యేర్పాటు అవసరమైంది. పరిసరాల ప్రభావానుగుణ్యంగా ఈ వ్యవస్థలలో వైవిధ్యాలు కనబడతాయి. హైందవ నాగరికతలో స్థూలంగా కనిపించే కొన్ని ముఖ్యభేదాలకి సేద్యవృత్తి యేవిధంగా ప్రాతిపదిక అయినదో పరిశీలించడంవల్ల ఈ సంస్కృతియొక్క సమగ్రరూపం కొంతవరకు అవగాహన కాగలదు.

* * *

ప్రాచీన యుగాల్లో ఆర్యప్రభుత్వాలు అరణ్యాలను రాజ్యభాగాలుగా పరిగణించలేదు. రాజ్యనామం జనపదాలకే పరిమితమైనది. ఎక్కడెక్కడ యేలికయొక్క అధికారం అమలులో ఉంటుందో అది రాజ్యంగా పరిగణిస్తూ వచ్చారు. అరణ్యాలలో రాజశాసనం అమలుపరిచే వ్యవస్థలు ఉండవుకనుక, వాటిని రాజ్యభాగా లనుకోడానికి వీలులేదు. రాజశాసనాలకి కట్టుబడిఉండటం యిష్టంలేనివాళ్లు జనపదాలను వదలిపెట్టి అరణ్యాలలో ఉండవచ్చు. హితోపదేశంలో 'వరం వాసోరణ్యే నపునరవివేకాధిప పురే'అన్న సూక్తి ఈ సందర్భాన్ని వివరిస్తున్నది.[7]

వ్యవసాయం మానవులకి తెలియని అతిప్రాచీన కాలంలో భూమికి ప్రత్యేకత లేదు. దానిమీద స్వామ్యమనే ప్రశ్నే ఉదయించదు. సేద్యం సామాన్య వ్యవహారంలోకి వచ్చినతర్వాత జనపదాలు యేర్పడ్డాయి. జనపదాల వ్యాప్తితో సేద్యయోగ్యమైన భూమి ఎవరికి చెందుతుందని జిజ్ఞాస ఆరంభమైంది. జనపదాలు పరి

---

3. Will Durant, The story of Civilisation, 1954, ch. II. p. 8.
4. Op. Cit. Ch III. P. 34.
5. Op. Cit. Ch. VI. PP. 99—100.
6. Op. Cit. Ch P. 8.
7. మిత్రలాభం, 148.

మితమై, అరణ్యభాగం విస్తృతంగా ఉన్నకాలంలో భూమికి ప్రాముఖ్యంలేదు.

మనుధర్మశాస్త్రం భూమిపై వ్యక్తుల హక్కులను గుర్తించింది. అరణ్యాన్ని నిర్మూలించి ఎవడు క్షేత్రాన్ని సేద్యయోగ్యంగా బాగుచేసుకున్నాడో వానికి ఆ క్షేత్రం చెందుతుంది.[8] మిళిందపన్హ అన్న బౌద్ధగ్రంథంలో సహితము క్షేత్రంపైనుండి అరణ్యాన్ని నిర్మూలించినవాడే క్షేత్రస్వామి అని వివరింపబడింది[9]. ఎవడు అరణ్యభాగంపై శారీరక శ్రమను వ్యయపరచి సేద్యయోగ్యం చేస్తున్నాడో, అతడా భాగాన్ని తన శ్రమకు ఫలితంగా పొందగలుగుతున్నాడు. రాజస్వామ్యం అరణ్యాలపై లేకపోవడంవల్లనే ఇది సాధ్యమౌతున్నది. సేద్యం జరుగుతున్న క్షేత్రానికి రక్షణ అవసరం. ఈ రక్షణ కల్పించిన ప్రభువు పన్ను విధించి సస్య భాగం పుచ్చుకోవచ్చు. రాజ్యవిస్తీర్ణమూ, కోశసమృద్ధి కలుగుతున్నవి కనుక ఈ విధానం ప్రాచీన రాజ్య వ్యవస్థలకి అనుసరణీయమైంది. అరణ్యనిర్మూలనం వల్ల భూమిని నిరాక్షేపణగా ప్రతివ్యక్తీ పొందడానికి వీలున్న రోజుల్లో వ్యక్తుల హక్కు గుర్తించడం జరిగింది. అయితే వ్యవసాయాన్ని గౌరవప్రదమైన వృత్తిగా మనువు భావించలేదు. బ్రహ్మక్షత్రియులు వైశ్యవృత్తులవలన జీవించవలసివస్తే సేద్యాన్ని పరిహరించవలసినదని నిర్దేశించాడు. దారు శకలానికి ఇనుపమొన బిగించి దున్నడంవలన భూమితోబాటు భూమిలో బ్రతికే ప్రాణులు హింసించబడతాయన్నాడు.[10]

రాజ్యంలోని సస్యక్షేత్రాలన్నీ రాజ్యభాగాలే ఐనప్పటికి క్షేత్రస్వామ్యం మాత్రం పౌరులదే. జైమిని— విశ్వజిత్ యజ్ఞాన్ని గురించిన సందర్భంలో రారాజు తన సర్వస్వాన్ని దానం చెయ్యవలసినప్పటికీ, రాజ్యాన్ని దానం చేసినట్లు భావించరాదన్నాడు. శబరుడు మరింత విపులంగా 'రక్షణభారం వహించిన రాజు పన్ను మాత్రం విధించగలడు; కాని అతనికి క్షేత్రస్వామ్యం లేదు. పౌరులు సహితము క్షేత్రాలపై ప్రభువుతో సమానమైన హక్కులు కలవారే'నని స్పష్టపరిచాడు.[11]

రాజ్యభాగంకాని అడవులలో నివసించే సాంప్రదాయము ఆర్యులలో ఉండేది. రాజ్యంలో నివసించే పౌరులపై రాజశాసనాలను అనుసరించవలసిన బాధ్యత ఉంటుంది. ఈ బాధ్యతలను ఉల్లంఘించినవారు దండనార్హులు. వార్ధక్యంలో రాజశాసనాల ప్రసక్తి లేని నట్టడవుల్లో ఆశ్రమాలు యేర్పరుచుకుని జీవిత శేషాన్ని అక్కడ గడిపివెయ్యడం ఆర్యుల సాంప్రదాయమే.

ఋషివాటికలుకూడ అరణ్యాలలో ఉండేవి. ఏ రాజశాసనాలకీ తలవంచవలసిన బాధ్యత ఆశ్రమవాసులకి లేదు విద్యాభ్యాసంకోసం జనపదాల నుంచి తాత్కాలికంగా వచ్చిచేరిన విద్యార్థులు ఆశ్రమ నిబంధనలకు లోబడి మెలిగేవారు. ప్రభువులైనవారు ఆశ్రమాలకు కొంతవరకు రక్షణ యేర్పాట్లు చేసినప్పటికి, అందుకుగాను ఆశ్రమాలపై పన్నులు వేయలేదు. పరిరక్షితాలైన ఆశ్రమాలు విద్యావ్యాప్తికి దోహదకారులయ్యాయి.

ఆశ్రమవాసులైన ఋషులు, వారి శిష్యులు నిర్భయంగా రాజుల ప్రవర్తనను విమర్శించి పలుకగలిగేవారు. కాళిదాసుని అభిజ్ఞాన శాకుంతలంలో, కణ్వుని శిష్యులు శకుంతలని పరిగ్రహించ నిరాకరించిన దుష్యంతుణ్ణి దుయ్యబట్టడం ఈ సందర్భంలో గమనించవచ్చు. పౌరులు తమ ప్రభువుల నడవడిని అంత తీక్ష్ణంగా ఖండించడం జరగదు. విద్యావ్యాసంగం రాజశాసనాలకి లోబడకుండా స్వతంత్ర ప్రతిపత్తితో ఉండాలనే సాంప్రదాయం ఇందులో వ్యక్తమౌతున్నది.

రామాయణ మహాకావ్యంలో కైకేయి భరతుడికి పట్టాభిషేకమూ, శ్రీరామ వనవాసమూ కోరు

---

8. Laws of Manu, Ch. IX. V. 44.

9. R. S, Sarma; A Survey of Land Systems in India From C, 200 B. C. To 650 A. D., J. B. B, S. Vol. XI-IV, p, 225.

10. Ibid, ch. X, P. V. 84—85.

11. Kane P. V. —History of Dharma Sastra, 1941, ch. XXV, P-866.

కోడం గమనార్హమైన విశేషం. వాల్మీకి కాలానికి అరణ్యం రాజ్యభాగం కానేకాదనుకోదగ్గ సన్నివేశాలు రామాయణంలో కనిపిస్తాయి. అయోధ్యకాండలో రాముడు వనవాసానికిపోయేముందు చేసిన దానాలు విపులీకరించబడ్డాయి.[12] వీటిలో భూదాన ప్రసక్తి లేకపోడంవల్ల నాటికి భూమి దానయోగ్యమైన ఆస్తి కాదని గ్రహించవచ్చు.

రామాయణగాథ చారిత్రికమైనదా కాదా అనే చర్చతో ప్రమేయం అక్కరలేదు. ఆ గాథను వర్ణించిన కవి తన కాలంనాటికి అమలులోఉన్న సాంప్రదాయాలను పై వివరాలలో తెలియజేస్తున్నాడు. ఆనాటి సామాజికవ్యవస్థలోగల వాస్తవికతలు కావ్యంలో చోటు చేసుకున్నాయి.

పండితులనూ పామరులనూ ఆకర్షించింది రామాయణ గాథ. రాముడు కావ్యనాయకత్వాన్నధిగమించి జనరంజకుడైన దైవంగా రూపొందాడు. దీని ఫలితంగా ప్రతికాలంలోనూ పండితులు తమ సాంఘిక వ్యవస్థలకి సంబంధించిన నీతిన్యాయాలను రామాయణంలో ప్రక్షిప్తాలుగా చేర్చారని అనుకోక తప్పదు. రామాయణాన్నే తిరిగి కొత్త సన్నివేశాలతో, చమత్కృతులతో కవులు రచించడం ఈ నాటికీ జరుగుతున్నదే. అర్వాచీనులు తాము వ్రాసిన శ్లోకాల కర్తృత్వం వాల్మీకికి అంటగట్టడంకంటె ఈ విధానం శతవిధాల నయమని చెప్పుకోవాలి. ఇందువలన చారిత్రికాంశాల ముందు వెనుకలు కలగాపులగం అయే ప్రమాదం లేదు. కిష్కింధకాండలో లక్ష్మణుని 'నాహం జానామి కేయూరే...'[13] అన్న శ్లోకాన్ని విమర్శనా దృష్టితో చూస్తే, ఈ విషయం అర్థమౌతుంది. అన్న భార్యను తల్లిగా భావిస్తే, తల్లిని తలెత్తి చూడ్డం తప్పెలా ఔతుంది? తల్లులనూ, తోబుట్టువులనూకూడ తలెత్తి చూడరాదన్న సాంప్రదాయం హైందవ భారత దేశంలో ఏనాడూ లేదు. ఈ అలవాటు పశ్చిమాసియా నుంచి దిగుమతైనదనుకోవలసినదే.

ఆర్తనాదం వినిపించిన తరువాత లక్ష్మణుని తక్షణంవెళ్లి అన్నకు సహాయపడవలసిందిగా సీత ఆదేశించింది.[14] లక్ష్మణుడు నిరాకరించినప్పుడు ఆమె పలికిన మాటలు, కొన్ని పంజాబ్ తెగలలో ఈ నాటి వరకు ఉంటూవచ్చిన ఆచారాలని స్ఫురింపజేస్తాయి. సెమెటిక్ జాతులలో మృతుడైన అన్నభార్యను తమ్ముడు విధిగా పరిగ్రహించవలసిన నియమం ఉండేది[15].

సీత పలికిన మాటలే ప్రక్షిప్తాలెందుకు కారాదని ప్రశ్నించవచ్చు. కాని యివి ప్రాచీన గ్రంథంలోనివి కనుకనే వీటిని తొలగించడానికి వెనుకాడడం జరిగింది. ప్రాచీన గ్రంథాలపట్ల హైందవ పండితులకుగల ఆదరాభిమానాలు వివరించవలసిన అగత్యం లేదు. వ్యాఖ్యానకారులీ మాటలను సమర్థించడానికి పడిన శ్రమనుబట్టికూడ ఇవి మూలంలోనివని నమ్మవలసి వస్తుంది.

మహాభారతంలోకూడ పాండవులు రాజ్యాన్ని దుర్యోధనాదులకు ఓడి అరణ్యవాసం చేశారు. బౌద్ధ జాతక కథలలో దేశభ్రష్టులుగా శిక్షింపబడ్డవారు అరణ్యాలకు పోయారు. వెస్సంతర దశరథ జాతక కథలు ఈ విషయాన్ని స్పష్టం చేస్తాయి. మరి కొన్ని కథలలో జనసాంద్రత కలిగిన చోట్లలో గ్రామాల ప్రజలు అడవులలో కొత్తవలసలు యేర్పరచుకోడమూ, పన్నుల బాధలకు తట్టుకోలేని గ్రామాలజనం అడవులలోనికి సంపూర్ణంగా నిష్క్రమించడమూ వర్ణింపబడ్డాయి.[16]

అనార్యరాజ్యవ్యవస్థలలో అరణ్యానికీ, రాజ్యసీమలకూ ప్రస్ఫుటమైన వ్యత్యాసం కనిపించదు. గ్రామాలను విడదీస్తూ, మధ్యలో వ్యాపించిన అడవిని కూడ వీరు రాజ్యంగా భావించినట్టు తోస్తుంది.

---

12. అయోధ్యకాండ, XXXII.
13. కిష్కింధకాండ, VI
14. అరణ్యకాండ XLV
15. The Book of Ruth; 1.
16. A. L. Basham; The wonder that was India, P. 110.

ఇందువలన అనార్యులు పాలకులైన దక్షిణావనిలో గ్రామాలు పట్టణాలుగా రూపొందడంలో విలంబన జరిగినదనుకోవాలి.

అర్థశాస్త్రంలో నిరుపయోగంగా కనిపించే క్షేత్రాలను గ్రామాలుగా రూపొందించడానికీ, గ్రామాల చుట్టుపట్ల క్షేత్రవ్యాప్తికి ప్రోత్సాహం కనిపిస్తుంది. ఈ విధానం నగరాభివృద్ధికి దోహదం కలిగించి నాగరికతకు దారితీసింది.

అడవులలోఉంటూ గ్రామాల అభివృద్ధికి ప్రయత్నించనివారు ఆటవికులూ, అనాగరికులూ అయ్యారు. ప్రభుత్వం నిర్వహిస్తున్న వ్యక్తులు అరణ్యాలపై కూడ సంపూర్ణమైన అధికారాన్ని హస్తగతం చేసుకుని, అరణ్యాలను నిర్మూలించి సేద్యక్షేత్రాలుగా మార్చగల ప్రజలను ప్రోత్సహించకపోవడం ఇందుకుగల ప్రబల కారణాలలో ఒకటిగా భావించవచ్చు.

సేద్యం అభివృద్ధి చెందినకొద్దీ నగరాలు యేర్పడే అవకాశం జరిగింది. నాగరికతవల్లనే ప్రపంచంలో పలుతావుల్లో వ్యవసాయమూ సర్వతోముఖంగా వికసించింది. నాగరికతకీ, సేద్యానికీ ఈ విధంగా పరస్పరమైన సంబంధమూ, ఒకదానికి మరియొకటి ప్రాతిపదికగా నిలవడమూ జరిగింది. ఈనాటికీ ఇదే ప్రతిప్రత్తి సేద్యానికీ నాగరికతకూ మూలసూత్రంగా కనుపిస్తుంది. యాంత్రిక పరికరాలూ, రసాయనికపు ఎరువులూ, అధిక ఫలదాయకములైన బీజములూ, పట్టణాలలో ఉద్భవించవలసినదే.

సర్వతోముఖమైన సేద్యంవలన మానవులకు తీరిక లభిస్తున్నది. ఈ విరామ సమయం సద్వినియోగమైనప్పుడు, ఇతర కళలతోబాటు పరిశ్రమలు నెలకొల్పుకోగల అవకాశం యేర్పడగలదు. పరిశ్రమలవలన సేద్యానికి యితోధిక ప్రోత్సాహం లభిస్తుంది. పట్టణాలవలన సేద్యానికి అపకారం జరుగుతున్నదనీ, పట్టణవాసులు నిరుపయోగమైన డాంబికాలకి అలవాటుపడి బతుకుతారనీ చిత్రమైన అపోహలు ప్రపంచమంతటా వ్యాపించిఉన్నాయి. భూమి దున్ని బతికినవాడే దేశానికి వెన్నెముక అనీ, అతనిదే అత్యున్నత సాంఘిక స్థానమనీ, ఆహారపు కొరత యేర్పడిన దేశాలలో ప్రచారమూ జరుగుతున్నది. ఇది సంపూర్ణమైన నిజమైతే, ఉదాహరణకు, ఇంగ్లాండ్ దేశానికి వెన్నెముక లేదని చెప్పవలసిఉంటుంది. ఆ దేశపు ఈనాటి ప్రగతి పూర్తిగా పరిశ్రమలమీదనే ఆధారపడింది. ఇది జాతీయ ఆర్థిక సూత్రాలకు సంబంధించిన విషయం గనక యింతకంటే ఈ సందర్భానికి దీనిని గురించిన వివరణ అప్రస్తుతం.

ఆర్య వ్యవస్థలకీ అనార్య వ్యవస్థలకీ అరణ్యాలకు సంబంధించిన వ్యవహారభేదం నాగరికతలలో వ్యత్యాసానికి చాలవరకు కారణభూతమైంది. మొదట్లో ఆర్య సంస్కృతి కేవూత్రమూ తీసిపోని అనార్య సంస్కృతి క్రమంగా వెనుకంజ వెయ్యసాగింది. సేద్యపు పద్ధతులలో దీని ప్రభావం వ్యక్తమయ్యేవరకు ఈ స్తబ్ధతని గుర్తించడం జరగలేదు.

ఆర్య వ్యవస్థలన్నీ సంపూర్ణంగా సేద్యాభివృద్ధికి దోహదం చేశాయనీ, అనార్య వ్యవస్థలు ప్రగతి నిరోధక శక్తులుగా వ్యవహరించాయనీ సమర్థించ బూనడం సాహసమే కాగలదు. పైన వివరించిన తారతమ్యం స్థూలమైనది. చెదురుమదురుగా యిందుకు విపర్యయ ప్రాయాలైన సందర్భాలు ఉంటాయి. అసలు ఆర్య అనార్య జాతి వ్యత్యాసాలకే మూలమైన ప్రాతిపదిక లేవీ లేవనీ, మనకి స్థూలంగా గోచరించే భేదాలన్నీ సంస్కృతి, భౌగోళిక వైవిధ్యాలేననీ జాత్యభిజ్ఞులు అభిప్రాయపడుతున్నారు.[17] జాతుల ఎక్కువ తక్కువలన్నీ మానవ చరిత్రకు పరిమితమైనవేకాని జీవశాస్త్రానికి సంబంధించినవి కావు.

దక్షిణావనిలో ఆటవికులు నివసిస్తుండేవారనే భావం రామాయణంలో సూచించబడింది. రామునికి సహాయం చేసిన వానరు లెవరు? వీ రందరి పుట్టుపూర్వోత్తరాలు ఆర్యదేవతలకీ, ఋషులకీ ముడిపడి ఉండటం ప్రత్యేకంగా గమనార్హం. అనార్య జాతులతో

17. Anthony Barnet, The human species, 1957, Ch. 7, P. 148

సంబంధా లేర్పరచుకుని, తమ జాతిలో సాంఘిక స్థానాన్ని కోల్పోయినవారి సంతతే వానరులు కావచ్చును. ఈ వానరులకి తోకలు వర్ణింప బడినప్పటికీ ఆనాడు ఈ జనులపట్ల ఆర్యవ్యవస్థ లలో ఉన్న తూష్ణీంభావం కవి చమత్కృతిగా రూపొం దినదనుకోవాలి. వానర స్త్రీల తోకలు వర్ణింపబడ లేదు! ఇదొక ముఖ్యవిశేషం. ఏ జాతి వారైనా స్త్రీలను గౌరవంగా చూడడం సంస్కారయుతులైన ఆర్యుల లక్షణం. తాటకను వధించవలసి వచ్చినప్పుడు రాముని చిత్తవృత్తీ, క్రోధోద్రిక్తుడై తనను సమీపిస్తున్న లక్ష్మణుని శాంతింపజేయడానికి సుగ్రీవుడు తారను ముందుంచుకోవడం, యీ నిజానికి ఉదాహరణలు. కవి వానర స్త్రీల లాంగూల వర్ణనలకి పూనుకోక పోడానికి ఈ సంస్కారమే అడ్డువచ్చి ఉండాలి. వాన రులతో సఖ్యం ఆర్యులకి అవసరమైంది. ఆర్యులతో సామరస్యం వానరులు గౌరవప్రదంగా భావించారు. అటు ఆర్యులతో, ఇటు అనార్యులతో బాంధవ్యం కలిగి, రెండు సంస్కృతులకీ వారసులైనవారు వానరులన్న మాట.

రెండు బలమైన విభిన్న సంస్కృతులు తారసిల్లినప్పు డుదయించే సంతతికి రెండు సంస్కృతుల వారసత్వం సంభవించినప్పటికీ, కొత్త సాంఘిక వ్యవ స్థకి అవసరమైన సాంప్రదాయం లోపిస్తుంది. వారి జననమే సాంప్రదాయ విరుద్ధమైన ప్రయోగ ఫలితం గదా! హిందూదేశంలో ఆంగ్లో యిండియన్‌ల పరి స్థితులు కొంచెం యించుమించుగా యిట్టివే. వీరి సాంఘికాచారాలు ఒక స్థిరత్వం సంపాదించుకోడానికి వీరి పూర్వోత్తరాలు పూర్తిగా పరిశిమారి పోవలసి ఉంటుంది.

ఆ నాటికి వారికి ప్రత్యేకమైన కట్టుబాట్లు, ఆచారాలు ఏర్పడి, ప్రత్యేక సంస్కృతి వర్గంగా గుర్తింపబడే అవకాశం కలుగుతుంది.

ఆర్య అనార్యజాతులు సేద్యం పుంజుకుంటున్న రోజులలో తారసిల్లడంవలన వారి సంస్కృతి విభే దాలు రూపరి వైవిధ్యం కొంతవరకు భాషలలో గుర్తు పట్టడానికి వీలుగా మిగిలింది. వృత్తులననుసరించి కుల విభజన జరగడానికి ఈ రెండు జాతులమధ్య సంఘర్షణలు చాలావరకు కారణమని తోస్తుంది. కులాలను 'వర్ణ' పదంతో వ్యవహరించడాన్నిబట్టి జాతి వైవిధ్యంకూడ యిందులో వ్యక్తమౌతున్నది. యూరప్ లోని ఆర్య వ్యవస్థలలో ఈ కుల విభజన లేకపోవడం స్పష్టంగా కులవ్యవస్థ ఆర్యసాంప్రదాయం కాదని సూచిస్తున్నది. అనార్యులలో ఈ వ్యవస్థ ఉండేదను కోడానికి ఆధారాలు లేవనే చెప్పుకోవాలి.

పట్టణాల వ్యాప్తికి అతిముఖ్యమైన కారణం వేరొకటి ఉన్నది. ఒకేవృత్తితో ఒకేజాతిమనుషులు నివశించే గ్రామాలు ఏనాటికీ పట్టణాలుగా రూపొంద లేవు. బెస్తవాళ్లమాత్రమే నివసించే కుగ్రామం బెస్తపల్లెగా మిగిలిపోతుంది. అది పట్టణంగా మారే అవకాశమే ఉండదు. జనసంఖ్య పెరిగిననాడు, కొందరు వేరొకచోట ఇటువంటిదే మరొక బెస్తపల్లెను నిర్మించుకుంటారు.

సంస్కృతులలో విలక్షణతగల రెండుగాని, అంతకుమించిగాని జాతుల మనుష్యులు సహజీవనంతో మసలుకోవలసిన సందర్భాలు యేర్పడినప్పుడు పట్ట ణాభివృద్ధి జరుగుతుంది. ఆ పరిస్థితులు పౌరులలో విభిన్నవృత్తులకు ప్రోత్సాహం కలిగిస్తాయి. తమ సంస్కృతికి చెందని వర్గాలను తమ పరిసరాల్లో జీవించనివ్వడానికి అంగీకరించగల ఔదార్యం క్రమంగా అనేక వృత్తులకు దారితీస్తుంది. వృత్తుల వైవిధ్యం పట్టణాలు యేర్పడడానికి తొలిమెట్టు. వృత్తులు పెరుగుతున్నకొద్దీ జనపదాలు పారిశ్రామిక కేంద్రాలై నగరాలుగా రూపొందుతాయి. పరిశ్రమలులేని మానవ సమాజంలో పట్టణాలు యేర్పడవు.

ప్రాచీనయుగాల్లో ఒకజాతి మనుష్యులకు సర్వ సాధారణంగా ఒకవృత్తిమాత్రమే ఉండేది. పశుపాల కులు ఇతరవృత్తులవారితో సంపర్కాలు పెంచుకోక పోతే పశుపాలకులుగానే చిరకాలం మిగులుతారు. వీరి సంతానం యిటువంటి జాతులలో వృత్తిని పైతృ కంగా పొందుతుంది. దీనిలో మార్పులు సాధారణంగా

ఉద్భవించవు. కదాచిత్‌గా తలెత్తిన మార్పులు ఆ జాతిలో ప్రబలిన మతప్రభావాలకు లోనై అణచి వేయబడతాయి. మతమూ, సంస్కృతులపై దాని ప్రభావమూ అగాధమైన విషయాలు గనుక వాటిని గురించిన విపులీకరణ వేరొక సందర్భంలో విచారించ వచ్చు.

పట్టణాలు పై కారణాలవల్ల రెండుగాని, అంతకుమించిగాని నిర్దుష్టమైన సంస్కృతి వైవిధ్యం గల జాతుల సాహచర్యఫలాలుగా యేర్పడగలవు. జాతులకు కచ్చితమైన సంస్కృతి సంపద ఉన్నప్పుడు, వాటిలో కొన్ని పాలకులు, మరికొన్ని పాలితులు ఐనప్పటికి నాగరికత ఉత్పన్నం కావడానికి ప్రతిబంధకంలేదు. హిందూ దేశంలో సింధు నాగరికత ఈ విధంగా ప్రభవించిందనుకోడానికి అవరోధంలేదు. ఇక్కడ సంభవించిన అస్తిశేషాలు భిన్నజాతులవిగా గుర్తింపబడ్డాయి.[18] ఈ నాగరికత ఆర్యులదో, అనార్యులదో అంతుబట్టకపోవడానికి సంస్కృతుల మేళవింపే ముఖ్య కారణంగా భావించవచ్చు. పచ్చిక బయళ్లను వెతుక్కుంటూ సింధు నదీ తీరాలకు వచ్చిన ఆర్య వర్గాలు మొదట్లో అనార్యులతో తలపడి, వారి సస్య క్షేత్రాలు స్వాధీనం చేసుకున్నప్పటికి, క్రమంగా సేద్య ప్రాముఖ్యాన్ని గుర్తించి, దానిని తెలిసిన అనార్యులను తమ సరసను మననిచ్చారు. ఇందువల్ల యిక్కడ నగరాలు వెలిశాయి. పశుపాలకులైన ఆర్యులకు, సేద్య కర్తలైన అనార్యులకు, విరోధానికి బదులు సఖ్యత సంభవించిన తొలిక్షేత్రాలు, సింధు నాగరికతకు ప్రతీకలై గోచరిస్తున్నాయనుకోవాలి. సింధు నాగరికత అంతరించి పోవడానికి కారణాలు చాలవరకు భౌగోళికమైన మార్పులమీదనే ఆధారపడి ఉండవచ్చు.

అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రాలలో అతిశీఘ్రంగా పట్టణాలు అభివృద్ధి కావడానికి యూరప్ సంస్కృతుల మేళవింపే కారణం. లాటిన్ అమెరికాలో అభివృద్ధి కుంటుపడడానికి కారణం లాటిన్ అనే మాటలో అంతర్గర్భితంగా ఉన్నది. ఈ దేశాలలో సంస్కృతి వైవిధ్యాలుగల వర్గాలు తారసిల్లడం జరగలేదు. ముఖ్యంగా స్పెయిన్ దేశీయుల ప్రాబల్యం యిక్కడ అన్యుల ప్రవేశానికి ప్రతిబంధకమైంది. లాటిన్ మాతృకగా కలిగిన భాషల వ్యాప్తివలన ఈ రాజ్యాలకు సామూహికంగా లాటిన్ అమెరికా అని వ్యవహరించడం జరుగుతోంది.

సేద్యం చేసుకునేవారికి ప్రబలులైన విరోధులు ఉండక తప్పదు. తమకి అవసరమైన ఆహార సంపాదన సులభసాధ్యంకాని ఇతర వృత్తులవారు సేద్యంవలన సుఖంగా బతికేవాళ్లని చూసి అసూయపడేవారు. వీరంతా వేటచేతను, తాము పెంచుకున్న జంతువులను తామే నరుక్కుని తినవలసినవాళ్లు కావడంవల్లను. క్రౌర్యం వీళ్లలో సహజ స్వభావంగా ఉంటుంది. వీళ్లకి ఆహారపు కొరత యేర్పడ్డప్పుడు, వీరు సేద్య క్షేత్రాలపై దావిమ్మాచేసి, అక్కడ తమ ప్రయత్నాలకు అడ్డువచ్చిన వాళ్లని నిర్దాక్షిణ్యంగా వధించి, సస్యాన్ని దోచుకునేవారు. బైబిల్ పూర్వభాగంలో పశుపోషణతో బతికేవాళ్లు పట్టణాలపైబడి ధ్వంసం చెయ్యడం పలుతావుల్లో వర్ణించబడింది. పట్టణాల మనుగడకి సేద్యవృత్తి ముఖ్యప్రాతిపదిక అని యింతకుముందే వివరించడం జరిగింది.

బైబిల్‌లో కైన్ తన సోదరుడైన ఏబెల్‌ను వధించాడు.[19] ఇక్కడ చిత్రమైన సందర్భం ఉన్నది. భూమిని దున్ని బతుకుతున్న వాడు కైన్. గొర్రెల కాపరి ఏబెల్. ఏబెల్ జహోవాకు ప్రీతిపాత్రుడు కావడం సహించలేక కైన్ అతణ్ణి వధించాడు. అవాదిగా పశుపాలకులైన యూదుల మతగ్రంథంలో సేద్యంపట్ల అనాదరం వ్యక్తం కావడంలో వింత లేదు. ఈ కథనం ప్రకారం మొదటి మానవ హంతకర్షకుడే!

సాధారణంగా సేద్యంవలన బతికేవాళ్ల స్వభావం క్రౌర్యరహితం కాకతప్పదు. వీరి కాలంలో ముఖ్యభాగం

---

18. J. W. Swain, The Harper History of civilisation, Vol. 1, VIII, P. 354,

19. Genesis; 4.

సస్యసంరక్షణలో వ్యయమై పోవడంతో యితరులతో ప్రమేయానికి తీరిక లభించదు. సేద్యఫలాన్ని నమ్ముకో గలిగినవాడు గనక యితరులపై దాడిచేసి దాచుకో వలసినది కృషీవలునికి లేదు. కేవలం ఆత్మరక్షణకూ సస్యరక్షణకూ కృషీవలుడు ఆయుధపాణి కావలసి వచ్చింది. సేద్యకేంద్రమైన భారతావని అతిప్రాచీన యుగాలనుంచి పశ్చిమాసియావాసుల దండయాత్రలకు గురిఐంది. ఈ దేశంనుంచి యితరదేశాలపైకి చెప్పుకో దగ్గ దాడులేవీ జరగలేదన్న సత్యం ఈ సందర్భంలో ప్రత్యేకంగా గమనార్హం. మెసపొటేమియా, పరిష్యన్ నాగరికతల పోలికలు ఇక్కడి పురాతనవస్తు సముదాయంలో ద్యోతకం కావడానికి ఈ దాడులు కొంత వరకు కారణం కావచ్చును.

దక్షిణాపథంలో క్రీ. పూ. 500 నుంచి సేద్యం వృత్తిగాకల బృహత్శిలా సమాధుల నిర్మాతలు ఒక ప్రత్యేకమైన వర్గానికి చెందినవారు. ఈ సమాధులు దక్కన్‌లోను, దక్షిణదేశంలోను బహుళంగా వ్యాపించడాన్నిబట్టి వీళ్ళు ముఖ్యంగా అనార్యవర్గీయులనుకోడానికి అవకాశం ఉంది. ఐతే, కదాచిత్‌గా యివి ఉత్తరభారతంలోనూ కనిపిస్తాయి. పశ్చిమయూరప్‌లో తామ్రయుత శిలాయుగకాలంనాటికీ ఈ రకపు సమాధులు నిర్మింపబడ్డాయి. వీరు యేజాతివారో, వీరి చరిత్ర యొక్క ఆద్యంతాలేవో సమగ్రంగా తెలుసుకోవలసిన అవసరం ఉన్నది. వీరి కాలంలో సేద్యం ప్రత్యేకమైన నైపుణ్యం అవసరమైన వృత్తిగా రూపొందినది. వీరు తరతరాలుగా సేద్యాభివృద్ధికి ప్రయత్నించి ఆ వృత్తికి కావలసిన పరిజ్ఞానాన్ని సమకూర్చుకోగలిగారు. వీరే తరువాత వృత్తుల ననుసరించిన సాంఘిక వర్గీకరణకు మూలపురుషులని తోస్తుంది. జనసంఖ్య పెరుగుతున్నకొద్దీ సేద్యప్రాముఖ్యం ఎక్కువ కావడంతో బాటు, ఆ వృత్తికి కావలసిన పరిజ్ఞానమూ, అనుభవమూ లేనివారు, దానిని చేబట్టడానికి వెనుకాడవలసినంతగా సేద్యం అభివృద్ధి చెందినది. బృహత్శిలా సమాధుల నిర్మాతలు పంటలను పూర్తిగా వర్షాధారా ఫలంగా విడిచిపెట్టక, వాగులకు కట్టలు పోసి, నీటిని నిలువచేసి పంటలకు నీటివనరులు సమకూర్చేవారు. సేద్యానికి ముడిపడిన తాంత్రిక ప్రక్రియలుకూడ వీరి కాలంలో నిర్దుష్టంగా రూపొందాయి. విత్తులు చల్లాక అవి మొలకెత్తేవరకు, మొలకలుపెరిగి కంకులు వేసి ఫలాదాయకాలయేవరకు కర్షకుడు వేచిఉండవలసి వస్తుంది. ఇలా వేచిఉండేకాలంలో మానవమేధ పరిపరి విధాలుగా తలపోసి, యే ఆటంకములూ లేకుండా తన ప్రయత్నం ఫలవంతం కావాలనే కాంక్షకు తాంత్రిక ప్రక్రియలలో రూపు కల్పిస్తుంది. స్థూలంగా మొదటి తాంత్రిక ప్రక్రియలన్నీ సేద్యంమూలంగా ఆరంభమైనవే.

వ్యవసాయ పరిజ్ఞానంకల బృహత్శిలా వర్గీయులకు ఆహారపు కొరతలు ఉండేవికావు. పంటను నిలువ చేసుకోడమూ, శత్రువులదాడులనుండి తమను, తమ ధాన్యసంపదను కాపాడుకోడం వీరికి అవసరమైంది. ధాన్యాన్ని భూమిలో నిక్షేపించి నిలువచెయ్యడం పెద్ద ఎత్తున ఈ యుగంలో ఆరంభమైఉండాలి. ఈ దాపరికపు పాతరలను గుర్తుంచుకోడంకోసం మొదట్లో వీటిచుట్టూ రాళ్లతో వలయాలు యేర్పరచేవారని ఊహించవచ్చు. తాంత్రిక ప్రక్రియలతో ముడిపడిన యీ దాపరికం, క్రమంగా తమ మృతుల శారీరక శేషాలను నిక్షిప్తపరచడానికి సహితము ఉపయోగపడిందనుకోవాలి. భూమిలో దాచుకోడం బహుశా బృహత్శిలా యుగకర్తలతో ఆరంభమై వుంటుంది. గోతులు త్రవ్వడమూ, పూడ్చడమూ అంతకుముందు, కొత్తరాతియుగాల నాటినుంచీ మానవుల సహజ స్వభావంగా ఉండేది. ఈ గోతు లీ కాలంలో నివాసాలకీ, ప్రయోజన రహితమైన వస్తు విసర్జనకూ ఉపయోగపడ్డాయి.

అకస్మాత్‌గా దాడిమా జరిగినప్పుడు, పటిష్ఠంగా ప్రతిఘటించే అవకాశము లభించక ప్రాణరక్షణకోసం కొందరు పారిపోడమూ, మరికొందరు వధింపబడడమూ జరుగుతుంది. ఈ విధ్వంసం తరువాత తమకి స్వస్థలం యేర్పడిన బృహత్శిలా యుగకర్తలు తిరిగి తమ తావులకి వచ్చేవారు. అప్పుడు తమ బంధుజనంయొక్క మృతదేహాశేషాలను లభ్యమైనంతవరకు బృహత్శిలా వలయ సమాధులలో తాంత్రిక ప్రక్రియలతో సహా

భద్రపరచేవారని నమ్మవచ్చు. ఇందుకు తార్కాణంగా ఈ సమాధుల్లో అస్థులు చిందరవందరగా గోచరిస్తాయి. మృతదేహాలను కొన్నాళ్లవరకు పార్శీ సాంప్రదాయానుసారం, పక్షులకు తిర్యగ్జంతువులకు ఆహారంగా వదలిపెట్టడంవలన, ఎముకలు క్రమరహితంగా ఉంటున్నాయనే అభిప్రాయాన్ని కొందరు వ్యక్తపరుస్తున్నారు. మృతుల సంబంధీకులను ఖననం చెయ్యవలసి వచ్చినప్పుడు ఈ సమాధులను తిరిగి తవ్విపోసేవారనే వాదమూ ఉన్నది. ఐతే కొన్ని ప్రత్యేక సందర్భాలలో తప్ప మృతియొక్క అర్థాన్ని గ్రహించగలిగిన మానవులు, తమ బంధువుల సమాధులను తరచుగా తవ్విపోసేవారనడం హేతుబద్ధంకాదు. అందువలన హఠాత్తుగా జరిగిన దాడులలో మృతిజెందిన తమ ఆప్తులను ఖననం చెయ్యడంకోసం బృహత్శిలావలయాల నిర్మాణం జరుగుతూ వచ్చిందనుకోడానికి ప్రతిబంధకం లేదు. వీటిలో లభిస్తున్న ఇనుప ఆయుధాలు వీరిపై జరిగిన దాడులను సూచిస్తాయి. ఈ దాడులలో స్త్రీ, శిశు, వృద్ధ వివక్షలేక నిర్దాక్షిణ్యంగా ప్రవర్తించడం జరిగేది. బైబిల్‌లో ఇటువంటి దాడులు వర్ణింపబడ్డాయి. పశుపాలకులకీ, కర్షకులకీ గల నిరంతర స్పర్థలకి బృహత్శిలావలయాలు ఒక రకమైన చిహ్నాలు కావచ్చును.

దక్షిణ భారతంలో 4 వ శతాబ్దం మొదలయ్యే వరకు భూమిని ఆస్తిగా పరిగణించినట్లు తోచదు. ప్రభుత్వ వ్యవస్థ శాంతి భద్రతలకోసమే ముఖ్యంగా శ్రద్ధవహించడం జరిగేది. ఇక్ష్వాకు శాసనాల్లో 'హలశతసహస పదాయిస'లాంటి వాక్యాలను పురస్కరించుకుని హలదానం భూదానమేనని అభిప్రాయపడడం సబబుకాదు.[20] రాజు దానంగా యిస్తూవచ్చింది నాగళ్లను మాత్రమే. వాటిని పరిగ్రహించినవాడు తన కనువైన స్థలాన్ని ఎన్నుకొని సేద్యం చేసుకోవచ్చు. అతని క్షేత్రంపై శుల్కం విధించే రాజ్యవ్యవస్థ దానికి రక్షణ యేర్పాట్లు చేస్తుంది. రక్షణకోసం యిట్టి రాజ్యవ్యవస్థలు యేర్పడని ప్రాంతాలలో తమకు తాము రక్షణ యేర్పాట్లు చేసుకున్నవారు బృహత్శిలాయుగ కృషీవలులు. సమగ్రమైన రాజ్యవ్యవస్థలు యేర్పడిన తరువాత బృహత్శిలా యుగకారులు తమ ప్రత్యేకతని కోలుపోయి, ఆ వ్యవస్థలలో కృషీవలులుగా కలసిపోయారని అనుకోవలసి ఉంటుంది. జనసంఖ్య పెరుగుతున్నకొద్దీ భూమిని స్థిరాస్తిగా పరిగణించవలసి వచ్చింది. ఈ స్థిరాస్తి హక్కును పరిరక్షించుకోడానికి కృషీవల వర్గాలు కూటములుగా యేర్పడి, సాముదాయికమైన రక్షణయేర్పాట్లు చేసుకున్నారు. ఈ రకమైన అన్యోన్య సహకారం మానవుల సామాజిక వ్యవస్థలకు కారణమైంది.[21]

శ్రీ ఐ. కె. శర్మగారు యిటీవల కాంబోడియాలో 'స్పిరిట్' గుహలో కనుగొనబడ్డ బటానీలు, చిక్కుళ్లు మొదలైన విత్తులు క్రీ. పూ. 9500 నాటివని నిర్ణయించబడిన విషయాన్ని నా దృష్టికి తెచ్చారు. వీటిని గురించిన వివరాలు ఆయన A Study on the beginnings of the 'Food—Producing Stage', Archaeological Congress and Seminar papers లో ప్రచురించారు.

ఈ వ్యాసం వ్రాయడానికి Archaeological Survey, S. E. Circle, Librarian, కుమారి M. M. S. Sheila చాల సహకరించారు. వారికి, శ్రీ ఐ. కె. శర్మగారికి నా కృతజ్ఞతలు. —రచయిత.

---

20. M. S. Sarma, ఆంధ్రదేశ చరిత్ర సంగ్రహము, 1948. P. 17.

21. Robert Brittain; Rivers and Man, 1959, Ch. III. pp. 74—75.

కల్లుడి శిలాశాసనం

శ్రీ కె. సుబ్బరామప్ప

విజయనగర సమ్రాట్ బుక్కరాయలు వేయించిన కల్లుడి శిలాశాసనం

కోలారుజిల్లా గౌరిబిదనూరు పట్టణానికి మూడు మైళ్లదూరంలోవుండే కల్లుడిగ్రామందగ్గర దొరికిన శిలాశాసనంవల్ల విజయనగర రాజులకాలపు చరిత్రపైనా, ఆనాటి తెలుగు—కన్నడభాషలకు వుండిన ఏక లిపిపైనా ప్రబలమైన సాక్ష్యాధారాలు దొరకగలవు.

గౌరిబిదనూరు ఆచార్య జ్యూనియర్ కాలేజిలోని హిస్టరీ లెక్చరర్ శ్రీ ఆర్. వి. రామరావుగారు, మరియొక అధ్యాపకుడు శ్రీ బి. కె. మాధవమూర్తిగారూ యీ శిలాశాసనాన్ని శ్రీ జయరామేగౌడగారి పొలంలో వుండగా పత్తా చేసినారు. వీరికి లోగడ కేంద్ర పురావస్తుశాఖలో పనిచేసిన 'విశ్వకర్ణాటక' దినపత్రిక సంపాదకులైన శ్రీ టి. టి. శర్మగారు ఆచోకీలను తెల్పి ప్రోత్సహించినారట.

శిలాశాసనంలో యిలా వుంది : 1338 లో విజయనగర చక్రవర్తిఅయిన బుక్కరాయలు సింగయ్యభట్టు అనే హైడ్రాలిక్ (నీటిపారుదల) ఇంజనీయర్‌ను పిలిపించి కల్లుడినుండి రాతికాలువమూలాన పెనుకొండ దగ్గరి సిరివెర చెరువునకు పెన్నానదినుండి నీటిని మళ్లించే యేర్పాటు చేయించినాడట. పెనుకొండ యిచ్చటికి సుమారు 45 మైళ్లుండును. పెనుకొండను విజయనగరరాజులు పాలించేకాలం అది. పెనుకొండ ఆనాటికీ నీటిఎద్దడితో బాధపడుతూనే వుండిందని తెలుస్తుంది. ఆ యింజనీయరునకు దశవిద్యాచక్రవర్తి అని బిరుదు ఉండేదని శాసనంద్వారా తెలుస్తుంది.

శాసనంలోగల ఆనాటి లిపిని పరీక్షిస్తే అది తెలుగు—కన్నడ భాషలకు ఉమ్మడిగా ఒకే లిపి వుండినట్టు కనబడుతుంది. ఈనాడు ఆంధ్ర—మైసూరు రాష్ట్రాలలో యీ రెండు భాషలకూ ఏకలిపి అవసరమని చేసే ప్రయత్నాలకు 1338 నాటి యీ శాసన లిపి ఎంతో దోహదం చేయగలదని శాసనాన్ని చూచిన వారికి అనుపించకపోదు.

ఈ శాసనం దొరికిన తావులోనే కొన్ని వీరగల్లులు (వీరులను గురించిన శిలా శాసనాలు) ఉన్నాయట. వీనిద్వారా కూడా ఆనాటి తెలుగు—కన్నడిగుల చరిత్ర మనకు లభించగలదనీ, వీటిలోకూడా వుండే లిపి తెలుగు—కన్నడ ఏకలిపిగా వుండడం గమనించ తగినదని అంటున్నారు. ఆచార్య జ్యూనియర్ కాలేజీ అధ్యాపకులు వీనినిగూడ పైకి తీయించి వాటి పాఠాలను త్వరలోనే ప్రకటిస్తామన్నారు.

భాషకి ఆధునికత సమకూర్చుట ఎట్లు?

శ్రీ పెమ్మరాజు వేణుగోపాలరావు

1. ఆధునికత

నిత్యం నూతనత్వం పొందుతూ, నవ్యరీతులలో పెంపొందడం ఆధునికత్వం. అంటే నవ్యత, సమకాలికతలు నిండుగా పొందియుండడం 'ఆధునికత' అని నిర్వచించవచ్చు. ఈ లక్షణాలు కలిగివున్న సమాజాన్ని ఆధునిక సమాజం అంటాం— యివి లేని వాటిని 'బూజుపట్టిన పాత సంఘాలు' అంటాం. ఇదే నిర్వచనం భాషయొక్క ఆధునికతకి గూడా సరిపడుతుంది. నేటి సమాజాన్ని అన్ని వ్యవస్థలలోను సంపూర్ణముగా వర్ణించగల స్తోమతగల భాష ఆదర్శ ప్రాయమైన ఆధునిక భాష. పరిపూర్ణత లేకపోయినా కనీసం యితర ఆధునిక భాషలతో సరితూగ గలిగిన నాడు ఏ భాషనయినా ఆధునిక భాష అనవచ్చు ప్రస్తుత ప్రశ్నకి సమాధానం వెతకటానికి యింకా వీలుగా నిర్వచించాలి అంటే యితర ఆధునిక భాషల లోని విజ్ఞానాన్ని సునాయాసంగా తర్జుమా చేసుకో గలిగియుండుట అని చెప్పుకోవచ్చు. ఇట్టి ఆధునికతను పొందిన భాషలనే సజీవమయిన భాషలు అందాం. ఒక భాషని కొందరు ఎందుకో ఒకందుకు నిత్యం వాడుతున్నంత కాలం అది సజీవ భాషే అని సరిపెట్టుకోవచ్చు. కాని కొన్ని ముఖ్యమైన అవసరాలకి ఉపయోగపడక పరాయి భాష లుపయోగించవలసిన పరిస్థితి ఉన్నంతకాలం ఆ భాషని ఏదో బతుకుతున్న భాష అని మాత్రమే అనగలం.

2. 'ఆధునికీకరణం'

భాషను ఉపయోగించేవారి సంస్కృతి, విజ్ఞానముల నవ్యత సహజంగా భాషయొక్క ఆధునికత్వానికి దోహదం యిస్తుంది. అయితే ఈ ఆధునికత సహజమయిన మార్పులతో కలిసి రావలసిన లక్షణమేనా? లేక నిర్మాణ కార్యక్రమములతోగూడిన ప్రత్యేక కృషి ఫలితంగా భాషకు ఆధునికత సమకూర్చుట వీలు పడుతుందా? ఈరెండవ ప్రశ్నకి 'వీలుపడుతుంది' అని సమాధానం చెప్పుకోటానికి చరిత్రలో మనకి ఉదాహరణలున్నాయి. పంథొమ్మిదవ శతాబ్దంలో హంగరీ భాష ఈ శతాబ్దంలో జపాను భాష యిట్టి కార్యక్రమాలని తలపెట్టి విజయాన్ని సాధించాయి.[1] ఈ 'ఆధునికీకరణం' అన్ని భాషలకి సులభ సాధ్యం కాకపోయినా అత్యవసరమయిన పని. సత్వరాభివృద్ధికి కలలుగంటున్న ఆశియా, ఆఫ్రికా ఖండాలలోని దేశాలన్నిటిలోను అనుసరించవలసిన పని. తెలుగుభాష విషయమై యిది ముఖ్యంగా కంకణం కట్టుకుని చెయ్యవలసిన పని. ఒక్క తెలుగుభాషకేకాదు—భారతీయ భాషలన్నిటికీ ఈ అభివృద్ధి అవసరం.

ముందుగానే ఒక సందేహం నివారించుకోవటం మంచిది. యీ కావలసిన మార్పులు పొందటానికి వీలుకలిగించే లక్షణములు భాషకు స్వతస్సిద్ధముగా ఉండవలెనా? భాషయొక్క నిర్మాణంలో, ఒక భాష కంటె మరొక భాష మంచిది అనే తారతమ్యాల చర్చకు వీలయిన, లక్షణము లేమయినా గలవా? భాషా నిర్మాణం (Linguistic structure) అంటే శబ్దోచ్చారణ (Phonetics), వ్యాకరణము, శబ్దార్థ విశేషము (Semantics) ల పద్ధతి అని ప్రస్తుతం అర్థం చెప్పుకోవాలి. యిట్టి తారతమ్యములకొరకు వెతుకుతూ, కొన్ని భాషలకు అధిక్యతను, కొన్నింటికి హీనత్వమును ఆపాదించుటకు ఉవ్విళ్లూరు వారున్నప్పటికీ, భాషాశాస్త్రజ్ఞుల (Linguists) అభిప్రాయములో అట్టి అవకాశములు ఏమాత్రమును లేవు. భాషా నిర్మాణము ఆధునికీకరణ మార్గాలకు అడ్డువచ్చునది కాదు. ఈ ఆధునికీకరణ మార్గాలలో ముఖ్యమయినది—పద సంపదను వృద్ధిచేయుట—కొత్త శైలి, వ్యాకరణము, రచనారూపముల కల్పన—కొన్నిటిని విడివిడిగా చర్చిద్దాం.

3. పద సంపద

కొత్తసంగతిగాని, కొత్తభావంకాని, కొత్త వస్తువుకాని వర్ణించవలసినప్పుడు కొత్తమాటలు అవసరమవుతాయి గదా? నూత్నవిజ్ఞానమును వీలయినంత త్వరలో తెలుసుకొనుట ఆధునికతలోని ముఖ్యాదర్శం కనుక మాటల సేకరణకై కృషిచేయుట ఈ కార్యక్రమములో ఒక పని. అయితే పనిగట్టుకుని పీఠం వేసుకుని ఈ పదాల సేకరణకై కష్టపడవలసిన అవసరములేదు, కావలసినవారు మాటలను వారే సృష్టించుకుంటారు అనవచ్చును. నిజానికి సాంఘిక వ్యవస్థలో మార్పులు నెమ్మదిగా జరుగుతున్నపుడు కొత్తపదముల సృష్టి మనకు తెలియకుండానే సునాయాసంగా జరుగుతుంది. కావలసినవారే కొత్తమాటలు కల్పించి, తోటివారితో సంభాషణలలో వాడుకుంటారు. పలువురచే ఉపయోగింపబడిన తర్వాత ఆ మాటలు స్థిరమైన అర్థమును పొంది వాడుకలో పడి పాత మాటలవుతాయి. కాని మార్పులు అతివేగంగా జరుగుతున్న రోజులివి. నిత్యం నూతన విజ్ఞానాభివృద్ధి అన్నిరంగాలలోను జరుగుతోంది. ఇంగ్లీషు, రష్యను, జర్మను మొదలగు ఆధునిక భాషల్లోనే సాంకేతిక పదజాలము ప్రతిరోజూ వృద్ధిఅవుతోంది. ఈ మధ్యన రోదసీ పరిశోధన కార్యక్రమాల ఫలితంగా ఎన్నో కొత్తమాటలు యింగ్లీషులో చేరాయి. అంతేకాదు—ఈ కార్యక్రమాలను నిర్వహించే సంస్థలు, పరిశోధకులు తమలోతాము వాడుకునే భాషని యితరులకు అర్థంఅయేటట్లు తిరిగి వ్రాయటానికి ప్రత్యేక నిపుణులను నియమించుకుంటున్నాయి.[2] అంచేత పదసంపద వృద్ధిచేయటానికి ప్రత్యేక కృషి లేకుండా వెనుకబడిన భాషలు ఆధునికత సాధించటం చాల కష్టం.

ఈ ప్రత్యేక కృషి ఎవరు చేస్తారు? ప్రస్తుతం అమలులోఉన్న పద్ధతులు కొన్ని చూద్దాం. హిందీ భాషోద్ధరణకై భారతప్రభుత్వం చాల కృషి చేసింది. అనేకమయిన ప్రత్యేక సంఘాలని ఏర్పాటు చేసింది. 1950 లో 'Board of Scientific Terminology' (సాంకేతిక పదసేకరణ సంఘము) ఒకటి ఏర్పాటు చేయబడింది—కనీసం 350000 కొత్తహిందీ పదములు సృష్టించవలెననే ఆంక్షతో. హిందీ సాహిత్య సమ్మేళనవారుకూడా ఈ ఆదర్శానికి కృషి చేశారు. ఈ మాటలన్నీ అందరికీ అర్థం అవటానికి సులువుగా ఉండాలి అని తలంపు. కాని చివరకి సంస్కృత భూయిష్టమైన పదకోశాలు, నిఘంటువులు తయారయాయి. ఈ కష్టపడి కల్పించిన పదాలతోగూడిన 'అఫీషియల్' హిందీ సామాన్యప్రజకి అర్థంకాకుండా దూరంగా ఉండిపోయింది. ఒకసారి నెహ్రూ పండితుడు రేడియోలో ప్రసారం చెయ్యబడుతున్న తన ఉపన్యాసాల సారాంశమే తనకి అర్థంకావటం లేదన్నాడుట లోకసభలో మాట్లాడుతూ. అరబ్బుభాషలో (ముఖ్యంగా ఉత్తర ఆఫ్రికాలో)కూడా యిట్టి ప్రయత్నాలకి విజయం కలుగలేదు. యీ విఫలతకి కారణాలు వెతికి పరిశోధించవలసిన అవసరము ఎంతయిన ఉంది. బహుశః ముఖ్యకారణము ఈ పని చాలవరకు భాషాపాండిత్యము మాత్రమేగలవారికి అప్పచెప్పటం అయిఉంటుంది. ఈ భాషాకోవిదులు పదగాంభీర్యత, ప్రాచీనత, పవిత్రతల మీద ఎక్కువ అసక్తి చూపారుగాని భావవిశదీకరణ, వాడుకలో సౌలభ్యత మొదలగు ఆశయాలను మన్నించలేదు. కొత్తమాటలు కావలసినవారే కల్పించుకుంటారన్న దాంట్లో సత్యాన్ని గ్రహించినట్లయితే ఏ విజ్ఞాన రంగంలోనయినా దానిలోని మేధావులు, నిపుణులు ఈ పద సేకరణలో ప్రముఖపాత్ర వహించవలెననుట సమంజసము. న్యాయంగా వీరికి తమ మాతృభాషలోకూడ ప్రవేశము అభిలాష ఉండాలి. లేకపోతే తాము అలవాటుపడిన పరాయిభాషలోనే తమ జీవితాన్ని గడిపేస్తారు. మిగత ప్రజానీకం అంధకారంలో ఉండిపోతుంది. అంటే తన భాషాభివృద్ధికి కృషి చెయ్యాలి అన్న మనస్తత్వం కలిగి తన భాషలో ప్రవేశం కలిగి సమకాలిక విజ్ఞాన రంగంలో నిపుణత కలిగిన మేధావులు ఈ పనికి తగినవారు. ఆంధ్రదేశంలో ప్రస్తుత విద్యావిధాన పద్ధతుల ప్రకారం జూనియర్ కళాశాలలోకూడా తెలుగులో విద్యాబోధనకై ఏర్పాటులుచేయు సందర్భంలో తెలుగు సాహిత్యఅకాడమీవారు తెలుగులో సాంకేతిక పదముల

కూర్పుకై కృషి చేయుచున్నారు. హిందీ, అరబ్బు భాషలవలెకాక ఈ ప్రయత్నము ఫలించగలదని ఆశిద్దాం.

పదసేకరణలో పద్ధతులను గురించి విచారించుటకు పూర్వము మాటలని రెండు తరగతులుగా విభజిద్దాం. మొదటి రకం : వస్తువులను సూచించటానికి ఉపయోగపడే మాటలు—కలము, బల్ల, నిచ్చెన, విమానము, స్పుట్నిక్, డి. డి. టి మొదలగునవి—వీటిని వస్తుసూచకములు అందాం. రెండవ రకం : భావములు వెల్లడి చెయ్యటానికి ఉపయోగపడే మాటలు—వేగము, ఆకలి, సంయోగము, వాక్స్వాతంత్ర్యము, కమ్యూనిజం మొదలగునవి—వీటిని భావ సూచకములు అందాం.

3.1 వస్తుసూచకములు

కొత్తవస్తువు ఒకటి మన కంటబడింది అనుకుందాం. (మన భాషలో యిదివరకు ఆ వస్తువుకి మాటలేదు) వెంటనే మనకు తోచేది 'అదేమిటి?' అన్న ప్రశ్న. ఈ ప్రశ్న చిన్నపిల్లలు అస్తమానూ వేస్తున్నదే. వారికి మనమిచ్చే సమాధానాల పద్ధతే కొత్తవస్తువులకు కొత్తమాటలు కల్పించే విధానం. ముందు మనం ఆ కొత్తవస్తువు గురించి తెలిసిన వారి నడుగుతాం. ఆయన తన భాషలో తానువాడే మాటను చెపుతాడు. మనంకూడా ఆ మాటనే వాడితే పారిభాషిక పదాన్ని (Foreign language word) సంగ్రహించామన్నమాట. ఇది సులువు. నిజానికి పారిభాషిక పదాలు దొరికినంతకాలం ఈ తరగతిమాటలు యితర భాషలనుంచి సంగ్రహించటం ఉత్తమం. ఈ పారిభాషిక పదాలని కాస్త చివళ్లు మలచాలి, మన తెలుగుమాటల మధ్యపడి నలిగి తెలుగయిపోవటానికి వీలుగా. ఇది మనకి కొత్తకాదు. ఎన్నో ఇంగ్లీషు, పారశీక పదాలని అప్పుతీసుకుని స్వంతం చేసుకున్నాం.

అసలు పారిశ్రామిక విప్లవంలో పాల్గొననివి, లేక దాని ఫలితాలను సరిగా అనుభవించనివి సమాజాలు చాలా ఉన్నాయి ఆసియా, ఆఫ్రికాఖండాలలో. ఈ సమాజాల భాషలలో మాటల కొరత పారిభాషిక పదాలను సంగ్రహించకుండా తీర్చటం చాల కష్టమయిన పని. ఉదాహరణకి కిందనుంచిపైకి నడచి ఎక్కడానికి మనం నిత్యం వాడేది 'నిచ్చెన'. బహుశః 'నిచ్చెన' చాల పాతమాట అయిఉంటుంది. పారిశ్రామిక విప్లవంవచ్చి సమాజవ్యవస్థని మార్చినా 'నిచ్చెన' ఉపయోగంలోకాని, ఆ మాట అర్థంలోకాని ఏవిధమయిన మార్పు రాలేదు. కాని ఆరోహణపద్ధతుల్లో మార్పులు జరిగాయి పారిశ్రామిక, సాంకేతిక విప్లవాల కారణంగా. ఈ రెండు విప్లవాలలోను భారతదేశం వెనుకబడ్డ దేశమే. క్రేను, లిఫ్టు, ఎలివేటరు, ఎస్కలేటరు—మొదలయినవి భారత నాగరికతాజన్యములు కావు. అంచేత తెలుగులో వీటికి మాటలు సృష్టించబడలేదు. పైపెచ్చు యివి మన సమాజంలో నిన్న మొన్నటి వరకు చాల అరుదయిన వస్తువులు కాబట్టి అవసరమయిన కొద్దిమంది తెలుగువారు ఆ యింగ్లీషుమాటలనే వాడి సంతృప్తిపడ్డారు. ఇది సహజమయిన పద్ధతి. నొచ్చుకోవలసినది ఏమిలేదు. క్రేను, లిఫ్టు, ఎలివేటరు, ఎస్కలేటరు విరివిగా వాడుకునేటంత పారిశ్రామికత్వం పొందలేదని చిన్నపుచ్చుకోవటంలో అర్థం ఉందికాని, ఆ వస్తువులకి తెలుగుమాటలు లేవని కించపడటం చేతకానితనాన్ని మరింత ఎబ్బెట్టుగా ప్రకటిస్తుంది. పారిభాషికపదాల సంగ్రహణలో ఆంగ్లభాష ఆరితేరినది. బహుశః ప్రపంచంలోని భాష లన్నిటికంటె ఆంగ్లభాషలో యితరభాషలమాటలు ఎక్కువ కనిపిస్తాయి—ఒకపక్క కొత్తమాటల సృష్టి నిత్యం జరుగుతున్నప్పటికీ.

3.2 భావ సూచకములు

ఇక రెండవ తరగతి మాటలు—అంటే భావములను, సంగతులను, మనస్సంకల్పములను, విశదీకరించుటకు ఉపయోగపడే మాటలు. సరికొత్తభావాన్ని వెల్లడి చెయ్యవలసినప్పుడు వాడుకలోగల మాటలలో ఒకటి తీసి దానికి కొత్తఅర్థం తొడిగి వాడటంవల్ల చిక్కులున్నాయి. అదివరకే ఆ మాటలతో జతపడి ఉన్న పాతభావాలన్ని గుర్తుకు వస్తాయి, దాన్ని వాడినప్పుడల్లా. కాని మనం చెప్పదలచుకున్న భావానికి

సంబంధించిన ఊహలు రేకెత్తించే మాటలు గనక వాడితే ఆ భావాన్ని వెల్లడిచేయటం సులువు.[3] అంటే పాత భావాలతో ఎక్కువ ఆశ్రయములేకుండా, కొత్త భావాలకు సంబంధించిన ఊహలు కలిగించే మాటలు గాని, మాటల భాగాలతో కూర్చిన మాటలుగాని ఉపయోగించాలి. ఈ 'పరిచయ పూర్వకమయిన భావనలు కలిగించే మాటలు లేక మాటల ముక్కలు' ఎక్కడ దొరుకుతాయి? మన భాషలోనే ఉండవచ్చు—లేక మన భాషకిదివరకే జీవముపోసిన సంస్కృతంలో దొరకవచ్చు—కాక మనకి పరిచయమయిన యితర భారతీయ భాషలలో, ఆధునిక భాషల్లో ఉండవచ్చును. ఉదాహరణకి కాలముతో జరిగే మార్పులను సూచించే కొన్నిమాటలను పరిశీలిద్దాం. ఒక వస్తువు ఒకచోట నుండి మరొకచోటకి పోయినపుడు ఎంత టైములో ఎంతదూరము వెళ్లిందో తెలియజెయ్యటానికి 'వేగము' అనే పదం వాడతాం. దీన్ని ఇంగ్లీషులో స్పీడు (Speed) అంటాం. స్పీడు అనేమాట తెలుగులోకూడ విరివిగా వాడుతూంటాం. కాని వస్తువు ఎటువైపు కదులుతోందో దిక్కునుసూచించే విధానంలేదు ఈ మాటలో. అటువైపు, యిటువైపు, వెనక్కి, ముందుకు, తిన్నగా, పైకి, కిందకి—అనేమాటలు జతపరిస్తేగాని దిక్కును సూచించలేం. నిత్యజీవితావసరానికి కాక పోయినా శాస్త్రీయ విజ్ఞానంలో దిక్కునుకూడ పొదుపుగా ఒక మాటలో సూచించగలగడం అవసరం, యింగ్లీషులో వెలాసిటీ (Velocity) అనే పదంలాగ. ఒక పని చెయ్యవచ్చు. స్పీడు అనే పదం ఎలాగ అలవాటులో ఉంది కాబట్టి 'వేగము' అనే పదాన్ని వెలాసిటీకి బదులుగా వాడవచ్చును. దీనికి ఒప్పుకుంటే మనం రెండు రకాల పనులు చేశాం. ఒకటి 'స్పీడు' అనే పారిభాషిక పదాన్ని కాస్త చివళ్లనలిపి స్వంతం చేసుకున్నాం. రెండు 'వేగము' అనే మాటకు అర్థాన్ని విశాలపరచాం. మరొక అడుగు ముందుకు వేద్దాం. వేగం స్థిరంగా ఉండకపోవచ్చును. మారవచ్చును. నెమ్మదిగా వస్తున్నవారిని మనం 'గబగబా రా' 'త్వరగా రా' అని హెచ్చరించటం అలవాటు. అందుచేత వేగము మారుతున్న పరిస్థితిని శాస్త్రీయంగా క్లుప్తంగా వర్ణించటానికి ఒక మాట ఉంటే మంచిది. దీన్ని యింగ్లీషులో యాక్సిలరేషన్ (Acceleration) అంటాం. మనవాళ్లు కొందరు[4] వాడుకలోగల 'త్వర' అనే మాటని కాస్త మార్చి 'త్వరణం' అని వాడేరు యీ యాక్సిలరేషనుకి బదులు. యీ ఉదాహరణలో మూడవరకం పద్ధతి వాడాం—వాడుకలోగల పాత మాటను కాస్త మార్చి నిర్దిష్టమయిన ఒక భావమునకు ఆశ్రయమిచ్చాం. యింకొక్క అడుగు ముందుకు వేద్దాం. 'కారు' యిప్పుడు మనందరకీ పరిచయమైన వాహనం, కాని కారు నడపడం అందరికి తెలియదు. అదేకాక కారులో భాగాలు తెలునున్నవారు తక్కువ కూడాను. కారు నడపటం మొదలుపెట్టగానే 'యాక్సిలరేటరు' అనే యింగ్లీషుమాట వస్తుంది. కారు నడపగలిగే తెలుగువాళ్లు దీనికి విడిగా తెలుగు పదాన్ని సృష్టించలేదు. కాని మన కారు డ్రైవర్లు 'యాక్సిలేటరు' అనడం చాలసార్లు విన్నాం. 'యాక్సిలరేటరు' అనే ఆంగ్లపదాన్ని భ్రష్టంచేసి 'యాక్సిలేటరు' అనే మాటని సాధించారు. పోనీ 'త్వరణం' అనే పదంతోంచి 'త్వరణకం' అని యింకోమాట తయారు చేద్దామా? యాక్సిలేటరే అందరికి అలవాటయితే త్వరణకం అనే మాట ఎగతాళికి తప్ప పనికి రాకపోవచ్చును. న్యాయానికి వాడుకలోగల మాటని తొలగించటానికి కొత్త తెలుగుపదం సృష్టించటం శుద్ధ దండుగ.

3.3 నిర్దిష్టత లేక ఖచ్చితత్వము

పై ఉదాహరణలో మరొక ముఖ్య విషయం గమనించవచ్చు. అది ఒక మాటకి ఖచ్చితమైన (Precise) అర్థం యివ్వటం. ఖచ్చితములేక నిర్దిష్టత (Definiteness) అనే లక్షణం శాస్త్రీయ విషయాలలో మాటలకి చాల అవసరం. వేలకువేలు కొత్త పదాలు భాషలో ప్రవేశిస్తూంటే ఈ ఆదర్శం చాల ముఖ్యమయినది. రెండేసి మూడేసి అర్థాలుగల మాటలు యిదివరకే ఎన్నో ఉన్నాయి భాషలో. మనం చిన్నప్పుడు నానార్థములు గల పదాలని కంఠతా పడుతుండేవాళ్లం. తెలుగు నిఘంటువు నేదయినా నాలుగు పేజీలు తిరగేస్తే బోలెడు కనిపిస్తాయి. అంతేకాదు—తెలుగు ప్రబంధ రచనాకాలంలో ద్వ్యర్థి కావ్యములు

(రాఘవ పాండవీయము) వంటిది వ్రాయటం చాల ఘనత. కాని నేడు అట్టి పద్ధతులు ఉపయోగకరము కావు — పైపెచ్చు విజ్ఞాన ప్రచారమునకు అడ్డు రాగలవు. అంచేత నానార్థములు గల పదాల్ని కొత్తగా కొనితెచ్చిపెట్టుకో నవసరములేదు.

పైన చర్చించిన విషయములతో ఏకీభవించి నట్లయితే, పారిభాషిక పదములు వాడుట మంచిదా లేక స్వభాషాధాతు నిర్మితమయిన పదములను కూర్చుట మంచిదాయను ప్రశ్న మనలను బాధించ నవసరంలేదు. కాని దేశపరిస్థితులనుబట్టి, పరాయిభాషలవారియందు గల గౌరవాగౌరవములనుబట్టి మన అభిప్రాయములు కూడ ఏకరీతిని ఉండకపోవచ్చును. స్వాతంత్ర్యసమరం జరుగుతున్న రోజులలో ఆంగ్లభాష మనకి పరాయి భాషే కాదు, శత్రుభాషగా పరిగణింపబడింది అనేక మందిచేత. అందుచే ఆంగ్లభాషాప్రభావమును సమూల కంగా తొలగించవలెననెడి భావములుకలవారుకూడ దేశమందు లేకపోలేదు. ఆంగ్లపదములు వాడిన భాష యొక్క పవిత్రత పోవుననెడి దురభిప్రాయముకూడ కద్దు. భాష నిత్యం మార్పులు చెందుతూ ఉంటుంది. అకలుషితమైన భాష అనేదిలేదు. ఒకనాడు మనము సంస్కృతపదములను వ్యాకరణమును విరివిగా స్వీక రించి తెలుగును వృద్ధిచేసుకున్నాం. నాటి సాంఘిక ధార్మిక పరిస్థితులలో సంస్కృతమునకుగల ప్రశస్తియే దీనికి కారణం. పర్షియను నాగరికతా ప్రభావము పాకిన రోజులలో పర్షియను పదములు, నేడు పాశ్చాత్య భాషాపదములు అదేమాదిరిగా మన భాషలో ప్రవే శించాయి. మన భాషపై సంస్కృతమునకుగల ప్రత్యేక ప్రభావమును గుర్తించి చారిత్రకమయిన మన సంస్కృతిని, నాగరికతను పూర్తిగా వర్ణించుటకు సంస్కృతమేకాదు, యితర భారతీయ భాషలనుంచి కూడ పదములు మరికొన్ని స్వీకరించవలసిన అవసరం ఉంది. కాని సమకాలిక శాస్త్రీయవిజ్ఞాన ప్రచారము నకు మాత్రము నిస్సంకోచముగా ఆధునిక భాషలనుండి మాటలు సేకరించుట ఉపయోగము. అది మన ఆశయసాధనకు సులభమార్గము.

4. భాషాశైలి

అసలు ప్రతిభాషలోను మాట్లాడు పద్ధతు లకి, వ్రాతపద్ధతులకి భేదం ఉంటుంది. తెలుగు భాషలో ఒకనాడు గ్రాంథికభాషకి వ్యవహారికభాషకీగల వ్యత్యాసం చాల పెద్దది. సంస్కర్తల కృషి ఫలితంగా వ్యవహారికభాషకి తగిన స్థానము లభించినదని చెప్ప వలయును—కనీసం నేటి కథలు, నవలలు, నాటకాలు చూచినట్లయితే.

ఒకసారి ఆలోచించి చూడండి— ఛందోబద్ధ మైన పద్యాలలోనూ, సూత్రప్రాయంగాను మాత్రమే మనవాళ్ళు మొన్నమొన్నటిదాకా వ్రాయటంవల్ల జరి గిన అపారమయిన హాని. ఆ కాలపు సాంఘిక జీవితాన్ని అసలు సిసలుగా వర్ణించగల అవకాశం పోయింది. నాటి మనవారు మాట్లాడిన తీరు, వారి హృదయాల నానం దింపచేసిన ఛలోక్తులు, వారి వాగ్వాదముల తరహా— యివన్ని మనకింక తెలియవు. అమలులోఉన్న భాషలో కూడా రచనలు జరిగిఉన్నట్లయితే ఈ హాని జరగకపోయేది. అందుకనే శబ్దస్వరూపాన్ని టేపు లపై స్థిరపరచి దాచుకోగల శక్తి ఉన్న యీ రోజులలో కూడా సాలింజరు వ్రాసిన 'కేచరు యిన్ ది రై' (Catcher in the Rye) అనే నవల అమెరికన్ భాషాచరిత్రలో ఒక ముఖ్య ఘట్టంగా పరిగ ణింపబడుతోంది.[5] సాలింజరు తన పుస్తకంలో టీనేజి వయస్సు వారి మధ్య వాడుకలోఉన్న అమెరికను భాషను యథాతథంగా వాడి, ఆ భాషాశైలికి ఒక శాశ్వతత్వాన్ని చేకూర్చాడు. గురజాడ అప్పారావుగారు కన్యాశుల్కం నాటకంలో సాధించిన ఫలితం యిటు వంటిదే.

సాంఘిక వ్యవస్థలోగల తారతమ్యాల ప్రభావం భాషాశైలిలో కనిపించటం మనం ఎరుగున్నదే. ఈ శైలిలోగల వివిధ విధాలు రచనల్లో కనిపించేటట్లు చెయ్యడం సమకాలికతను రచనల్లో ప్రతిబింబింప చెయ్యటానికి సులువయిన మార్గం.

5. వ్యాకరణం

వాడుక భాష తీరు మారుతూ ఉండటం సహజం. ఈ తీరులు ఆకళింపు చేసుకోవాలంటే మన వ్యాకరణ

గ్రంథాలలో కూడా ఈ మార్పులు కనిపించాలి. అసలు వ్యాకరణం అంటే ఏమిటి? భాషలోగల వాడుక తీరు లన్నీ ఓపికగా చక్కని పద్ధతిలో వ్రాయబడిన సూత్రాల సంపుటి. దీని ముఖ్య ఉపయోగం వాడుకలోగల భాషని నేర్చుకోవటం సులభం చెయ్యటం. కాని మార్పులు భాషకి సహజమంటిమి గదా! ఈ మార్పులు వేగంగా జరిగితే మన నిర్వచనం ప్రకారం వ్యాకరణం వ్రాసిన మర్నాడే పాతబడిపోతుంది. అంత ఘోరం జరక్క పోయినా ప్రతి తరంలోనూ వ్యాకరణం సరిదిద్దబడడం అవసరం.

సాంప్రదాయకంగా వ్యాకరణాన్ని ఈ విధంగా పరిగణించలేదేమో మనవారు. పాణిని వ్యాకరణం వ్రాసి నప్పుడు (క్రీ. పూ. 4 వ శతాబ్దం) తన పూర్వులు వాడి, తన సమకాలికులు ఆదరించిన సంస్కృతమే దృష్టిలో వుంచుకున్నప్పటికి, తర్వాత తరలవారిచే పాణినీయమగు 'అష్టాధ్యాయి' వేదవాక్కుగా పరిగణింప బడినది. సంస్కృత భాషను పాణిని గీసిన హద్దులను దాటి పోనిచ్చుటకు ఎవ్వరూ సాహసించలేదు.

కాని ఒకసారి వ్రాసిపెట్టినంత మాత్రంలో శాశ్వతంగా భాష ఆ వ్యాకరణ సూత్రములలో బంధింప బడుననుకోవడం ఆధునికతకి దోహదం యివ్వదు. పాత కాలపు వ్యాకరణ గ్రంథాన్ని ముందుపెట్టుకుని మనం ఎప్పుడూ దీనిప్రకారమే వ్రాయాలి అని పీఠంవేసుకుని మార్పులను వ్యతిరేకించే స్వభావం సమంజసం కాదు. పరవస్తు చిన్నయసూరిగారు బాలవ్యాకరణము ఆయన సమకాలికులు ఆదరించిన ఆంధ్రమునకు అద్దము వంటిది. కాని నేటి తెలుగును సలక్షణముగా నిర్వ చించుటకు నూత్న వ్యాకరణ మవసరమనుట సత్య దూరము కాదు.

6. రచనల రూపం

విద్యార్థిదశలో వున్నవారికి విజ్ఞానం అంద జెయ్యటం సులువు—భాషని, భాషలోని మార్పులతో సహా ఒకే సమయంలో నేర్చుకుంటారు కాబట్టి. పాఠ్య పుస్తకాలద్వారా ఈ విజ్ఞానం వారికి అందుతుంది. పాఠ్యపుస్తకములలోని రచనలు సులభమైన శైలిలో

అర్థమయేటట్లుంటే చాలు. కాని విద్యార్థిదశ దాటి వయస్సు ముదిరి, జీవితావసరాలకు కష్టపడుతున్న వారికి పాఠ్యపుస్తకాలు చదివే ఓపిక ఉండదు. స్కూళ్లకి వెళ్లి చిన్నకుర్రాళ్లవలె చదువుకోటానికి సమయం దొరకదు. వారికి ఆధునిక విజ్ఞానము (కనీసం దాని సారాంశము) వయోవిద్యావిధానపు పద్ధతులలో (Adult Education Methods) జరగాలి. పాఠకుని ఆసక్తిని చూరగొనే రూపాలని అవలంబించాలి— కథ, పద్యం, నాటకం, సంభాషణ, ఛలోక్తి మొదలయిన రూపాలు. ఇవి మన తెలుగు భాషకి కొత్తవయిన రూపాలుకావు. కాని ఈ రూపాలని మన ఆదర్శానికి—అంటే ఆధునిక విజ్ఞాన ప్రచారానికి— వీలుగా వాడుకోవాలి.

తెలుగుభాషతో 'సైన్సు ఫిక్షను' చాల అరుదు. దీనికి కారణం తెలుసుకొనటం మంచిది. బహుశః శాస్త్రీయవిద్యల నభ్యసించినవారు తెలుగు భాషను వాడుటయందు ఆసక్తి చూపించకపోవడం దీనికి కారణమయి ఉంటుంది. పల్లెజీవితం, గుమస్తా బాధలు, ప్రేమగాథలు, వంటలు మొదలయిన విషయాలతోటే కాలం గడిపేస్తున్నారు మన రచయితలు. సైన్సుఫిక్షను తరగతికిచెందిన రచనలను ప్రోత్సహించడం చాల అవసరంగా కనిపిస్తుంది. సత్యానికి దూరమై కల్పితప్రపంచంలోఉన్నా శాస్త్రీయభావాలని పదాలని ప్రచారంలోకి తీసుకురావటానికి చాల సులువయినది విలువయినది ఈ రకపు రచన. చంద్రమండలయాత్ర జరిగినతర్వాత 'ఎప్పుడో సైన్సుఫిక్షనులో చదువుకున్నవన్నీ ఈనాడు నిజం అవుతున్నాయి' అని ఆశ్చర్యపడ్డాం మనం అంతా. కాని ఆ సైన్సు ఫిక్షను అసలు చదివిన అవకాశం కలగనివాళ్లకి ఆ ఆశ్చర్యసంభ్రమాల అనుభూతి ఎలా కలుగుతుంది?

7. ఆఖరిమాట

ఆధునికత సాధించుటలోగల యితర ముఖ్య విషయాలు కొన్ని—ముఖ్యంగా 'లిపి సంస్కారము' స్థాయీకరణ'—యిచట చర్చించబడలేదు. భాష యొక్క వాడుక పెరిగినకొద్దీ యీ సమస్యలను ఎదుర్కొనే స్తోమత ధైర్యం మనకి గలవని ఆశిద్దాం.

కాని ముఖ్యమయిన విషయం మరొకటి ఉంది. కొత్తపదములు, నవ్యవ్యాకరణము, నూత్నసరళులతో రచింపబడే ఈ భాష వాడుకలో పడేందుకు మనము ఏమి చెయ్యగలం? పదములసేకరణమే పరమావధి అనుకొనటం ప్రమాదము. భారతదేశంలోనే కాదు, యితర చోట్లకూడా భాషోద్ధరణకై పూనుకున్న వ్యక్తులు, సంస్థలు—నూత్నపదసృష్టి, నిఘంటువుల కూర్పు, భాషాంతరీకరణం మొదలగువానిలో నిమగ్నులౌతున్నారే గాని—వీటి వాడుకకై అవసరమయిన అవకాశాలు కల్పించుటకు కృషిచేయుటలేదు. ఈ కొత్తమాటలు, భావాలు పొందుపరచిన భాషని పాఠ్యగ్రంథాలు మొదలుకొని నిపుణుల ప్రైవేటు సంభాషణలలోదాకా వాడాలి. వాడుకయే భాషకి జీవం. మనం మన భాషని మన అవసరాలన్నిటికీ వాడితే, ఆధునికత అవలీలగా అందుతుంది.

(అమెరికాలో ప్రచురింపబడుతున్న తెలుగు భాషా పత్రికనుండి.)

ఈ రచనలో యీ క్రింది ప్రచురణలు వరుసగా సంప్రతించబడినవి.

1. 'Language Problems of Developing Nations'-J. A. Fishman, C. A. Ferguson & J. D. Gupta.

2. 'A Linguistic Look at Aerospace Research'-D. A. Sears & H. A. Smith [WORD STUDY, April 1969]

3. 'The Formation of Prose' Punya Sloka Ray [WORD, 18, 313, 1962]

4. ప్రస్తుతం ఆంధ్రదేశంలోని కొన్ని పాఠ్యగ్రంథాలలో చూఱబడిన మాట.

5. 'A Linguistics Reader'-Graham Wilson (1967)

పండితరాయల చివాట్లు

డా. మహీధర నళినీమోహన్

వెలనాడేకుర్రు అగ్రహారంలో పండిత సభ చేసి, అక్కడి పండిత మండలిని చిటికెన వేలితో ఓడించి, పాదాక్రాంతులనూ శిష్యులనూ చేసుకుని, గండపెండేరం వేయించుకుని, పల్లకీలో ముంగండ అగ్రహారానికి తిరిగి వస్తూన్న జగన్నాధునికి కొడుకు మాధవ దీక్షితులు కనిపించాడు పొలం ప్రాంతాల. అక్కడి పిల్లలతో పరాచికాలాడుతూ, గోలీకాయలాడు తున్నాడు.

కొడుకు అవతారం చూసేసరికి జగన్నాధుడికి ఉత్సాహం అంతా చచ్చిపోయింది. మాధవుడికి పన్నెండేళ్లు వస్తున్నాయి. తెలివైనవాడేకాని చదువుమీద ధ్యాసలేదు.

''హారి దౌర్భాగ్యుడా! ఇదిట్రా నువ్వు చెయ్య వలసిన పని? దిగ్గజాల్లాంటి మహాపండితులను గడగడలాడించేసిన విద్వత్తురా మన కుటుంబానిది. పేరమభట్టుగారి మనవడు ఇలాంటి జులాయి వెధవలతో గోలీకాయలూ, గుంటే బిళ్లానా ఆడవలసినది? ఛీ ఛీ ఛీ—నీ మొహం నాకు చూపించకురా అప్రాచ్యుడా'' అని రెచ్చిపోయాడు జగన్నాధుడు.

వెంటవస్తున్న శిష్యులు మాధవ దీక్షితుల్ని పక్కకి తీసుకుపోయారు, 'ఏదో ఇంకా కుర్రతనం. మరో నాలుగు రోజులుపోతే వాడే తెలుసుకుంటాడు. సింహం కడుపున మేకపిల్ల పుడుతుందా?'అంటూనూ.

జగన్నాధుడి కళ్లు ఇంకా జేవురించే ఉన్నాయి. అదుగు పెదవి ఇంకా అదురుతూనే ఉంది.

ఓ సింహ కిశోరమా! కుక్కపిల్లలతోటీ, నక్కపిల్లలతోటీ కలిసి, ఆటలూ పాటలూనా నీకు? ఇల్లాంటి వెర్రి వేషాలు కట్టిపెట్టు. మత్తేభ కుంభస్థలాలను పగులగొట్టే మీ కులవిద్యమీద నీ మనస్సు పారడంలేదేమిరా? సిగ్గులేదూ?

వసంత తిలక

> హరీంద్రశావక ! నతావకరీతిరేషా
> వేషాంతరైర్విహరసి శ్వ శృగాలశాబైః
> కుంభీంద్ర కుంభదళనోత్సవతన్త్రమేవ్యాం
> వంశోచితాం న ఖలు రీతి మురీకరోషి.

ఉత్పలమాల

> మానుము వెర్రివేషములు,
> మంచిదికాదు శునీశృగాల సం
> తానము తోడగూడి
> గహనాంతరసీమల నాటలాడుటల్
> ఏనుగు మస్తకమ్ము బగిలించెడు
> మీ కులవృత్తియందు నీ
> మానస ముంచవైతివి—
> అభిమాన మెరుంగవో? సింహబాలకా !

*　　*　　*

అది విజయనగర సంస్థానం. తనకు అక్కడ ప్రవేశం దొరుకుతుందేమోనని ప్రయత్నిస్తున్నాడు జగన్నాధుడు. రాజు తిమ్మజగపతి ఉదారుడే. సందేహం లేదు. కాని రాజసభా ప్రవేశం అంత సులభంగా జరిగే పనా? ఎన్నెన్ని అడ్డంకులూ, ఎంతలేసి ఇబ్బందులు. దివాను ఆదివరాహమూర్తి బతికిఉండగా అక్కడ పండితుడు ప్రవేశించడం సాధ్యమా? రాజ దర్శనం సుఖసుఖాల జరిగే మాటా?

ఆఖరి ప్రయత్నం చేద్దామని — స్నానాదికం ముగించుకుని, పరాగ్గా ఆలోచించుకుంటూ, కోటకి వస్తూన్న జగన్నాధుడు చటుక్కున 'అబ్బా!' అని కాలు పైకిఎత్తుకున్నాడు. అరిపాదంలో తుమ్మముల్లు

గుచ్చుకుంది. పక్కనేఉన్న బండమీద చతికిలబడి, ముల్లు తీసేశాడు. నెత్తురు బొట్లుబొట్లుగా చిమ్మింది. ఎదురుగాఉన్న జీబూతంలాంటి తుమ్మ చెట్టుని కొరకొరా చూశాడు. ఒళు మండి దానిని తిట్టడం మొదలుపెట్టేడు.

ఓసి తుమ్మచెట్టూ! ఏం చూసుకునే నీకీ పొగరు? నీ ఒళ్లంతా ముళ్లు. నీవి నిర్గంధ కుసుమాలు. నీ పళ్లు నోట పెట్టడానికి కూడా వీలులేదు. ఎండనిపడిఅలిసివచ్చినవాడికి నీడైనా ఇస్తావేమో అంటే చూస్తున్నాంగా నీ నీడ ఎంత దట్టంగా ఉందో. నీమీద కాకులు, గద్దలు, రాంబోందులూ తప్ప మంచి మంచి పక్షులు పొరబాటున అయినా వాలవు కదా! పైగా దారి అంతా ఆక్రమించుకుని, ఇతర ఫల వృక్షాలకి కంచెలా ఏర్పడి ఎవ్వరినీ దగ్గరకు రానీకుండా ఉన్నావు. ఎందుకొచ్చిన బతుకే నీదీ ?

శార్దూల విక్రీడితం

ఆమూలాగ్ర నిబద్ధకంటకతను
ర్నిర్గంధ పుష్పోద్గమః
ఛాయా న శ్రమహారిణీ
నచ ఫలం క్షుత్ క్షామ సంతర్పణమ్
బబ్బూలద్రుమ! సాధుసంగ రహితః
పంధాన మాక్రామసి
త్వన్యేషాం ఫలశాఖానాం
ఫలవతాం గుర్వీ వృతిర్జాయసే.

ఉత్పలమాల

వాసనలేని పూలు,
నిలువంతయు ముండులు,
నీడ జూడ నాయాసము మాన్పజాలనిది,
ఆకలి తీర్పనిపండ్లు, సజ్జనా
వాసము కాని మేను,
ఫల పాదపకోటికి ముండ్ల కంచెవై
నీ సరి లేరటంచు తెగనీల్గెద వేటికి?
తుమ్మ వృక్షమా!

* * *

'పేరమభట్టు అనే ఆయన ఇల్లు ఇదేనా?'

అని వినపడింది ప్రభాత సమయంలో దంత ధావనార్థం ఇంటిముందున్న వేపచెట్టు ఎక్కిన జగన్నాథుడికి.

వీధివాకిట్లో ఎవరో కుండనాల ఆసామీ నిలుచుని ఉన్నాడు. చేతులకి సింహతలాటం మురుగులు ఉన్నాయి. ఎర్రని కాశ్మీరపు శాలువా వల్లెవాటుగా వేసుకున్నాడు. ఒక చేతిలో ఏదో తాటాకు దస్త్రం. అంతా పండితవేషం.

పేరమభట్టుగారి ఇల్లు ఇదేనా అని అనకుండా, పేరమభట్టు అనే ఆయన అనడం జగన్నాథుడికి నచ్చలేదు. చెట్టుమీదనుంచే 'తమరెవరూ?' అన్నాడు.

అంతవరకూ చెట్టుమీద మనిషి ఉండడం గమనించని ఆ పండితుడు ఉలిక్కిపడి పైకిచూశాడు. మొలక మీసాల జగన్నాథుడు కనిపించాడు. మాసి నలిగిపోయిన ముతకపంచెతో, చెదిరిపోయిన శిఖతో ఉన్న అతడినిచూస్తే గొప్ప అభిప్రాయం ఏమీ కలగ లేదు.

'మాది కొండవీటి సీమ. మహోపాధ్యాయ, ఉభయ విద్యాధురంధర హరిదీక్షితులు అంటారు మమ్మల్ని' అని కుండనాలు ఊగిసలాడేటట్లు తల విదలించాడు.

'ఆ ఉభయ విద్యలు ఏమిటో?' అన్నాడు జగన్నాథుడు వెటకారం మిళాయించి.

'మీమాంసా వ్యాకరణాలు. సరేగాని, ఆయన ఉంటే పిలిపించు.'

'ఏంపనో సెలవిచ్చారు కారు?'

'పాండిత్య ప్రకర్షకి వాదించడంకన్న మరో ప్రయోజనం ఏముంటుందీ?'

జగన్నాథుడికి ఒళ్లు మండుకుపోయింది ఆ 'గీర్వాణం' చూసేసరికి.

'మహామహోపాధ్యాయులు, పదవాక్య ప్రమాణ పారీణులు, షట్శాస్త్రపండితులు, పుంభావ భారతీ

మూర్తులు, కింకపీంద్ర మత్తేభ పంచాననులు, బ్రహ్మశ్రీ ఉపద్రష్ట పేరమ భట్టుగారు ప్రస్తుతం ఇంట్లో లేరు. రాజమహేంద్రవరంనుంచి వచ్చేవేళ అయింది. తమరు అదృష్టవంతులు.'

'ఏం అల్లా అన్నావు?' అన్నాడు పరదేశ పండితుడు మిర్రి మిర్రి చూస్తూ.

జగన్నాథుడు చెట్టు దిగలేదు. ఆయనకి సమాధానం ఇవ్వలేదు. కాని, చెంపపెట్టుగా ఏనుగు గున్నని ఉద్దేశించి అన్యాపదేశంగా ఆశువు అందుకున్నాడు.

ఒరేయ్ ఏనుగు గున్నా! పొగరుగా ఈ కాంతార ప్రాంతాల విహరించకు. గొంతు అసలే ఎత్తకు. మృగ సార్వభౌముడు తిరిగి వచ్చేవేళ అయింది. ఆయన నిన్నీ ప్రాంతాలలో చూశాడంటే, కనుబొమ్మలు ముడివేసి, సటలు విదలించాడంటే ఈ వన భూములన్నీ అనవసరంగా మత్తేభ విహీనము లయిపోతాయి. కనుక నోరు మూసుకుని, చడీచప్పుడూకాకుండా దూరంగా పో.

శిఖరిణి

నకుర్యాః ప్రాఖర్యం
కిమపి కరిపోత! ప్రతిభయం
హరీణాం వేలేయం
యది హఖలుబహూవేలం విహరసి
అకస్మాదే తేషాం
కుటిలదృశిరోషస్పృశి మనా
జ్నిరర్థం భావిన్యో
మదకరి దర్శిదా వనభువః

మత్తేభ విక్రీడితం

కరిపిల్లా! పొగరెక్కి ద్రిమ్మరకు మీ
కాంతార మధ్యమ్మునన్
హరి విచ్చేసెడువేళయ్యెనది—
ఇట నిన్నాతండు వీక్షించినన్
కురులల్లాడగ, కన్బొమల్ ముడివడన్,
రోషంబు పెల్లుబ్బ, స
త్వరమీ కాననభూమి
వారణ దరిద్రదంబౌను వ్యర్థంబుగన్.

హరి దీక్షితులుకి పెద్దపెట్టున కోపం వచ్చింది. 'ఏమన్నావ్? నేను ఏనుగు పిల్లనీ, ఆయనగారు సింహమూనా? గోదావరినీళ్లు వంటపట్టినట్లున్నాయే నీకు.'

జగన్నాథుడు లోలోపలే నవ్వుకున్నాడు. 'ఏనుగు గున్నఅంటే అంతకోపం ఎందుకండీ? లావుగా పొట్టిగా ఉన్నారని నా ఉద్దేశం కానేకాదు సుమండీ. సరే, మీకు నచ్చకపోతే మరో శ్లోకం చెప్తాను. ఎంత సేపూ, నోట్లో ఉన్నపని.'

ఒరేయ్ దుప్పీ! ఆడలేళ్లతో క్రీడించే సందడిలో ఒళ్లూపై తెలియకుండా పొగరెక్కి ఇక్కడికి వచ్చావా? కళ్లు మూసుకుపోయాయా నీకు? ఇది ఎటువంటి చోటో తెలుస్తోందా? విచ్చిపోయిన మత్తేభ కుంభ స్థలాలలో నుంచి ముత్యాలు రాసులు రాసులుగా విరియజిమ్మబడ్డ చోటు. ఇది సింహం వీర విహారం చేసేచోటు వెం—టనే ఇక్కడినుంచి వైదొలగి పోరా పో.

వసంత తిలక

ఏణీగణేషు గురుగర్వ నిమీలితాక్షః
కిం కృష్ణసార! ఖలు ఖేలసి కాననేऽస్మిన్
సీమామిమాం కలయ భిన్నకరీంద్ర కుంభ
ముక్తామయీం హరి విహారవసుంధరాయాః

మత్తేభ విక్రీడితం

హరిణీశ్రేణులగూడి
యీ యడవి గ్రీడాసక్తి నున్నావురా
గురుగర్వమ్మున కండ్లు మూతవడెనా?
కుంభీంద్ర కుంభస్థలాం
తర ముక్తానివహమ్ము దొర్లునిచటన్
సారంగమా! చూడుమా
హరికిన్ వీరవిహార భూమి యిది
పోరాపొమ్ము శీఘ్రమ్ముగన్

హరి దీక్షితులు ఉగ్రుడై పోయాడు. ఊడిపోయిన పిలక ముడి వేసుకుంటూ, కళ్లల్లోనుంచి

నిప్పులు రాలుస్తూ, పెద్ద పెద్ద అంగలు వేసు కుంటూ రాజేశ్వరాలయం వైపు వెళ్లిపోయాడు.

అంతలో వీధివాకిలి తుడవడానికి కొత్తగా కాపరానికివచ్చిన జగన్నాధుని భార్య కామేశ్వరి చీపురు కట్ట పుచ్చుకుని వచ్చింది. గడపమీద మినుకు మినుకుమంటూన్న ఆముదపు దీపానికి ఆమెచీర చెంగు తగులుతుందా అన్నంత దగ్గరగా రావడం చూసి జగన్నాధుడు కంగారుపడి 'భద్రం! భద్రం!' అని అరిచాడు. కామేశ్వరి భయపడి చటుక్కున పక్కకి గంతువేసింది· ఆ అదురుకి ఆ ఆముదపు దీపం ఆరే పోయింది.

'ఇంకా నయంకదూ! మరి కొంచెం ఉంటే కొంగు అంటుకునేది' అని ఆమెదగ్గరగా వెళ్లబోయి, తల్లివస్తూన్న అలికిడి విని, అక్కడే ఆగిపోయాడు.

'అసలు ఈ ప్రమిదని గడపమీద పెట్టడం మానెయ్యాలి' అని అంతలో ఏదో జ్ఞాపకం వచ్చి, కోపంగా వెళ్లిపోతున్న హరిదీక్షితులు వైపూ ఆరిపోయిన దీపంవైపూ మార్చిమార్చి చూశాడు. అతడి కళ్లు మిలమిలలాడేయి.

ఓసి ఆముదపు దీపమా! ఎందుకే నీకింత మిడిసి పాటూ? ప్రళయకాల ఝంఝామారుతంచేత మరింత ప్రజ్వరిల్లి తెల్లనికాంతులతో కళ్లు మిరుమిట్లు కొలిపే భయంకరమైన దావాగ్నితో పోటీపడతానంటా వేమిటే? పిచ్చిదానా! పమిటకొంగు కదులాడిన పిల్ల గాలికి కొండఎక్కేసే నీకూ, ఆ దావాగ్నికీ సాపత్యమా? సిగ్గులేకపోతేసరి.

పృథ్వి

ప్రదీప! కిము కుప్యసి ప్రలయమారుత ప్రజ్వలత్
ప్రభాపటల పాటల ప్రకట పావక వ్యక్తయే
త్వమంగ కిము కామినీ కుచతటీపటే పల్లవ
ప్రకంపన పరిస్ఫుర త్పవనలేశ పారంగతః.

మత్తేభ విక్రీడితం

ప్రళయోజ్జృంభిత మారుత
ద్విగుణీతప్రౌఢచ్ఛటా కోటి పా
టలమై చుమ్మలు చుట్టు
పావకుని తోడన్ స్పర్థ నీకేలనే?
లలనాపీన పయోధరద్వయతటీ
లగ్నాంశుకాగ్రస్థలీ
చలనోద్భూత సమీరలేశమున
నాశంబందు దీపాధమా!

*　　*　　*

రాజమహేంద్రవర సంస్థానంలో పండిత పదవి లభిస్తుందేమోనని ప్రయత్నాలు చేశాడు ఇరవైఏళ్ల ప్రాయంలోఉన్న జగన్నాథ భట్టు. అక్కడ విద్యాధికారిగా ఉంటున్న ప్రభాకర సూరిని చాలాసార్లు దర్శనం చేసుకున్నాడు. ఆ సూరి తనకన్న వయస్సులో మాత్రమే పెద్దఅని మొదటి దర్శనంలోనే అవగతమై పోయింది. ఈ సంగతి కుశాగ్రబుద్ధి కావడంచేత సూరికీ తెలిసిపోయింది. అందుకనే రాజదర్శనం ఇప్పించ కుండా దాటవేస్తున్నాడు. ఏవేవో పరీక్షలు పెడు తున్నాడు. నెల్లాళ్లు గడిచాయి. జగన్నాధుడిలో ఓర్పు నశించిపోయింది. ఏయెండకాగొడుగుపట్టి, ఎవరినీ నొప్పించకుండా, లౌక్యంగా, గడుసుగా తన పని జరి పేసుకునే తత్వం వంటబట్టలేదు అతడికి. స్వపక్ష పర పక్ష నిర్ధామధామక్షమమైన వేగినాటివాడుకదా! ఎదర పడి తిట్టడం మొదలుపెట్టేడు. తాను బంగారమట, ప్రభాకర సూరి కంసాలిట.

ఏమయ్యోయ్! కంసాలీ! ఇతరులను బాధపెట్ట డంలో మొనగాడా! (చెవులు ముక్కులు కుట్టడం ద్వారానూ, వెండిబంగారాలను అపహరించడంద్వారానూ దుఃఖం కలిగిస్తాడు.) నన్ను ఇన్నివందలసార్లు నిప్పు లలోవేసి కాలుస్తావేమిటయ్యా! సరేలే, దానివల్ల నాకు నష్టం ఏమీలేదులే, నా సుగుణమే బయటపడుతుంది. నీ నోట్లో బూడిద, నీ మొగాన పొగ తప్ప మరేమీ నీకు దక్కదులే.

వసంత తిలక

హే హేమకార! పరదుఃఖ విహారదక్ష!
కిం మాం ప్రతాపయసి వారశతాని వహ్నౌ?

ఆతాపితేన మమయాతి గుణాతిరేకో
ధూమస్తవైనవదనే కిలభస్మపాతః.

శార్దూల విక్రీడితం

ఏలా నన్నిటు మంటబెట్టెదవు
వేయిన్నొక్క పర్యాయముల్?
మేలేయౌజుమి నాకు దీనివలనం
బెంపొందు నా కాంతి కం
సాలీ! అన్యుల బాధపెట్టగల
ప్రజ్ఞాశాలి! నీ నోటిలో
రాలున్ బూడిద, ధూమరేఖ కనులన్
ప్రాకించు రక్తచ్ఛవిన్.

*　　*　　*

వెంకటశాస్త్రి, జగన్నాథుడు బాల్యమిత్రులు. పంచకావ్యాలవరకూ చదివి, చదువు భర్జించక, పొలం పనులలో పడ్డాడు వెంకటశాస్త్రి. కావ్య వ్యవసాయంలో లేనిచొరవ కామినీ వ్యవసాయంలో అతడికి బాగా పట్టు బడింది. తన రహస్యాలేవీ జగన్నాథుడిదగ్గర దాచడు.

'నిన్నరాత్రి మా మామిడితోటలో పడుక్కోడా నికి రాలేదేమిరా?' అన్నాడు జగన్నాథుడు మిత్రునితో.

'పడుక్కోడానికి అంతకన్న మంచిచోటు దొరి కిందిలేరా' అన్నాడు వెంకన్న కళ్లు చిగిలిస్తూ.

'నీ రొట్టె విరిగి నేతిలో పడ్డట్టుందే! ఏమిటి సంగతి?'

'అంబాజీపేటలో—ఏనుగుతొండాల ఇంట్లో.'

'ఏదీ, సత్రం పక్కవీథిలోనా?'

'నీకూ తెలుసునా ఏమిట్రా కొంపతీసి?'

'ఆ ఇంట్లో ఇద్దరు ముగ్గురు ఉంటున్నట్లు న్నారు. అందులో ఎవరూ?'

'కేతకి.'

'హోరి దౌర్భాగ్యుడా! దొరక్క దొరక్క నీకు కేతకిట్రా దొరికింది?'

వెంకన్న వెలవెల బోయాడు.

'దానికేంలోటూ? తెల్లగా పొడుగ్గా నాజూగ్గా బాగానే ఉంటుందే!'

'ఏడిశావ్. ఆ పాండువర్ణం నీకు నచ్చిందా?'

'మంచి సువాసన ద్రవ్యాలు పూసుకుంటుందే.'

'నీ మొహం. అది రజోవతిరా.'

'దానికి ఎన్నెన్ని నగలో. ఎంతెంత ముస్తాబో!'

'దానిచుట్టూ కంటకాలురా. ఇటువంటి దాన్ని సేవించుకున్నావా? సిగ్గుబిడియాలు కాశీలో విడిచే శావుట్రా?'

అనుష్టుప్

సరజస్కాం పాండువర్ణాం
కంటక ప్రకరాన్వితాం
కేతకీం సేవసే హంత!
కథం రోలంబ! నిస్త్రపః

ఆటవెలది

పాండువర్ణయైన, బహు రజోవతియైన
కంటకములు పెక్కు కలిగియున్న
మొగలితో రమింప పూనుకొన్నావిసీ!
ఇంత సిగ్గుమాలితేమి? తేటి!

ఇక్కడ మొగలిపువ్వుకీ, ఆ కామినికీ శ్లేషచేత పోలిక కల్పించాడు. సరజస్క అంటే పుప్పొడికలది అనీ, ఋతుమతి అనీ అర్థాలు. మొగలి పువ్వునిండా పుప్పొడి ఉంటుంది కదా! పాండువర్ణఅంటే తెల్లని రంగుగలది అనీ, పాలిపోయిన శరీరంగలది (లేదా పాండురోగి) అనీ అర్థాలు. అప్పుడే వికసించిన మొగలి పువ్వు తెల్లగా ఉంటుంది కదా! కంటకములు అంటే ముళ్లు అనీ, విటులు అనీ (లేదా ఆటంకములు అనీ) అర్థాలు. మొగలిపువ్వునిండా ముళ్లే కదా!

*　　*　　*

బొబ్బిలి సంస్థానాన్ని దర్శించబోయి, అక్కడ కూడా తనకు ప్రవేశం లభించే ఆశలేక, సత్రానికి తిరిగివచ్చి, దిగాలుగా కూర్చున్నాడు. అక్కడ ఆస్థాన విద్వాంసులుగా ఉంటూన్న మహీధర లక్ష్మీధర, శేషాద్రి సోదర కవిద్వయంమీదతప్ప రాజావారి కటాక్ష వీక్ష ణాలు మరెవరిమీదా ప్రసరించడంలేదు.

ఎండ విపరీతంగా ఉంది. అసలే పని జరగక చికాకుగా ఉన్నాడేమో, వర్షం అయినా పడితే బాగుండు

ననిపించింది. అవడానికి ఆషాఢమాసమేకాని, ఆకాశంలో మబ్బు తునక అయినాలేదు. రాజుగారిమీది కోపం మబ్బులమీదికి మళ్లింది.

ఏమయ్యోయ్! జలధరా! ఓవంక పైరుచేలు ఎండిపోయి రైతులు గోల పెట్టేస్తూఉంటే వాటి మీద ఒక్కచినుకు అయినా రాల్చకుండా, మహీధర ములమీద కుండపోతగా వాన కురిపించేస్తున్నావా? ఇదా నీ వివేకం? నీ ఔన్నత్యం ఎందుకయ్యా తగ లెయ్యనా?

పృథ్విహర్షిణీ

దీనానా మిహ పరిహాయ శుష్కసస్యా
న్యౌదార్యం ప్రకటయతో మహీధరేషు
ఔన్నత్యం పరమ మవాప్య దుర్మదస్య
జ్ఞాతోఽయం జలధర! తావకోఽవివేకః

ఉత్పలమాల

ఎండినపైరుచేలపయి నించుక
యేనియు చిన్కు రాల్పవు-ఉ
ద్దండ మహీధరమ్ముల ను
దారముగా జల మేకధారగా
కుండల గుమ్మరించెదవు—
క్రూరపయోధర! నీ ఘనోన్నతుల్
దండుగ—తెల్లమయ్యెగద తావక
యోగ్యవివేక శూన్యతల్.

* * *

మిత్రుడు వెంకటశాస్త్రితో కలిసి గ్రామాం తరం వెడుతూ, మిట్టమధ్యాహ్నం అయేసరికి రాజ వోలు చేరుకున్నాడు జగన్నాథ భట్టు. ఆ ఊరు పెద్దదే. బ్రాహ్మణ్యం దండిగానే ఉంది. కాని, ఆ రోజున ఏ ఇంటికి వెళ్లినా భోజనానికి ఉండమన్నవారు లేక పోయారు. చేసేదేమీలేక శివాలయం ముందున్న కోనేటిలో దిగి, నాలుగు పుడిసెళ్ల నీళ్లుతాగి, కడుపు మంట చల్లార్చుకున్నారే గాని, హృదయం ఇంకా భగభగ మంటూనే ఉంది.

దగ్గరలో కనిపించిన బొగ్గుముక్క తీసుకుని, గుడిగోడమీద—

'దొరకదు పట్టెడన్నమును దోసిలి యొగ్గిన రాజవోలులో' అని వ్రాశాడు వెంకటశాస్త్రి.

అన్యాపదేశంలో అప్పటికే అందెవేసిన చెయ్యి అయిన జగన్నాథునికి సూటిగాచెప్పే అలవాటు లేదు.

ఓ సముద్రుడా! నీకు ఆకాశంఅంత శరీరం ఉంది. ఎందుకూ? నీలో రత్నాలు రాసులు రాసులుగా పడిఉన్నాయి. ఏం లాభం? గొంతుక పొడి ఆరిపోయిన బాటసారి నాలుక తడుపుకుందామనుకున్నా నీవి గుక్కెడు నీళ్లుఅయినా పనికిరావు కదా!

ఆర్యా

కింఖలు రత్నై రేతైః?
కింపునర్భ్రాయి తే వపుషా?
సలిలమపి యన్న తావక
మర్ణవ! వదనంప్రయాతి తృషితానామ్

ఆటవెలది

మిన్నుపోలెనీకు మేనున్న ఫలమేమి?
ఎన్ని రత్నరాశులున్న నేమి?
కడలి! నీ జలమ్ము పిడచకట్టిన నాల్క
తడపి కొనగనైన తగకపోయె!

'ఉండు. ఉండు. ఈ శ్లోకం గుడిగోడమీద రాస్తాను' అని మళ్లీ చెప్పించుకున్నాడు వెంకన్న.

ఇక్కడి పెద్ద పెద్ద భవంతులు చూసి, అధమపక్షం పొట్టనిండా తిండి అయినా దొరుకు తుందేమోనని ఆశపడి ఎందరెందరు బాటసారులు ఇక్కడికి వచ్చి నిరాశతో తిరుగుమొహం పటేశారో కదా!

మరు భూమిలో దూరానఉన్న బావిని చూసి, ఎందరెందరు దాహార్తులైన పాంథులు ఆశతో దగ్గ రకు పరుగెత్తుకువచ్చి, నూతిలోకి తొంగిచూసి, నీళ్లు ఒక్క చుక్కకూడా లేవని తెలుసుకుని, హతాశులై కూలబడి పోయారో కదా! ఎందరి కన్నీళ్లచేత ఈ మరుభూమి తడిసిపోయిందో కదా!

అనుష్టుప్

అమునామరు కూపేన
కేకే నామ నవంచితాః

రుదిత్వధిక నేత్రాంబు
పిచ్ఛిల ప్రాంతభూమినా.

అటవెలది

నీళ్లులేనిబావి! నీవద్ద కరుదెంచి
ఎంతమంది మోసగింపబడిరో!
పాంథజనులవేడి బాష్పధారలచేత
తడిసి మెత్తబడిన పుడమియందు

'ఈఊళ్లో ధనికులకి కొరత ఏమీలేదు. కాని, నాలిక పెరుక్కున్నా గొంతులో నీళ్లు పోసేవాడుకూడా లేడిక్కడ' అన్నాడు వెంకన్న.

'రాజభటులో, బందెపోట్లోవచ్చి, రెక్కగూళ్ల సందున గుద్ది, ఛోషాణాలు పగలగొడితే తప్ప వీళ్లు దారికి రారు' అన్నాడు జగ్గన్న. అంతలో అతనికళ్లు గుడివార పెరిగిన కొబ్బరి చెట్టుమీదికి మళ్లేయి. పెద్ద పెద్ద గెలలతో చాలా అందంగా ఉంది. ఒక రామచిలుక ఆ చెట్టు మొవ్వులో వాలి, కొబ్బరి కాయలని తన ముక్కుతో పొడవడం మొదలుపెట్టింది. ఆ కాయలని పగలగొట్టగలననే కాబోలు దాని నమ్మకం! దానికేసి జాలిగా చూశాడు జగన్నాధుడు.

ఓ కొబ్బరికాయా! నువ్వెంత కఠిన స్వరూపవే! నీ బుర్ర పగలగొట్టినవాళ్లకి తప్ప నీలోని నీరు లభించదు కదా! చిన్నారి చిలక పిల్లని నేను. నాకు అంతశక్తి ఏదీ? నీ నీళ్లు ఎల్లా చేరుకోనూ?

వసంత తిలక

భో నారికేళ! తవ మస్తక భేదకానాం
సాధ్యంభవేత్ తవజలం కఠినస్వరూప!
నాహం త్వదీయ సలిల గ్రహణే సమర్థ
స్త్వత్యంత ఖేదవిముఖః శుకరాజ బాలః

తేటగీతి

పాడు టెంకాయ! నీ బుర్ర పగులగొటు
వారికేగాని నీలోని నీరమీవు
కఠినరూపవు—దప్పిచే కలతజెందు
చిలుకపిల్లను—నీ నీరు చేరజాల.

*   *   *

తెల్లారకుండానే గుండెలు గముక్కుంటూ పరు గెత్తుకువచ్చి, తోటలో పడుక్కున్న జగన్నాధుణ్ణి కదిపి, లేపేడు వెంకటశాస్త్రి.

'ఏమిట్రా హడావిడి?' అని కళ్లు నులుము కుంటూ లేచాడు జగన్నాధుడు.

'కొంప మునిగి పోయిందిరా, జగ్గన్నా!'

'పడవ కావాలా ఏమిటి?'

'నీ హాస్యం కట్టిపెట్టరా కాస్సేపు.'

'కొంప ఎల్లా మునిగిందో చెప్పేవుకావు.'

'కమలని జోగయ్య లేవదీసుకుపోయాడు. ఊరంతా గుప్పుమంది అప్పుడే.'

జగన్నాధుడికి నిద్రమత్తు వదిలిపోయింది.

'ఏ కమలా? మన సూరన్న వరించిన పిల్లేనా?'

'ఊ. అదే. ఈ సంగతి తెలిసి సూరన్న వెర్రి మొహం మొహం వేసేశాడు.'

'దొరక్క దొరక్క నిక్షేపంలాంటి కమలకి ఆ తాగుబోతు జోగన్నే దొరికేడా? జీడిగింజలా మొహం వాడూనూ!'

'అదే అంతుబట్టకుండా ఉంది.'

ఓ కమలమా! సిగ్గు బిడియాలు గాలికి వదిలేసి, ఈ మధుపాలతో (తుమ్మెదలతో, తాగు బోతులతో) రమిస్తున్నావా? నీవు సాక్షాత్తూ సూర్యభగవానుడి ప్రేయసివి కావూ? హరహరా! యుక్తాయుక్త వివేచన అయినా లేదా?

ఆర్యా

పద్మిని! కిమితి క్రీడసి
మధుపైర్లజ్జాలవో౽పి నహికింతే?
హరహర! విస్మృత్యోక్తం
క్వనులజ్జా సవితృరక్తాయాః

చతుష్పద

సరసిజమా! నీ చరిత్ర మెట్టిది?
ఖరకరుప్రేయసి గావా? చివరకు

మరగితివా యీ మధుపకులమ్మును?
హరహర! లజ్జను త్యజించినావా?

*　　　*　　　*

నందంపూడి అగ్రహారానికి బందెపోటు దొంగల గుంపు వచ్చినట్లుగా వార్త వచ్చింది. ముంగండనుంచి జగన్నాథుని ఆధ్వర్యాన కుర్రకారు పాతికమంది బాణా కర్రలు, బరిసెలు తీసుకుని, పొలాలకి అడ్డంపడి, అక్కడికి చేరేరు. వీళ్లు అక్కడికి చేరేసరికే నాలుగు మూలలా కొంపలకి నిప్పెట్టి, అంకినంతమటుక్కి దోచుకుని, బందెపోట్లు పారిపోయారు. ఊరుఅంతా నానాబీభత్సంగానూఉంది. గుడ్డిలో మెల్లగా ప్రాణాపాయం ఎవ్వరికీ కలగలేదు.

బందెపోట్లు ఇల్లా రావడం ఇదే మొదటిసారి కాదు. ఏడాదికోసారి, పంటలు ఇళ్లకివచ్చే రోజుల్లో, ఆ చుట్టుపక్కల గ్రామాలమీద ఎక్కడో ఒకచోట ఈ రకమైన దాడులు జరుగుతూనే ఉన్నాయి. రెండు మూడు గంటలసేపు వీరవిహారంచేసి సాధ్యమైనంత నాశనంచేసి పారిపోతూవేఉన్నారు బందెపోట్లు.

మిత్రులతో ముంగండకి తిరిగివస్తూ పరాగ్గా ఆలోచిస్తున్నాడు జగన్నాథుడు. ఏమిటీ దాడి? కొండ ఏరులా ఒక్కసారి ఉన్నట్లుండి ఉవ్వెత్తుగా విజృంభించడమూ; మళ్లీ నాలుగు ఘడియల తరవాత చూస్తే ఏమీలేకపోవడమూనూ. అంతా చిత్రంగా ఉందే!

ఓ కొండవాగూ! వానలు వెనకబట్టేస్తాయి. నువ్వు బక్కచిక్కిన్నీపోతావు. నీ విజృంభణ క్షణికమే. ఈ కాస్త సేపట్లోనే నీ గట్లవెంట పెరిగిన మహా వృక్షాలను కూకటివేళ్లతో పెల్లగించుకు పోయావు. ఈ హఠాద్విజృంభణవల్ల నీకు దక్కినదేమిటీ? ఈ చెట్లను కూల్చిన పాపం ఒక్కటే కదా నీకు చిర స్థాయిగా మిగిలినది?

ఆర్యా

యాస్యతి జలధరసమయ
స్తవాప్సమృద్ధి ర్లఘీయసీ భవితా
తటిని! తటద్రుమపాతన
పాతకమేకం చిరస్థాయి

ఆటవెలది

వానకాలమేగు, పరవళ్లు గతియించు
బక్కచిక్కగలవు వానవాక!
గట్లవెంటపెరుగు చెట్లగూలిచినట్టి
పాపపంకమొకటె పాయకుండు.

ఉత్తర హిందూ దేశంలో ఢిల్లీ ప్రాంతాల వేసవిలో ఒకటిరెండు నెలలపాటు దుమ్ము తుపానులు వస్తూ ఉంటాయి అప్పుడూ అప్పుడూనూ. ఉన్నట్లుండి హఠాత్తుగా ఝంఝూ మారుతం వీయడం మొదలు పెడుతుంది. అపరిమితంగా దుమ్ము పైకి ఎగురుతుంది. ఇళ్లు వాకిళ్లు, చెట్లుచేమలు, ఊళ్లూ వాడలు, ముక్కులు, చెవులు అంతా దుమ్ముమయం అయిపోతాయి. వనములు నాశనం అవుతాయి. అంతలో చినుకులు పడి, దుమ్ము అణిగిపోతుంది. ఈ దుమ్ము తుఫానులను 'ఆంధీ' అంటారు. అవి జ్ఞాపకంవచ్చి ఝంఝూమారుతాన్ని బందెపోట్లతో పోల్చి ఓ తట్టవరస చివాట్లు వేస్తున్నాడు.

ఒరేయ్! ఝంఝూ మారుతుడా! నీ ప్రాభవం ఈ క్షణంలోనేరా. నువ్వు మహాఅయితే నెలరోజులు ఉంటావు, లేకపోతే రెండునెలలు ఉంటావు. ఈ భాగ్యానికే వాపీకూప తటాకాదులను వ్యర్థంగా ఎండించేస్తున్నావు. మహావనాలను నాశనం చేసేస్తున్నావు. మన్నూ మిన్నూ దుమ్ముమయం చేసేస్తున్నావు. ఇదేమి పొగరురా నీకు?

శార్దూల విక్రీడితం

జాతం ప్రాభవ మద్యతే విధివశాత్
కించిత్త దవ్యంతతో
ఝంఝామారుత! మాసమాత్ర
మథవామాసద్వయం స్థాస్యసి
ఏతస్మిన్ వనవాటికా కతికతి
వ్యర్థం త్వయోత్పాటితాః
హావాప్యః కతి శోషితాః
కతిదిశోధూళీభిరుద్ధూళితాః

శార్దూల విక్రీడితం

చాలుం జాలును నీ ప్రతాపమిక
ఝుంఝూమారుతా! నీ విటన్
ఏలం గల్గెద వొండొ రొండొ నెలలే,
ఈ లోపుగా నప్పుడే
కూలం ద్రోసితి వెన్నియో వనములన్
కూపంబు లెండించి పెన్
ధూళిన్నల్దెస గప్పివేసితివి
మన్నున్ మిన్ను నేకంబుగాన్.

*　　*　　*

'అన్నట్లు భట్టోజీ దీక్షితులు ఏం చేశాడో విన్నావురా? జగ్గన్నా!' అన్నాడు పేరమభట్టు.

'ఎవరూ? మీ సతీర్థ్యుడి మాటేనాండీ?'

'ఆ వాడే. గురుపాదులు శేషశ్రీ కృష్ణుల వారు దిక్కూ దివాణమూలేని పిణ్ణి ఇంట్లో పెట్టుకుని, తిండిపెట్టి కొడుకులా చూసుకుని, వ్యాకరణం ఆభాష్య పర్యంతమూ నూరిపోశారు. కాస్త రెక్కలు వచ్చాయిగా, ఇప్పుడు వాడు గురువులకే పంగనామాలు పెడుతున్నాడుట!'

'ఎంతమాటా!'

'గురువుల ప్రక్రియా కౌముదిని ఖండిస్తూ మనోరమ అనే గ్రంథం వ్రాశాడట!'

'ఎంత దారుణం! ఈ గురు ద్రోహాన్ని సహించి ఊరుకోవడమే?'

'నా శరీర స్థితి చూస్తున్నావుగా. ఈ వ్యాధి నుంచి నాకు విముక్తి ఎప్పటికో. వాడి పనిపట్టగల వాడివి నువ్వొక్కడివేరా అబ్బీ!'

'లక్ష్మీకాంత పదాంభోజ
మానమ్య శ్రేయసాం పరం
పండితేంద్రో జగన్నాథః
శ్యతి గర్వం గురుద్రుహాం'

అంతలో పెరటిదొడ్లోని తియ్యమామిడిచెట్టు మీదనుంచి లేలేత మామిడిచిగుళ్లుతిని వగరెక్కిన గండుకోయిల కంఠం పొగరుగా వినిపించింది.

ఓయి పుంస్కోకిలా! మీ అమ్మ నిన్ను కని పారేస్తే తన గూట్లో నీకు ఆశ్రయం ఇచ్చి, నిన్ను పొదిగి పిల్లని చేసి, నెత్తురుగుడ్డువైన నీకు రెక్కలు పడిపోయేటట్లు మేతతెచ్చి, కుడువబెట్టి పోషించిందిరా ఆ కాకి. ఆ సంగతి అప్పుడే మరిచిపోయావా? వసంతోదయం కాగానే, నీ రెక్కలు దారుఢ్యాన్ని పుంజుకోగానే, మామిడిచెట్టెక్కి, నిన్ను పోషించిన వాయసాన్నే నిందిస్తూ పొగరుగా కూస్తున్నావుట్రా! విశ్వాస ఘాతకుడా!

ఆర్యా

తత్కింస్మరసి న భుక్తం
యత్పికరే! కాకమందిరే పూర్వమ్?
సహకార కుసుమకాలే
హాతేన కురుషే ఽధునారావమ్.

ఆటవెలది

మున్ను కాకిగూట బొక్కినవిధమెల్ల
మరచిపోయినావొ? పరభృతమ్మ!
మావిగున్నలెక్కి మధుమాసమున నేడు
పొగరుబోతుకూత పూనినావు.

*　　*　　*

కొడుకు ఇంటినుంచి మొహాలు వేలాడేసుకుని తమ ఇంటికి వచ్చిన అమ్మమ్మనీ, మాతామహుణ్ణీ జబ్బ పట్టుకుని ఇంట్లోకి తీసుకువెళ్లాడు జగన్నాథుడు. మేనమామ చెరుకూరి లక్ష్మీపతిగారి ఇల్లు పక్కవీధిలోనే ఉంది. ఆయన బాగా స్థితిపరుడే. కాని, భార్య చేతిలో కీలుబొమ్మ. ఆవిడ గీసిన గిరి దాటే నిబ్బరం అతడికి లేదు. ఆమెకి అత్తమామల పొడ గిట్టదు.

'మేము దానికేం విషం పెట్టేమే లచ్చీ! మమ్మల్ని చూస్తేచాలు రుసరుసలాడిపోతుంది' అంది వెంకమ్మ, కూతురు మహాలక్ష్మితో.

'పోనీ, మామయ్య అయినా ఆవిణ్ణి కూకలెయ్య వచ్చునే' అన్నాడు జగన్నాథుడు.

'వాడికి ఆశక్తే ఉంటే ఇంక లేనిదేమిట్రా? జగ్గన్నా! పెళ్లాం మెప్పుకోసం ఇంటికి వచ్చిన

మమ్మల్ని చూసీకూడా చూడనట్లు మొహం తిప్పుకున్నాడురా' అన్నాడు తాత విశ్వేశ్వరావధానులు.

'ఆవిడగారి పుట్టింటివైపు బలగమంతా వచ్చి తిని పోతూనే ఉంటూరు. మనమే వాడికి బరువై పోయాం' అంది వెంకమ్మ గద్గద కంఠంతో.

'వాడిదేముందే. వాడి బావమరదులకి మనవాడి లెక్కాజమాలేదు. తమ స్వంతఇల్లు అన్నంత ధీమాగా వచ్చి తిష్ఠవేసేస్తారు' అన్నాడు తాత.

'అయిన వాళ్ళకి ఆకుల్లోనూ, కాని వాళ్ళకి కంచాల్లోనూ' అంది మహాలక్ష్మి మరకత్తి పీటతో మామిడికాయ తరుగుతూ. టెంక తెగేసరికి లోపల కొలకొలలాడుతూ పురుగులు.

'ఇవేం పురుగులే మామ్మా!' అని వెలపరించుకుంది మహాలక్ష్మి.

జగన్నాథుడి కళ్ళు పెరట్లోఉన్న మామిడి చెట్టుమీదికి మళ్ళాయి.

ఓ మామిడిచెట్టూ! నువ్వు మొగ్గతొడిగింది లగాయతు ఈ తుమ్మెదలు నిన్నే కనిపెట్టుకుని ఉంటున్నాయి. వాటికి ఫలాపేక్ష సుతరామూ లేదు. అయినాసరే నువ్వు వాటిని లక్ష్యపెట్టకుండా ఉన్నావు. చూసికూడా చూడనట్లు మొహం తిప్పుకుని మాట్లాడకుండా ఉన్నావు. మరి ఈ పురుగులో? ఇవి నిన్ను లెక్కచేయకుండా నీ పళ్ళల్లో దూరి స్వేచ్ఛగా సంచరిస్తున్నాయి. కిక్కురు మనకుండా వాటికి ఆశ్రయం ఇచ్చావు. తన, పర భేదంకూడా నీకు తెలియకుండా పోయిందా? సహకారమా! నీ తెలివి ఇల్లా తెల్లారిందా?

శార్దూల విక్రీడితం

యేఒమీ ఆముకులోద్గమాత్ప్రతి
దినం త్వామాశ్రితాః షట్పదా
స్తే భ్రామ్యంతి ఫలాద్పృహిః
కథమహో దృష్ట్వా న సంభాషసే
యేకీటాస్తవ దృక్పథం నచగతాస్తే
త్వత్ఫలాభ్యంతరే
ధిక్త్వాం చూతతరో! పరాపర
పరిజ్ఞానానభిజ్ఞో భవాన్.

శార్దూల విక్రీడితం

తేటుల్ పూచినదాది నిన్
గొలిచి వర్తించున్, ఫలాపేక్ష నే
పాటిం జూపవు—చూతమా!
పలుకరింపంబోవు వీక్షించియున్
కీటశ్రేణులు లెక్కసేయక
నినున్ నీ పండ్ల దూరున్ నిరా
ఘాటప్రక్రియ—ఛీ! పరాపర
పరిజ్ఞానా నభిజ్ఞుండవో!

* * *

జగన్నాథుని తమ్ముడు రామచంద్ర భట్టు వ్రాసిన గంగావతరణ కావ్యాన్ని తనకు అంకితం ఇవ్వవలసిందని గురవయ్య సెట్టి కబురుపెట్టేడు. గురవయ్యలో రసికత ఏ కోశానాలేదుగానీ తానుకూడా కృతి భర్తననిపించుకోవాలని అతగాడికి ఎందుచేతనో కోరిక కలిగింది. డబ్బులేక చిక్కులు పడుతున రామచంద్రుడికి ఆశ పుట్టింది. అంకితం ఇద్దామా అని తటపటాయిస్తున్నాడు. ఈ సంగతి జగన్నాథుడికి తెలిసింది. తమ్ముణ్ణి ముక్కచివాట్లు వేశాడు.

'ముష్టి మూడు పుట్ల భూమికి ఆశపడి గురవయ్య సెట్టి కాళ్ళు కడిగి కన్యాదానం చేస్తావా?'

'నా పరిస్థితి చూస్తున్నావుగ!' అన్నాడు తమ్ముడు, తలవంచుకుని బొటకన వేలితో నేలమీద సున్నలు చుడుతూ.

'భోజనంలేక మాడినా పరువుగానే ఉంటుంది గానీ, ఇటువంటి దురన్న దుర్దాన గ్రహణాలు మన ఇంటావంటా లేవురా!'

ఓ వాగూ! వింధ్య పర్వత శిఖరాగ్రాలమీద పుట్టేవు. అటువంటి నువ్వు ఈ నాడు వీధులలో పారే కుళ్ళు నీళ్ళు గ్రహించడానికి సిద్ధపడుతున్నావా? ఛీ ఛీ. ఇంతకన్న ఎండిపోయినా పరువుగానే ఉంటుంది.

ఆర్యా

తటిని! చిరాయ విచారయ
వింధ్య భువస్తవ పవిత్రాయాః
శుష్యంత్యా అపి యుక్తం
కింఖలు రథ్యోదకా దానమ్?

ఆటవెలది

పావనమగు వింధ్యపర్వతాగ్రములపై
ఉద్భవించినావహో నదమ్మ!
నేడు వీధి కుళ్లునీళ్ల కాసింతువా?
జీవనమ్ము లెండిపోవుగాక.

* * *

ఢిల్లీ దర్బారులో పండితరాయలని చూసి అసూయ పడేవారిలో కనక్‌లాల్ ఒకడు. పాండిత్యంలోగాని, కావ్య నిర్మాణశక్తిలోగానీ జగన్నాథుడికి ఆమడదూరంలో నిలువవలసినవాడు. కాని అతడి హాస్యవాగ్ధోరణి షాజహాన్‌కి ఇష్టం. కనుక, పండితరాయల సరసన అతడికి ఉన్నతాసనం లభించింది. దానితో తాను జగన్నాథునికి సమఉజ్జీ అయినట్లుగా భావించి, వేళా కోళానికి కూడా దిగేడు. జగన్నాథుని హృదయం భగ్నమంది. అన్యాపదేశంగా ఉమ్మెత్తని పట్టుకు చివాట్లు వేస్తున్నాడు.

ఉమ్మెత్తకి కనకం అని మరోపేరు. కనక శబ్దానికి బంగారం అనే అర్థం ప్రసిద్ధం. కనుక తాను బంగారంతో సమానం అనుకుంటోందిట ఉమ్మెత్త. పైగా ఉమ్మెత్త శివుడికి ఇష్టమైన పువ్వు. శివపూజకి ఉమ్మెత్తపువ్వులు ప్రశస్తం. పూజ చేసినప్పుడు ఒక ఉమ్మెత్త పువ్వు శివజటాజూటంలో చిక్కుకుంది. దానితో ఉమ్మెత్తకి ఎక్కడలేని అహంకారమూ పుటుకొచ్చింది. పక్కనేఉన్న చంద్రుణ్ణిచూసి వెకిలినవ్వు నవ్వింది.

ఓరి ధుత్తూరమా! ఓరి ధూర్తా! ఏదో పాడు గోడమీద ఒకమూల పుట్టేవు. కనకం అనే పేరు తగిలించుకుని బంగారం అన్నట్లు మురుస్తున్నావు. మెల్లి మెల్లిగా మహేశ్వరుని శిరస్సుమీద కాలు ఊనుకున్నావు. అక్కడఉన్న కలానాథుణ్ణి చులకనగా చూస్తున్నావా? నీ పూర్వవృత్తాంతం అంతా అప్పుడే మరిచిపోయావా?

(ధూర్త శబ్దానికి ఉమ్మెత్త అనీ, మోసగాడు అనీ అర్థాలు ఉన్నాయి.)

స్రగ్ధర

రేరేధుత్తూర! భిత్తేః పరిమృదిత
మృదః క్వాపికోణేజనిత్వా

ప్రాప్యాభిఖ్యాంత దాఖ్యాం కనకమితి
పునః కాంచనస్యాపిలోకే
మందం మందంస్మరారేర్మణి మకుట
తటే తత్రలబ్ధావకాశమ్
నోజానీషేకలేశం స్మరసిచనపునః
పూర్వవృత్తాంతలేశమ్

మత్తేభవిక్రీడితం

జననంబందితి పాదుగోడపయి,
భాషాదేవికన్నప్పి యీా
కనకాఖ్యం గొనినావు బంగరువలెన్—
కాలూని మెల్లంగ నీ
శుని శీర్షమ్మున ధూర్తవృత్తి నుడు
రాజుంగాంచి గర్వించు చు
ల్కన గావించెదు-పూర్వదుస్థితి
నెరుంగంబోవు ధుత్తూరవూ!

ఏమయ్యోయ్! పండితమ్మన్యుడా! కుండ నాలూ, గండపెండేరాలూ, శాలువా వల్లెవాటూ, చుట్టు చెంగావి పంచె ధరించినంత మాత్రాన నాతో సమానం అనుకుంటున్నావు కాబోలు. పణిన సూను కణాద బాదరాయణసూత్రఫక్కి ఉపన్యసించవలసి వచ్చి నప్పుడు నా దరిదాపుల్లోకూడా ఉండలేవోయ్ నువ్వు.

ఓహో ఇత్తడీ! నువ్వు బంగారం రంగులో ఉన్నాననీ, కనుక దానితో సమానం అనీ ఊహించుకుని మహాగర్విస్తున్నావు కానీ, గీటురాయిమీాదికి వచ్చి నప్పుడు నీ పస అనుభజ్ఞులకు తెల్లమేకదా!

కాలభారిణీ

అయిడంబర మారకూట! ధత్సే
కనకస్యాపి యదంతతో నికామమ్
నికషాని కషంహి తత్తదాచే
దనుమన్యే సదృశామలం క్రియాత్వమ్

తేటగీతి

ఇత్తడీ! నీవు పుత్తడి నివ్విధమున
అనుకరించితి బాగుగా—అవునుగాని
గీటురాతిని చేపట్టి గీతవెట్టు
అనుభవజ్ఞులముందు నీ ఆటకట్టు

'మహారాజు తనని నెత్తిమీాద పెట్టుకుంటున్నాడట. కనకలాల్ అందరితోటీ గొప్పగా చెప్పుకుంటున్నాడటండీ!' అన్నాడు శిష్యుడు నాగేశ భట్టు.

'ఏడిశాడు. ఇది మూణ్ణాళ్లముచ్చటేలే. సమయం వస్తే నేలని రాసేస్తాడు మహారాజు. ఆ సంగతి ఎరగకుండా ఉన్నాడు.'

ఒరేయ్! చంద్రుడా! శంకరుని శిరస్సుమీాద కాలు మోపగలిగేనని గర్వపడకురా! దానికి ఫలం నీకు త్వరలోనే ముడుతుందిలే. చండి ఉగ్రరూపం దాల్చి నిన్ను ఈడ్చితన్ని మట్టి కరిపిస్తుందిలే.

కాళికాదేవి ప్రచండస్వరూపిణిఅయి, ఒళ్లు పై తెలియక, శివుణ్ణి కిందపడదోసి, చంద్రుణ్ణి కాలితో తన్నినట్టుగా దేవీభాగవతంలో ఒక కథ ఉంది. దానిని మనస్సులో ఉంచుకునిచేసిన కల్పన కాబోలు ఇది.

ఆర్యా

శంకర శిరసి నివేశిత
పదే ఒతి మాగర్వముద్వహే ఒందుకలే!
ఫలమేతస్య భవిష్యతి
తవచండీ చరణరేణు మృజా.

ఆటవెలది

భవుని శిరసుమీాద పాదముంచితినంచు
గర్వపడకురోరి కంజవైరి!
దాని ఫలము నీకు త్వరలోన కనిపించు
చండికాలితాపు చందమునను.

*   *

'అంతేకాదు సుమండీ! తాను పండితాఖండలుడట. కనక్‌లాల్ తన శిష్యులచేత ఆ విధంగా ప్రచారం చేయిస్తున్నాడండీ!' అన్నాడు జగన్నాథుని శిష్యులలో మరొకడైన శంకరశాస్త్రి.

అంతలో ఒక కుక్క గబగబా ఇంట్లో జొరబడింది, వీధితలుపు ఓరగా తెరిచి ఉండడం చూసి. శంకరశాస్త్రి దానిని బయటికి తరిమివేశాడు.

'ఛీ ఛీ కుక్కా! నీకు రెండు చెవులూ కోసేసినా సిగ్గులేదేమే!' అన్నాడు పండితరాయలు.

అంతలో అతడికి ఏదో జ్ఞాపకం వచ్చింది.

ఓహో! నిన్ను కుక్క అనకూడదు కాబోలు. గ్రామ సింహం అనాలి కాబోలు. ఈ సింహపదం ధరించి మహా మురుసుకుంటున్నావులే. నిజంగానే సింహంతో సమానురాలిననుకుంటున్నావా? పిచ్చిదానా! హార్యక్షం తాలూకు బలం, శౌర్యం, పరాక్రమం, ఠీవి, సార్వభౌమత్వం నీ కెల్లా వస్తాయే? నీ నైచ్యం ఎక్కడ దాచగలవే?

వసంత తిలక

> శ్వన్! గ్రామసింహ ఇతి సింహపదం దధాసి
> లజ్జాం విహాయ మహతాం పరిహాస పాత్రమ్
> నైచ్యం క్వయాతి తవ సా గురుతాకథంను
> కంఠీరవస్య ధృతి రీశ్వరతా చలభ్యా?

చంపకమాల

> శునకమ! గ్రామసింహ మనుచున్
> అల సింహ పదమ్ము నిట్లు ల
> జ్జను విడనాడి దాల్చితివి
> సాహసివై జనులెల్ల నవ్వగా
> ఘనమృగరాజ శౌర్య బలగర్వ
> పరాక్రమ సార్వభౌమతల్
> నిను వరియించునే? విడువ
> నేర్తువె నీ సహజాత నైచ్యమున్?

* * *

'వారాణసిలో శశిభూషణ పండితుణ్ణి మన గురువులు ఓడించిన సందర్భంలో మరకతమణిఖచిత మైన తన గండపెండేరాన్ని శశిభూషణుడు స్వయంగా గురువుల కాలికి తొడిగేరు కదా! సరిగ్గా అటువంటి గండపెండేరాన్నే కంసాలిబత్తుడికి మజూరీ ఇచ్చి చేయించుకుని స్వయంగా తానే తొడుక్కున్నాడట కనక్‌లాల్' అన్నాడు నాగేశభట్టు తక్కిన సహాధ్యాయులతో.

'అన్నిటిలోనూ మన గురువులను అనుకరించాలనే అతగాడి తాపత్రయం చూస్తే జాలేస్తోంది' అన్నాడు శంకరశాస్త్రి.

'వాడి మొహం. గండపెండేరం వేసుకుంటేనే పండితరాయలు అయిపోయేటట్లయితే నాలుగు డబ్బులు చేతిలోఉన్న ప్రతీవాడూ ఆ పని చేసును'.

వీరి సంభాషణ వింటూ పక్కగదిలో గడ మంచంమీద నడుము వాల్చిన జగన్నాథుడు పకపకా నవ్వేడు.

హోసి ఖడ్గమృగమా! నుదుటిమీద కొమ్ము ఉన్నంతమాత్రాన నువ్వు ఋష్యశృంగ మహర్షితో సమానం అనుకుంటున్నావా? దున్నపోతులాగే నాలుగు కాళ్ల జంతువవి నువ్వు. అతి పరుషమైన నీ చర్మం నీ జాతినైచ్యాన్ని ఎరుక పరుస్తోందిరా మూర్ఖుడా!

మాలినీ

> అయి! వహసి లలాటే ఖడ్గ! శృంగం యదేకం
> ననుకథమపి తస్మాదృష్య శృంగేణతుల్యః
> మహిష ఇవచతుష్పాజ్జంతురేవాసి జాత్యా
> పరుష తమ తనుస్త్వాం నీచతాతేక్వయంతి?

ఉత్పలమాల

> కొమ్ము లలాటపట్టి నొనగూడిన
> మాత్రన ఋష్యశృంగ సా
> మ్యమ్మును దెచ్చికొందువటరా!
> మహిషమ్మునువోలె నాల్గు పా
> దమ్ముల క్రూర జంతువవు,
> దట్టపు చర్మము నీ స్వభావ నై
> చ్యమ్మును జాటుచున్న దికనైనను
> గర్వము మాను ఖడ్గమా!

[ఇందులో ఉదాహరించిన తెలుగు పద్యాలు డాక్టర్ మహీధర నళినీమోహన్ అనువదించిన భామినీ విలాసంలోనివి.]

6

భళ్ళాణ రాజచరిత్రము-అముద్రిత యక్షగానము

శ్రీ 'గిరీంద్ర'

ఆంధ్రనాటక కళాసరస్వతి తొలుదొల్త గజ్జె కదలించినది యక్షగాన రంగస్థలమున ననునది బుధజన విదితము. 'కురవంజి' రూపముననున్న యీ రూపక ప్రక్రియ క్రమముగా వృద్ధినంది తంజావూరు, మధుర రాజుల కొలువులో నిండురూపమును సంతరించుకొన్నది. కందుకూరి రుద్రకవి రచితమగు 'సుగ్రీవ విజయము' తెలుగున తొలి యక్షగానముగ ప్రసిద్ధి నందినది. విదుషీమణి రంగాజమ్మ వ్రాసిన మన్నారుదాస విలాసము, భక్తాగ్రేసరులు శ్రీ త్యాగరాజస్వామివారి ప్రహ్లాదభక్తవిజయము, నౌకాచరిత్రములును, ధేనువకొండవారి విరాటపర్వనాటకము, వట్టెము పాపకవి హరిశ్చంద్రమహారాజు చరిత్రమును, కృష్ణకవి రచితము సారంగధర చరిత్రము మున్నగునవి పదునేడు, పదునెనిమిదవ శతాబ్దములలో వెడలిన యక్షగాన సాహిత్యమున ప్రసిద్ధములు గదా!

పందొమ్మిదవ శతాబ్దపు ఉత్తరార్ధమున దాదాపు క్రీ. శ. 1875 ప్రాంతమున రచితమై, అముద్రితముగనున్న 'భళ్ళాణరాజ చరిత్రమ'ను యక్షగానము తాలూకు ఒక వ్రాతప్రతి యిటీవల నాకు లభించినది. ఇది 'శివకృతి'. 'ఇందుధరసేవాధురంధరు'డగు మన్నేపల్లి కోటేశ్వర కవి విరచితము. ఇందు రెండు భాగములు గలవు. మొదటిది శివదేవరాజు చరిత్రము. రెండవది భళ్ళాణరాజా చరిత్రము. బిడ్డలులేని శివదేవ రాజు కుమారునికొఱకై తపమొనర్చి శివకృపా విశేషమున భళ్ళాణుని పుత్రునిగా పొందినాడు. భళ్ళాణ కళ్యాణము, రాజ్యపట్టాభిషేకముల నిర్వహించిన శివదేవరాజు వానప్రస్థుడై తపోవనమున కేగినాడు. ఇది పూర్వభాగమగు శివదేవరాజా చరిత్రము. భళ్ళాణుని శివభక్తి, శివుని భక్తపరీక్ష, జంగముగ వచ్చి వేశ్య నడుగుట, వేశ్యలెవ్వరును పట్టణమున లభింపమి రాజు చింతాక్రాంతుడై చివరకు వ్రత దీక్షా నిర్వహణార్థము తన భార్యయగు చల్లమాంబను జంగముని యభీష్టము దీర్ప నియోగించుట, శివుడా తని వ్రత నిశ్చయమునకు మెచ్చి చల్లమాంబాసతి చేతిలో శిశువుగా మారి యా భక్త దంపతుల నన్నుగ్రహించి ఆశీర్వదించుట—యీ సన్నివేశములతో రెండవ భాగమగు భళ్ళాణరాజ చరిత్రమును నిర్మించినాడు కవి. రెంటినికలిపి భళ్ళాణ చరిత్రమని యనక యిట్లు విభజించుటకుగల కారణము యీ కథ కేవలము ఒక్కరాత్రి నాటకమున కెక్కువయగునను తలంపు కానోపును. రెండు భాగములుగా రచితమైన యీ యక్షగానము రెండు రాత్రుల ప్రదర్శనమునకు చక్కగా సరిపోవునట్లు వ్రాయబడినది. కవి 'లలిత పాండిత్య అభినయ నాటకాలంకార నిర్వహణా ప్రావీణ్యుడ'గుటచేత నిది నాటి రంగస్థలమున రమ్యముగ ప్రయోగింపబడి యుండవచ్చును.

ఇందు యక్షగాన లక్షణములన్నియు గలవు. మంత్రసాని, ఎఱుకలసాని, పురోహితుడువంటి పాత్రలను ప్రవేశపెట్టి హాస్యరసమును పోషించినాడు. దరువులు, కందార్థములు, ద్విపదలు, సీసములు, తేటగీతలు వాడబడినవి. సమాస జటిలముగాని సరళభాషలో నీకవి రచనము పామరజన రంజకముగ నున్నది. శివుని వరదాన మిట్లు నడచినది.

ద్విపద॥ 'వినవోయి భళ్ళాణ — వివరంబుగాను
గొనగొని శివ పదవి—గోరితి విపుడు
సంతసమలర నా సాయుజ్య పదవి
ఇంతులతోడ నీ కిచ్చుట నిజము.
నీ వంటి శివభక్తి నియతుండు నృపుడు
ఈ వసుమతి లేక ఎట్లు మనగలదు.
విను కొంతకాలంబు నిష్టభోగముల
ననుభవింపుచు నీవు నవని పాలించు—

అటుమీద నిరువురు అతివలు సఖులు
అటు పరివారంబు అప్పులు గొలువ
కరమొప్ప మీ ఘనకాయమ్ముతోడ
పరమైన కైలాస పదవి చేరుటకు
వరమిచ్చినాను నీ వనువూనపడకు
ధరను పాలింపుమీ తపనకులేంద్ర!'

అని భళ్ళాణు నాశీర్వదించి అంతర్హితుడైనాడు పర మేశ్వరుడు.

ఈ కథ కూచిమంచి తిమ్మకవి వ్రాసిన రాజశేఖర విలాసమందలి భళ్ళాణుని కథవలెనే నడచినది. తిమ్మకవి పదునెనిమిదవ శతాబ్ది పూర్వార్థ మున నున్నవాడగుటచే నీ కవి రాజశేఖరవిలాస కావ్యగాథను పరిశీలించి యుండకపోదు. ఈ శివకృతి కావింపుమని తన గురువును, 'పరతత్త్వవేది'యునగు ఇలపావులూరి కోటేశ్వర దేశికేంద్రులు తన్ను కోరినట్లును, తాను గురుభక్తిభావమున గురునిర్మితమూ, ప్రతిష్ఠితమూ నగు శివాలయమున వేంచేసియున్న శ్రీ శేషగిరీశ్వ రాంకితముగ—

'రహినొప్ప భళ్ళాణరాయుని మహిమ
మహిని ప్రఖ్యాతిగా మనుజులు పొగడ
పరగ పూర్వోత్తర భాగముల్ గాను
పరమేశునకు సమర్పణ చేయగోరి
ఘనముగ రచియించు కవి......'
యీ మన్నేపల్లి కోటేశ్వర సుకవి.

ఇలపావులూరు వెలుగోటి ప్రభువులేలిన వేంకట గిరి జమీందారీలోని పెళ్లూరు తాలూకాలోనిది. కుండికానదీ సమీపంలోగల ధేనువగిరికి సమీపము. ప్రస్తుతము ఒంగోలుజిల్లాలోనిది. ఈయన గురువు శ్రీ కోటేశ్వరదేశికులు స్వయముగా కవి. తత్త్వవేత్త. కొన్ని తత్త్వములను, భక్తిరసప్రాధాన్యములగు కొన్ని కీర్తనలను రచించి, శ్రావ్యముగా సంకీర్తనము చేయు చుండెడివారని తెలియుచున్నది. ఆంధ్రదేశమున భక్త జనులకు పరిచితులైన శ్రీ కూర్మదాసుగారు తమ పూర్వులగు యీ కోటేశ్వరదాసుగారి భక్తిసాంప్ర దాయముల జీర్ణించుకొన్నవారే.

'గురునీ ఋణము దీర్ప—తరమా ఎవ్వరికైన
పరమబోధార్థ దివ్యపరతత్త్వమును బోధించే
గురునీ ఋణము దీర్ప తరమా......'

అని ముఖారి రాగములో ఆది తాళముతో దేశికుల తత్త్వ మును ఒక్క తొంబదేండ్ల యవ్వ పాడగా బాల్యమున నేను శ్రద్ధతో వినెడివాడను. శహాన రాగములో నీయన వ్రాసిన మఱియొక కీర్తన—

'రామా—నీ సేవ చేయ కోరిన వాడమురా—
ప్రేమ మీఅగ ముద్దుమోము జూపవేమిరా—
॥రామా॥

అని పాడుచూ చివరి అంకిత ముద్రగల—

'ధరను ఇలపావులూరి పురమున వెలసివ
శ్రీధర — కోటేశ్వర దాసుని—కరుణింపరా
వేమిరా ॥రామా॥

అన్న చరణమును విన్నప్పుడు ఆయన భక్తి తాత్పర్యములు కన్నులకు కట్టినట్లు అలరించుట నాకు అనుభవ వేద్యము. ఇట్టి భక్తిరసపూరితము లగు శివ కీర్తనలు, రామ కీర్తనలు మరికొన్నియు నావద్ద కలవు. నాకు లభించిన యీ వ్రాత ప్రతిగాక మరెక్కడనైనా ప్రతులున్నవేమో తెలియదు.

గురుశిష్యులగు యీ కోటేశ్వర కవిద్వయము చేసిన సాహిత్యకృషిలో ఉత్తర ప్రబంధ యుగమందలి ఉత్తర భాగపు లక్షణాలైన శృంగార హాస్యరస పోషణ ములతో బాటు వీరి అద్వైత నిష్ఠయు, భక్తి తత్త్వమును వెల్లడియగుచున్నది. వీరికృతులు ఆ జమీం దారీ యుగమున ఏ కారణముననోగాని ప్రకటింపబడ లేదు. వీరి యనంతరము కొందరు శిష్యులు యీ యక్షగానాదికృతులను ముద్రింప ప్రయత్నించిరట. కాని కారణాంతరములచే వారు సఫలీకృతులు కాలేదు. కోటేశ్వర దాసుగారి శివకీర్తనలు, రామకీర్తనలు నేటి ఆకాశవాణి 'భక్తిరంజని' కార్యక్రమమున ప్రసారము చేయదగిన రసస్థాయిని నిలుపుకొని యున్నవి. తగిన ప్రాచుర్యములేక మఱుగున బడియున్న యీ కీర్త నలను గూర్చి మరియొకపరి యధావకాశముగ విన్న వింతును. యక్షగాన వాఙ్మయమున నీ భళ్ళాణ రాజ చరిత్రమును చోటు చేసికొనదగినదిగా నాకు దోచుట చేత నీ విషయము నింతవరకు ప్రస్తావింప సాహసించి నందులకు సహృదయులు మన్నింపగలరని నా వేడి కోలు!

వాలివధ-వాల్మీకి తీర్పు

శ్రీ చన్నాప్రగడ తిరుపతిరావు

'వాలి వధ—ఒక పరిశీలన'అనే శీర్షికతో భారతి 72 ఫిబ్రవరి సంచికలో శ్రీ కాళూరి హనుమంతరావుగారు కొంత మీమాంస చేశారు. 'వాలి వధ సందర్భంలో రాముడు అనుసరించింది రాజనీతినేగాని ధర్మమును కాదని' వారు అభిప్రాయపడినారు. భారతి 72 జూన్ సంచికలో శ్రీ వి. ఏ. కుమారస్వామిగారు కాళూరివారి వాదాన్ని ఖండిస్తూ, రాముడు రాజధర్మాన్నే పాటించాడని సమర్థించారు.

రాముడి ఈ చర్యలోని ధర్మాధర్మములను గురించిన మీమాంస రామాయణంలోనే ప్రారంభమైంది. రాముడిని సాధారణ మానవ వ్యక్తిగాకాక భగవదవతారంగా భావించటంతో నిష్పక్షపాతమైన విమర్శాదృష్టి మందగించి అసంబద్ధములైన వాదములతో ఎలాగో రాముడి చర్యను సమర్థించటమే తమ ధర్మంగా పండితులు భావిస్తూ వచ్చారు. కుమారస్వామిగారి వాదంకూడా దాదాపు అదే ధోరణిలో సాగింది. ఈ ఇరువురు వ్యాసకర్తలు గమనింపకుండా వదలిన మరికొన్ని అంశాల్ని వ్యక్తం చేయటం ఈ వ్యాసపు ఉద్దేశం.

రామాయణంలో చెప్పబడిన వాలి వధ కథ ప్రక్షిప్తమైయుంటుందనీ, భారతంలోని రామోపాఖ్యానంలో చెప్పబడిన కథయే వాస్తవమైయుంటుందనీ కాళూరి వారు అభిప్రాయపడినారు. 'ఉన్న శ్లోకములను ఉన్నట్లుగా తీసుకొని శ్రీరాముని సత్యమును తెలియుటయే మన కర్తవ్య'మని కుమారస్వామిగారంటున్నారు. నేను కూడా ఈ విషయంలో కుమారస్వామిగారి వాదాన్నే స్వీకరించి—ప్రస్తుతానికి ప్రక్షేప సమస్య నలాఉంచి—వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రస్తుతం మనకు కనిపిస్తూన్న కథనాన్ననుసరించే ఈ సమస్యను పరిశీలించ దలచుకొన్నాను.

కుమారస్వామిగారు వారు రాముడి చర్యను సమర్థించటానికి భవభూతి రచితమైన మహావీరచరిత్రలోని కథనాన్ని ఉదాహరించారు. నాయకుడి చరిత్రలోని అనుచితాన్ని తొలగించేందుకు నాటక కర్తలు అన్యథాప్రకల్పనలు చేస్తుంటారు. ఆ యా కల్పనలు ఆ నాటక కర్త కల్పనాశక్తికి ద్యోతకము లవుతవేకాని మూలగ్రంథమందలి నాయకుడి చరిత్రలోఉన్న దోషాన్ని పోగొట్టలేవు. పైగా నాటక కర్త ఈ విధమైన మార్పుచెయ్యటం అవసరమని భావించటంలోనే మూలంలోని కథలో నాయకుడి చరిత్ర దోషభూయిష్ఠంగా ఉన్నదని అంగీకరించినట్లవుతున్నది. కనుకనే కాళూరివారుదాహరించిన అభిషేకనాటకంలాగే కుమారస్వామిగారుదాహరించిన మహావీరచరిత్రకూడా ఈ మన మీమాంసకు ఉపయోగించదు. వాల్మీకి రామాయణ మొక్కటే ప్రమాణం.

వాల్మీకి రామాయణాన్నిబట్టి స్వయంగా వాలియే రాముడిచర్యను ఆక్షేపించాడు. దానికి రాముడు ఏదో సమాధానం చెప్పాడు. 'వాలి శ్రీరాముడి సమాధానంతో తృప్తిపడి తనువు చాలించాడు.' కనుక 'వాలికొరకు జాలిపడవలసిన అవసరం లేద'ని కుమారస్వామి గారంటున్నారు. ఏ పరిస్థితిలో వాలి తన సంతృప్తిని వెల్లడించాడో గమనిస్తే, అతడు వెల్లడించిన సంతృప్తి హృదయపూర్వకమైనది కాదని గుర్తింపగలము.

ధర్మంగానో, అధర్మంగానో తాను బాణవిద్ధుడైనాడు. తనకు మృత్యువు ఆసన్నమై ఉన్నది. తన వెనుక బాలుడైన అంగదుడిని రక్షింపగల దకు లెవరూ లేరు. అంగదుడు సుగ్రీవ శ్రీరాముల దయాదాక్షిణ్యములపై ఆధారపడి జీవింపవలసిన వాడైనాడు. తాను రామ సుగ్రీవులయెడల విరోధ బుద్ధితోనే మరణిస్తే,

తన అనంతరం తన కుమారుడికి కూడా తనకు పట్టిన గతే పడుతుంది. రాజ్యంకొరకు అన్ననే చంపిన (లేక చంపించిన) సుగ్రీవుడికి అంగదుడిని చంపటం విషయంలో ఎలాంటి సంకోచాలూ ఉండవు. అందుచేత నిస్సహాయుడైన తన ప్రియపుత్రుడి భవిష్యత్తును ఆలోచించి, అతడి క్షేమాన్ని కోరి, తన అపరాధాన్ని అంగీకరించటం ద్వారా శ్రీరామ సుగ్రీవుల కరుణను సంపాదించేందుకే వాలి తన నేరాన్ని అంగీకరించాడు. వాలికి అంగదుడంటే ఎంతటి ప్రాణాధికమైన ప్రేమయో అతడి మాటల్లోనే చూడండి:

నచాత్మానమహం శోచే న తారాం నాపి బాంధవాన్
యథాపుత్రం గుణజ్యేష్ఠ మంగదం కనకాంగదమ్.
సమమాదర్శనాద్దీనో బాల్యాత్ప్రభృతి లాలితః
తటాక ఇవపీతాంబు రుపశోషం గమిష్యతి.
బాలశ్చాకృతిబుద్ధిశ్చ ఏకపుత్రశ్చమేప్రియః
తారేయోరామ భవతా రక్షణీయో మహాబలః.

(కిష్కింధ—18 వ సర్గ—50-52 శ్లో)

(నన్ను గురించి నాకు దుఃఖం లేదు; తారను గురించీ లేదు; బంధువులను గురించీ లేదు. నా దుఃఖమంతా నా కుమారుడైన అంగదుడిని గురించే. చిన్నతనంనుండి ఎంతో గారాబంగా పెరిగినవాడు. నేను కనిపించక పోవటంతో నీళ్ళులేని చెరువులాగ శుష్కించి పోతాడు. వాడు చిన్నవాడు; అమాయకుడు; నాకు ఒక్కగాని ఒక్క కొడుకు; నాకు ప్రాణమైనవాడు. బలవంతుడే, ఐనా, రామా, వాడిని నీవే రక్షించాలి.)

అంగదుడికి వాలిచేసిన కడపటి హితోపదేశం వల్ల అతడి హృదయంలోని భావం వ్యక్తమవుతున్నది.

దేశకాలౌ భజస్వాద్య క్షమమాణః ప్రియాప్రియే
సుఖదుఃఖసహఃకాలే సుగ్రీవ వశగోభవ.

(కిష్కింధ—సర్గ 22. శ్లో. 20)

(దేశకాలాలను గుర్తించి జీవించు. ప్రియాప్రియాలను ఓర్చుకో. సుఖదుఃఖాలను సహించుకో. సుగ్రీవుడికి లోబడి బతుకు.)

సుగ్రీవుడికి అంగదుడంటే ఎటువంటి ప్రేమ ఉండేదో కూడా అంగదుడి మాటలవల్ల తెలుస్తున్నది.

న చాహం యౌవరాజ్యేన సుగ్రీవేణాభి షేచితః
నరేంద్రేణాభిషిక్తోస్మి రామేణాక్లిష్టకర్మణా.
సపూర్వం బద్ధవైరోమాం రాజాదృష్ట్వా వ్యతిక్రమమ్
ఘాతయిష్యతిదండేన తీక్ష్ణేన కృతనిశ్చయః

(కిష్కింధ—53 సర్గ 17—18 శ్లో)

(నన్ను యువరాజుగా అభిషేకించినవాడు సుగ్రీవుడు కాడు, శ్రీరాముడు. సుగ్రీవుడికి నామీద మొదటినుంచీ బద్ధవైరమే. ఇప్పుడు నావల్ల ఒక చిన్న అపరాధం జరిగినా సరే క్రూరమైన శిక్ష విధించి చంపి తీరుతాడు.)

కథం శత్రుకులీనం మాం సుగ్రీవో జీవయిష్యతి.
ఉపాంశుదండేన హిమాం బంధనేనోపపాదయేత్
శఠః క్రూరో నృశంసశ్చ సుగ్రీవో రాజ్యకారణాత్.

(కిష్కింధ—55 సర్గ. 8—10 శ్లో.)

(పగవాడినైన నన్ను సుగ్రీవుడు ఎలా బతకనిస్తాడు? ఒంటరివాడినిచేసి నన్ను హింసిస్తాడు, బంధిస్తాడు. సుగ్రీవుడు కుచ్చితుడు, క్రూరుడు, దుర్మార్గుడు; రాజ్యంకొరకు ఏమైనా చెయ్యగలడు.)

అంగదుడి ఈ మాటలు సుగ్రీవుడి మనస్తత్వం తెలిసి అన్నవేగాని, ఊరికే అన్నవికావు. తన తమ్ముడి మనస్తత్వం ఎలాంటిదో వాలికికూడా బాగానే తెలుసును. కనుకనే వేటుతిన్న వెంటనే తాత్కాలికమైన క్రోధంకొద్దీ రాముడిని దూషించినా, అంతలోనే తెలివి తెచ్చుకొని, తన తప్పును ఒప్పుకొని, రాముడిని పొగడి—సుగ్రీవుడి మాట ఎలాఉన్నా—రాముడికి అంగదుడిపై దయకలిగేలాగున జాగ్రత్త పడ్డాడు. వాలిచేత తప్పిదాన్ని అంగీకరింపచేసింది అతడి పితృహృదయమేగాని రాముడి సమాధానంకాదు. వాలి తాను నిజంగా దోషిని, వధ్యుడను అని హృదయపూర్వకంగానే అంగీకరించాడని మనం నమ్మితే అతడు అదే గుక్కలో పలికిన ఈ మాటనుకూడా నిజమని నమ్మవలసివస్తుంది.

త్వత్తోహంవధమాకాంక్షన్ వార్యమాణోపి తారయా
సుగ్రీవేణ సహభ్రాత్రా ద్వంద్వయుద్ధముపాగతః

(కిష్కింధ–18 సర్గ. 57 శ్లో)

(రామా, నాకు నీ చేతిలో చచ్చిపోవాలని కోరిక ఉన్నది. గనుకనే తార వద్దంటున్నా వినకుండా సుగ్రీవుడితో యుద్ధానికి వచ్చాను.)

ఈ మాటలో నిజం ఎంత ఉన్నదో, రాముడి సమాధానంతో వాలి సంతృప్తిపడటంలోకూడా అంతే నిజమున్నది.

కనుక వాలి సంతృప్తితో నిమిత్తంలేకుండా శ్రీరాముడి చర్యను స్వతంత్రంగా విమర్శింపవలసి ఉన్నది.

వాలి చేసిన ఆక్షేపణలలో ఒక్కదానికైనా రాముడు సంతృప్తికరమైన సమాధానం ఇవ్వలేక పోయాడు.

(1) వాలి చేసిన మొదటి ఆక్షేపణ :

'నీకు నేనేమీ అపకారం చెయ్యలేదే—నన్నెందుకు నిష్కారణంగా వధించావు?'

దీనికి రాముడి సమాధానం ఇది :

'నీకూ నాకూ వ్యక్తిగతమైన వైరం లేక పోయినా, నిన్ను చంపుతానని నేను సుగ్రీవుడికి మాట ఇచ్చిఉన్నాను. మిత్రుడికి ఇచ్చిన ఆ మాటను నేనెలా తప్పగలను?'

మొదటికి వధ్యత్వావధ్యత్వ మీమాంస చెయ్యకుండా తొందరపడి వాలిని చంపుతానని సుగ్రీవుడికి రాముడు వాగ్దానం చెయ్యటమే తప్పు. ఒక తప్పును సమర్థించుకోవటానికి చేసిన తప్పుడుపని ఎలా సమర్థనీయమవుతుంది?

(2) వాలి వేసిన రెండో ప్రశ్న :

'నేనేమీ పాపం చెయ్యలేదే— నిరపరాధినైన నన్నెందుకు శిక్షించావు?'

దీనికి రాముడి సమాధానం ఇలా ఉన్నది:

'కూతురుతో సమానమైన మరదలితో నీవు కామప్రవృత్తుడవైనావు. కనుక నీవు పాపివి, వధ్యుడవే.'

రాముడు చెప్పింది ధర్మంలాగే కనుపిస్తున్నది పైచూపులకు. లోతుగా విచారిస్తే అందులో ధర్మం లేదు.

మరదలు కూతురుతో సమానమనేది నరజాతి ధర్మం. (నరుల్లోకూడా కొన్ని తెగల్లో మాత్రమే.) వానరులకు నర ధర్మాన్ని వర్తింపజేయటం ధర్మం కాదు. అవునంటే—తల్లితో సమానమైన వదినను భార్యగా స్వీకరించిన సుగ్రీవుడికికూడా ఇదే శిక్షను రాముడు విధింపవలసిఉండెను. మరి రాముడు సుగ్రీవుడి నెందుకు శిక్షించలేదు? 'అన్న చనిపోయినతర్వాత గాని, లేక చనిపోయినాడని నమ్మినపుడుగాని వదినను భార్యగా స్వీకరింపవచ్చు. ఇది వానర జాతి ధర్మం!' అనవచ్చు. అయితే యుద్ధవిజితుడి భార్యను కూడా రాజ్యసంపదలతోపాటు స్వాయత్తం చేసుకోవటం కూడా వానరజాతి ధర్మమే కావచ్చు.

పతివ్రతాశిరోమణి, తన భార్య అయిన సీతను బలాత్కారంగా ఎత్తుకొనిపోయిన రావణుడిని కూడా తనకు సీతను తిరిగి అప్పగిస్తే క్షమించటానికి రాముడు సిద్ధపడిఉన్నాడు. ఆ విధంగా రాయబారాలు జరిపించాడు. 'రుమ' సీతలాగ పతివ్రత కాదు. సుగ్రీవుడు యువరాజుగా ఉన్నంతకాలం అతడి భార్యగా ఉన్నది. అతడు కిష్కింధను వదలి పారిపోయినతర్వాత వాలితో సుఖంగా కాపురం చేసింది. మరల సుగ్రీవుడు రాజయి వచ్చినతర్వాత అతడితో సంసారం సాగించింది. అంటే 'రుమ' వాలికి స్వబుద్ధితోనే వశమైనదిగాని, వాలి ఆమెను బలాత్కరించినవాడు కాడన్నమాట. అట్టి సందర్భంలో వాలికి ఒక హెచ్చరికనైనా ఈయకుండా ఒకేసారి అతడికి మరణశిక్షను విధించి అమలు జరపటం అన్యాయం, అధర్మం.

(3) వాలి మూడవ ప్రశ్న :

'నేను సుగ్రీవుడితో ద్వంద్వయుద్ధం చేస్తూ, నిన్ను గమనించక ప్రమత్తుడనైఉండగా, నామీద నీవు బాణప్రయోగం ఎలా చేశావు?'

దీనికి రాముడు చెప్పిన సమాధానం ఏమంటే:

'నీవు ఒక మృగానివి. వేటాడే రాజులు మృగాలను ఎదుటనుంచిగాని, చాటునుంచిగాని, వలలొడ్డిగాని, ఎలాగైనా చంపవచ్చు. కనుక ప్రమత్తస్థితిలో ఉన్న నిన్ను వేటాడటం రాజధర్మమే.'

ఇంతవరకు రాముడు వాలిని మనుష్యుడివలె గుర్తిస్తూ ధర్మాధర్మ మీమాంస చేశాడు. ఎప్పుడైతే వాలిని రాముడు మృగంగా పరిగణించాడో, అప్పుడే ఇంతవరకూ అతడు చేసిన అగమ్యాగమన దోషారోపణ నిస్సారమని తేలిపోయింది. తాను వాలిని

చంపినది దోషమునకు శిక్షగనో, వేటగనో రాముడికి నిశ్చయబుద్ధిలేదు.

(4) వాలి వేసిన నాల్గవ ప్రశ్న చాల ధర్మ సూక్ష్మముతో కూడినది.

'నేను మృగమును. అందులో పంచనఖమును. ఐదు గోళ్ళుగల జంతువులలో ఏదుపంది (ఆళువ), ముళ్ళపంది, ఉడుము, కుందేలు, తాబేలు—అనే ఐదింటి మాంసము మాత్రమే క్షత్రియులకు భక్షణీయం. నీవు నా మాంసాన్ని తినవు. నా చర్మంగాని, నా వెంట్రుకలుగాని, నా ఎముకలుగాని నీ కెందుకూ పనికిరావు. నన్ను నీవు ఏమికోరి చంపినట్లు? నిష్కారణమైన జంతువధ చేయటం సత్కులీనుడైన క్షత్రియుడికి తగునా?'

వాలి అడిగిన ఈ ప్రశ్నకు రాముడు సమాధానం చెప్పలేకపోయినాడు. 'శేషం కోపేన పూరయేత్' అన్నట్లు 'నీవు కోతివి. నీవు వృద్ధోపసేవనం చెయ్యలేదు. నీకు ధర్మసూక్ష్మం తెలియదు' అని బుకాయించాడు. ఇది వట్టి బుకాయింపేనని— కాళూరివారు ఉదాహరించిన—ధర్మాకూతకర్త కూడా అంగీకరించక తప్పిందికాదు. కోతిని పొరపాటువలన చంపినవాడు కూడ ప్రాయశ్చిత్తం చేసికోవలెనన్నప్పుడు, బుద్ధిపూర్వకంగా చంపటం ఎంతటి దోషమో చెప్పనక్కరలేదు. ధర్మాకూతకర్త రాముడి చర్యను ఆపద్ధర్మమని మాత్రమే సమర్థింపగలిగాడు. రాజనీతిలో నీతి ఎంత ఉన్నదో, ఆపద్ధర్మంలో ధర్మం అంత ఉన్నది. ధర్మానికి తిలాంజలి ఇచ్చి, స్వార్థసిద్ధికి వక్రమార్గాలను అనుసరించటం పేరే ఆపద్ధర్మం.

'శ్రీరాముడు వాలిని వెనుకనుండి వధింపలేదు. అతడి ఎదుటనుండే బాణ ప్రయోగం చేశాడు. కనుక అందులో దోషం లేదు' అనేవాదం ఒకటున్నది. నిజమే.

'రాఘవేణ మహాబాణో వాలివక్షసి పాతితః'
(కిష్కింధ—సర్గ 16—శ్లో. 35)

(రాముడు వేసిన బాణం వాలి రొమ్మున గుచ్చుకున్నది) అనటంవల్ల రాముడు వాలి ఎదుటనుండే బాణ ప్రయోగం చేశాడన్నది నిజమే. అయినా వాలి అడిగిన నాలుగు ప్రశ్నలవల్ల రాముడు బాణ ప్రయోగం ఏ దిక్కునుండి చేశాడు అనే ప్రశ్నయే ఉదయించదు. ఏ దిక్కునుండి బాణం వేసినా అది సమానమైన దోషమే అవుతున్నది.

శ్రీ కుమారస్వామిగారు చేసిన మరికొన్ని సమర్థనలు :

(1) 'సాక్షిగానున్న రాజునకు బలవంతుని బారినుండి బలహీనుని కాపాడుట అను ధర్మము వర్తించును.'

అధర్మమునుండి ధర్మాన్ని కాపాడటమే రాజధర్మము. బలహీనుడే అధర్మపరుడై, బలవంతుడు ధర్మపరుడై యున్నపుడుకూడ బలహీనుడనే కారణంతో అధర్మపరుడికి అండగా నిలబడి ధర్మపరుడిని బలవంతుడైనమాత్రాన శిక్షించటం రాజధర్మమా?

(2) 'దోషికి దోషమును తెలిపి శిక్షింపవలసిన పనిలేదు. ఇది త్రేతాయుగ మను ధర్మము.'

నిందితుడికి అతడి నేరాన్ని తెలిపి, అతడి ప్రతివాదం విని, నేరాన్ని నిర్ణయించి, శిక్షను ప్రకటించి, ఆ శిక్షను నిందితుడికి తెలిపి, దానిమీద అతడు పునర్విమర్శకోరే అవకాశమిచ్చి, ఆమీదట శిక్షను అమలుజరిపే నేటి న్యాయశాసన విధానం రామరాజ్యంలో లేకపోవచ్చు. కాని ఒక్క నేరారోపకుడి మాటలు మాత్రమే విని, నిందితుడి మాట వినకుండానే నేర నిర్ధారణ చేసి శిక్ష విధించేటంతటి అన్యాయ విధానం త్రేతాయుగంలోకూడా లేదు. శూద్రుడైఉండి తపస్సు అనే నేరాన్ని చేసిన శంబుకుడికీ, సారమేయాన్ని హింసించిన బ్రాహ్మణభిక్షువైన సిద్దార్థకుడికీ శిక్షలు విధించేముందు రాముడు నిందితులను విచారించి వాళ్ల నోటిమీదుగానే వాళ్ల నేరాన్ని చెప్పించి మరీ శిక్ష విధించాడని రామాయణమే చెబుతున్నది.

(3) వ్యక్తిగతవైరము లేనపుడు వ్యక్తిగత యుద్ధమునకు కాలుదువ్వుట అసంబద్ధము. కనుకనే రాముడు స్వయంగా వాలితో యుద్ధంచేయక సుగ్రీవుడిచేత పోరించాడంటూ, ఈ వాదానికి సమర్థకంగా భారత యుద్ధంలో శ్రీ కృష్ణుడి పాత్రను కుమారస్వామిగారు ఉదాహరించారు. 'భారతోదాహరణంవల్ల వ్యక్తిగత వైరమున్నపుడు ప్రత్యక్ష యుద్ధము, ధర్మాధర్మ కారణమైన వైరమున్నపుడు పరోక్ష యుద్ధము

సంభవమగునని తెలియును' అని కుమారస్వామిగారు ఒక వినూతన సిద్ధాంతం చేశారు. నరసింహుడు హిరణ్య కశిపుడిని చంపటంగాని, శ్రీకృష్ణుడు నరకుడి పైకి దాడివెడలి యుద్ధంచేసి వధించటంగాని, ఇంకా శివకేశవులు అనేక పర్యాయాలు అనేకమంది రాక్షసు లను సంహరించటంగాని వ్యక్తిగత వైరంవల్లకాదు. ధర్మాధర్మ కారణమైన వైరంవల్లనే; తమ ఆశ్రితు లైన దేవతల, ఇతర భక్తుల రక్షణార్థమే. ఇక భారత యుద్ధంలో శ్రీకృష్ణుడి ధర్మనిరతి ఎంతటి దనే ప్రశ్న అలా ఉంచినా, వాలి వధలో రాముడి చర్య కృష్ణుడి చర్యవంటిదైనా కాదు. కృష్ణుడు భీమార్జు నులను ప్రోత్సహించి, వారిచేతనే కౌరవ వధ చేయిం చాడుగాని, తాను దొంగచాటుగా దెబ్బతీయలేదు. రాముడు సుగ్రీవుడిచేతనే వాలిని చంపించిఉంటే ఆక్షే పణకు అవకాశమే లేదు. స్వయంగా ఎదటబడి యుద్ధంచేసి చంపినా ఆక్షేపణ లేదు. యుద్ధ ధర్మా లంటూ ఏవో కొన్ని ఉన్నవనుకుంటేమాత్రం రాముడి చర్య నింద్యమే. ఏదో విధంగా శత్రు సంహారం చెయ్యటమే ధర్మం అనుకుంటే అసలు వాదమే లేదు. అప్పుడు లోకంలో జరుగుతున్న ఏ హత్యకూడా నింద్యం కానేకాదు.

4) శ్రీరాముడు స్వార్థపరుడయినచో వాలితోనే చేయికలిపి యుండెడివాడు.'

సుగ్రీవుడితో మైత్రిచేసే సమయానికి వాలి బల మెట్టిదో రాముడికి వివరంగా తెలియదు. వాలికీ రావణు డికీ ఉన్న స్నేహంసంగతి అసలే తెలియదు. రామపట్టాభి షేకానంతరం అగస్త్యుడు రావణుడి పూర్వచరిత్ర చెప్పేవరకు (ఉత్తరకాండ 34 సర్గ) రాముడికీ సంగతి తెలిసిఉన్న సాక్ష్యం లేదు. ఇంతకూ రాముడు సుగ్రీవు డితో స్నేహం చేసింది కబంధుడి సలహా ననుసరించి. అతడు సుగ్రీవుడి పేరెత్తక వాలి సహాయం తీసుకోమని సలహా ఇచ్చిఉన్నట్లయితే రాముడు వాలినే ఆశ్రయించి ఉండేవాడు. రాముడు స్వీయప్రయోజనంకోరి, సుగ్రీ వుడు తనకు సాయపడతాడనే ఆశతోనే అతడిని వెదుకు కొంటూ వచ్చాడేగాని, సుగ్రీవుడిని ఉద్ధరించాలని వచ్చినవాడు కాదు. సుగ్రీవుడిని దర్శించగానే లక్ష్మణుడు చేసిన ప్రసంగం (కిష్కింధ—4 సర్గ; 6–24 శ్లో.) చూస్తే ఈ సంగతి స్పష్టమవుతుంది. సుగ్రీవుడి సాయం తాను పొందగలిగేందుకై అతడికి తానూ సహాయం చేసేందుకు రాముడు అంగీకరించాడు. వాలిని చంపుతానని మాట ఇచ్చిన (5 వ సర్గ) తర్వా తనే రాముడు సుగ్రీవుడిని వాలితో వైర కారణ మేమిటని అడిగి (8 వ సర్గ) తెలుసుకున్నాడు. సుగ్రీవుడితో చేయి కలపటానికి రాముడిని ప్రేరే పించింది స్వార్థసాధనదృష్టి మాత్రమేగాని ధర్మ దృష్టి కాదు.

భరతుడి ప్రతినిధిగా తాను దుష్టశిక్షణ, శిష్టరక్షణ చేస్తున్నట్లు రాముడు చెప్పుకొన్నది కూడా బుకాయింపే. అంగ వంగ కళింగాది షట్పంచాశ (ఛప్పన్న) రాజ్యాలలో కోసలమొకటి. దక్షిణ కోసల రాజుకుగాని, రాజప్రతినిధికిగాని కిష్కింధారాజ్యంలో దుష్ట శిక్షణాధికారం ఎలా ఉంటుందో రాముడికే తెలియాలి. ఎవరికైనా, ఎక్కడనైనా దుష్టశిక్ష ణాధికారం ఉంటుందంటే అది వేరే సంగతి. అప్పుడు భరతుడి ప్రతినిధిత్వం అనవసరం.

శ్రీరామావతారంలో వాలిని దొంగచాటుగా చంపిన పాప ఫలితంగానే శ్రీకృష్ణుడు బోయవాడి చేతిలో హతుడైనాడనే ఐతిహ్యంకూడా రాముడి చేతలోని పాత కాన్ని నిరూపిస్తున్నది.

ఈనాడు మనం ధర్మాధర్మ నిర్ణయం చేయ బూనేకంటే, అసలు రామాయణ కర్తయైన వాల్మీకి చేసిన ధర్మనిర్ణయం తెలుసుకోవటం మేలు.

రాముడి చర్యను గర్హిస్తూ వాలి పలికిన పలుకు లకు ముందువెనుకల వాల్మీకి వాక్యాలు ఇలా ఉన్నవి:

తం దృష్ట్వా రాఘవం వాలీ లక్ష్మణం చ మహాబలం
అబ్రవీత్ పరుషం వాక్యం ప్రశ్రితం ధర్మసంహితం,
సభూమావల్పతేజో సుర్నిహతో నష్టచేతనః
అర సంహితయావాచా గర్వితం రణగర్వితం.

(కిష్కింధ—17 సర్గ. 14–15 శో.)

(దెబ్బతిని, నేలపైబడి, కొనప్రాణంతోఉన్న వాలి గర్వితుడూ, రణ గర్వితుడూ ఐన రాముడినీ,

బలశాలియైన లక్ష్మణుడినీ చూచి నీతియుక్తము (ప్రశితము), ధర్మార్థసహితము, పరుషమునైన వాక్యం పలికాడు.)

ఇత్యుక్తః ప్రశితం వాక్యంధర్మార్థసహితం హితం
పరుషం వాలినా రామో నిహతేన విచేతసా.
తం నిష్ప్రభమివాదిత్యం ముక్తతోయ మివాంబుదం
ఉక్తవాక్యం హరిశ్రేష్ఠ ముపశాంత మివానలం.
ధర్మార్థగుణసంపన్నం హరీశ్వర మనుత్తమం
అధిక్షిప్తస్తదారామః పశ్చాద్వాలిన మబ్రవీత్.

(కిష్కింధ. 18 సర్గ. 1—3 శ్లో.)

(దెబ్బతిని, ప్రాణాలు కడబట్టి, కాంతి హీనుడై అస్తమిస్తున్న సూర్యుడిలాగ, రక్తస్రావం వల్ల వర్షించి వట్టిదైన మేఘంలాగ చల్లారిన అగ్నిలాగ ఉన్నాడు వాలి. అతడు ధర్మార్థగుణసంపన్నుడు; కపిశ్రేష్ఠుడు; అతడికంటె మంచివాడంటూ లేడు. అట్టి వాలి నీతియుక్తము, ధర్మార్థసహితము, హితము, పరుషము అయిన మాటలతో రాముడిని అధిక్షేపించాడు. అప్పుడు రాముడు వాలితో ఇలా పలికాడు.)

ఈ సందర్భంలో వాల్మీకి వాలిని మహాత్ముడు, అనుత్తముడు,ధర్మార్థగుణసంపన్నుడు అని ప్రశంసించటమూ, రాముడిని గర్వితుడు, రణ గర్వితుడు అని మాత్రమే చెప్పియుండటమూ గమనించదగి ఉన్నది. అలాగే వాలి వాక్యమునుగురించి ఒకటికి రెండుసార్లు ప్రశితము, ధర్మార్థసంహితము, హితము అని ప్రశంసించటమూ, రామవాక్యాన్నిగురించి అలాంటి పొగడ్త మాటలేవీ ప్రయోగించకపోవటమూకూడా గమనించవలసిఉన్నది.

వాలి వాదమే ధర్మార్థసహితమని వాల్మీకి తీర్పు. రాముడి వాదం ధర్మసమ్మతమని వాల్మీకికే నమ్మకం లేదు.

త్రేతాయుగధర్మం వాల్మీకికంటె మన కెక్కువ తెలియదు.

"తెలుగు మాండలికాలు : కరీంనగర్ జిల్లా" సమీక్షకొక సమాధానం

డా. బూదరాజు రాధాకృష్ణ

ఆచార్య ఖండవల్లి లక్ష్మీరంజనంగారు ఆగస్టు 1972 నాటి 'భారతి'లో 'తెలుగు మాండలికాలు—కరీంనగర్‌జిల్లా' అనే సమీక్షా వ్యాసాన్ని ప్రచురించారు. పై పరిశోధన పత్రికకు సంపాదకుడుగా అందులోని కొన్ని ప్రసంగాలకు సమాధానం చెప్పవలసిన బాధ్యత నాకుంది. వారు పెద్దలు. బహుశాస్త్రజ్ఞులు. వారి విమర్శలోని విశేషాలు కొన్ని ఆశ్చర్యం, కొన్ని బాధ, కొన్ని 'విరక్తి' కలిగించాయి. ఆ విమర్శలు మూడు విధాలు : 1. లోప నిరూపకాలు, 2. దోష నిరూపక శాస్త్ర చర్చలు, 3. అన్యవిషయాలు. చివరి వాటికి అంత ప్రాముఖ్యం ఇవ్వదలచలేదు. క్రమంగా ఆయా ముఖ్య విషయాలను పరిశీలిద్దాం.

మొదట లోపాల విషయం. మా పరిశోధన పత్రికలో కరీంనగర్ మాండలికంలోని 'పదబంధ, పద, స్వరరీతి ప్రత్యేకతలు' చూపలేదన్నారు. నిజానికి 35–37 పేజీల్లో పేర్కొన్నవి ఆవిశేషాలే. 1. ద్విరుక్తా ద్విరుక్త హల్లులు పర్యాయోపయోగంలో ఉండటం, 2. హ్రస్వ దీర్ఘ భేదమేగాక అచ్చులో అర్ధదీర్ఘత కూడా ఉండటం, 3. ఒక పదంలోని అకారానికి ముందున్న వివృతాచ్చు సంవృతం కావటం, 4. పద మధ్యాచ్చులు లోపించి అనేక సంయుక్త వర్ణాలు ఏర్పడటం—ఈ నాలుగూ పై మాండలిక ప్రధాన లక్షణాలని చెప్పేవున్నాం.

ఆచార్యులు లోపంగా పేర్కొన్న మరో విశేషం స్త్రీల, అనేక వర్గాలకూ కులాలకూ చెందిన వ్యవహర్తల, వ్యవహార ఖండికలను ప్రచురించలేదని. ప్రయోజన దృష్టితో ప్రచురించిన ఖండికల్లో అన్ని కులాల, వృత్తుల, ఉద్యోగాల వ్యక్తులందరి ప్రసంగాలనూ ప్రకటించటం సాధ్యంకాదు — ప్రయోజనమూలేదు. ఒక్కొక్క కేంద్రంలో వారంరోజులుమాత్రం పర్యటించిన పరిశోధకులు ప్రతినిధి వ్యవహర్తలను మాత్రమే ఎన్నుకోగలరు. మన దేశకాలపరిస్థితులనూ పరిశోధనశ్రమనూ గుర్తించినప్పుడు 68 మంది ప్రధాన వ్యవహర్తలనుంచి విషయసేకరణ చేయటం ఎంతకష్టసాధ్యమో తెలుస్తుంది. ఈ ప్రయత్నంలోని కష్టసుఖాలు అనుభవైకవేద్యాలు. వ్యాకరణ రచనకు చాలినన్ని ఖండికలను మాత్రమే—ఈ సందర్భంలో 13—ప్రచురించాం. ఈ ఎన్నిక జగద్వ్యాప్తంగా భాషాశాస్త్రజ్ఞులందరూ చేసేదేగాని కొత్తదికాదు. వ్యవహర్తలు తమకు తోచిన, నచ్చిన విషయాలనుగురించి ప్రసంగిస్తారు. వాటిని సేకరిస్తాం. అంతేకాని ఈ పదాన్ని ఈ విధంగానే ఉచ్చరించమని సూచించేటట్లే ఈ విషయంమీదనే మాట్లాడమనటం శాస్త్రపద్ధతి కాదు.

వ్యవహారఖండికలను మేం ప్రచురించిన పద్ధతి లోపభూయిష్ఠంగా ఉందనీ, తెలుగుభాషకులేని హలంతత్వాన్ని మేమే కల్పిస్తున్నామనీ ఆరోపించారు. ఇది నిజంకాదు. ఆయావ్యవహర్తల ప్రసంగాలను టేప్ రికార్డ్‌చేసి మొదట ధ్వనివిధేయంగా రాసుకొని, తరవాత వారి ఉచ్చారణరీతుల్లోని ప్రముఖ లక్షణాలను మాత్రమే ప్రదర్శిస్తూ తక్కిన భాగాలను వర్ణవిధేయంగా ప్రచురించాం. ఒక తీరు లిపికీ ఒకరకమైన

భాషారూపానికీ అలవాటుపడినవారి దృష్టికి ఏపాటి చిన్నమార్పయినా కొట్టవచ్చినట్లు కనిపించి ఇటువంటి అపవాదులు వేయిస్తుంది. ఇందుకు 'మాట్లాడుతున్నాను' అనటంకద్దుగాని 'మాట్లాడ్తున్నాను' (='పదచ్ఛేదం' చేయటం) అనటం భాషాతత్త్వవిరుద్ధమన్న సమీక్షకుల వాక్యమే నిదర్శనం (చూ. భారతి, పేజీ 21, మొదటికాలం). డకారంమీద అచ్చులేదని రెండు రకాల లేఖనంలోనూ కనిపిస్తూనే వుంది. ఇక అభిప్రాయభేద మెక్కడో తెలియటంలేదు! అజ్ఞోప్సాన్ని ప్రముఖంగా ప్రదర్శిద్దామని మేము ఒక రకంగా రాశాం. దాన్ని అంగీకరిస్తూనే తాము మరో రకంగా రాసి చూపిన ఆచార్యులవారు లేఖన సంప్రదాయ ప్రభావంవల్ల అజ్ఞోప్సాన్ని గమనించక తెలుగు భాషకు మేము హలంతత్వం తెచ్చిపెడుతున్నామని కోపించారు! ఇటువంటి ప్రమాదాలను పరిహరించేందుకే లేఖనంలో మేము వేరుదారి తొక్కవలసి వచ్చింది. అన్నట్లు పెద్ద సందేహం. తెలుగు అజంత భాష అని ఇటీవలి వారు కొంతమంది అనటం మేమూ విన్నాంగాని, ఏ తెలుగు వ్యాకరణమూ అన్నట్లు లేదు! అంటే శాస్త్రజ్ఞు లెవరూ ఆ మాట అనలేదు. శాస్త్ర విషయాల్లో అభిరుచులకూ ఊహలకూ ప్రామాణ్యం లేదు గదా!

ఇక్కడ రెండు మూడు విషయాలు చెప్పవలసి వుంది. 'మాట్లాడు', 'మాట్లాడుతున్నాను' అనేవి ప్రత్యేక పదాలేగాని 'తున్నాను'కాదు. అందువల్ల మేం 'పదచ్ఛేదం' చేయలేదు. తెలుగు అజంతత్వం మేం తొలగిస్తున్నా మన్నవారే 'న, ల, ర, య' లు పదాంతంలో అప్రజహితంగా వ్యవహృత మవుతున్నాయన్నారు. మరి అది హలంతతా చిహ్నం కాదా? ఇక వర్ణమాలవల్ల (లేదా వర్ణక్రమంవల్ల) పరన క్లేశం కలగటం ఈ తీరు ప్రచురణల్లోనూ సాంకేతిక చర్చల్లోనూ మాండలిక రూపాలను సాహిత్యక లిపిలో రాశేటప్పుడూ తప్పదు. ఈ పరిస్థితిని గురించి వివరంగా తెలుసుకోదలచినవారు ఆర్. ఇ. కెల్లర్ తన జర్మన్ డయలెకెట్స్ అనే ఉద్గ్రంథానికి రాసిన పీఠిక చదివితే (పేజీలు 14—15, 18) తెలుస్తుంది. మాండలికాలను ప్రచురించటంలో ధ్వనివిధేయ, వర్ణవిధేయ లేఖనాల్లో ఏది ఎంతవరకు ఉపయోగకరమో ఆ పీఠికలోనే చర్చిస్తాడు. వ్యవహార ఖండికలను ప్రచురించేటప్పుడు ముఖ్యధ్వని విశేషసూచనకోసం ధ్వనివిధేయతను, ఇతర సందర్భాల్లో వర్ణవిధేయతను పాటించి మేము మధ్యేమార్గం అవలంబించాం. మాండలిక వ్యాకరణాల్లోమాత్రం ఆయాఖండికలను వర్ణవిధేయంగా మాత్రమే ప్రచురిస్తాం. అయినప్పటికీ పఠనక్లేశం ఇంతోఅంతో ఉండకపోదు. అభ్యాసంవల్ల ఈ క్లేశం పోతుంది.

ఆచార్యులవారు చేసిన శాస్త్రచర్చల్లో ముఖ్యమైనవాటిని పరీక్షిద్దాం. చేదర్థకాప్యర్థకాల విషయంలో నా 'తొందరపాటు'ను కంటకించుకున్నారు. గ్రాంధికంలోకూడా 'కురిసిన, కురిసినను' అనే రెండు భిన్నరూపాలు పై అర్థాలను విశ్లేషిస్తున్నాయని, ఆధునిక వ్యావహారికంలోని 'కురిసినా, కురిస్తే' అనే భిన్నరూపాలు తెచ్చిపెట్టిన ప్రత్యేక రూపభేదంగాని అర్థభేదంగాని లేదన్నారు. 'కురిసినను' అనేది నుజ్యంతమేమో! నుజ్యంత చేదాద్యర్థకాలు ఒకటేనా? తెలియటంలేదు. వారు రేఫనుగురించి ప్రస్తావించినప్పుడల్లా 'రకార' మంటున్నారు. వ్యాకరణాలేమో రకారం అంటే శకటరేఫ అంటున్నాయి. ఏది సబబు?

ఇటువంటిదే 'వచ్చ్రిను' మొదలైన పదాల్లోని నకారరేఫల సంయుక్తధ్వని ప్రాచీనతరంకాదని వారు చేసిన శాస్త్రచర్చకూడాను. ప్రాచీనరూపనిర్ణయం చేసేందుకు ఇంటర్నల్ రికన్స్ట్రక్షన్ అనే విధానముందనీ, ఆ పద్ధతిలో చేసిన పునర్నిర్మాణాలకు శాసన ప్రయోగా లుండనవసరంలేదనీ భాషాశాస్త్రపరిచాయక గ్రంథాల్లో దేన్ని చూసినా తెలుస్తుంది. క్రియారూపాల బహువచనాన్నీ నామవాచకాల మహదేకవచన రూపాన్నీ (వాస్తు—అనేది) పోల్చి ప్రాచీనతా నిరూపణం చేయటం ఎంతశాస్త్రీయమో తెలియదు.

వర్ణవ్యత్యయ విషయంలో ఆచార్యోక్తి ఆశ్చర్యకరం. 'బ్రలు, గ్రొలు' మొదలైనచోట్ల భిన్న వర్ణాలు వ్యత్యస్తమైనా 'పిల్లులు, కుక్కలు'లో కాలేదని వారు గుర్తించారు! పిల్లుల విషయంలో భిన్న వర్ణాలే లేవు; కుక్కలు మారకపోవటానికి కారణం ఆ శబ్దంలో రేఫలకారాలు లేకపోవటం. ఇటువంటిదే 'ఇచ్చిరి'అనేగాని 'ఇచ్చ్రిను' అనే రూపం శాసనాల్లో లేదనేది. అంతమాత్రాన వ్యవహారబలం తగ్గదు; పూర్వరూప పునర్నిర్మాణానికి ఇబ్బందిరాదు. వ్యవహారంలోని రూపాలన్నీ శాసనాల్లోనో కావ్యాల్లోనో దొరక్కపోవచ్చు.

అన్యవిషయాల్లో ఒకటిరెండుమాత్రం రేఖామాత్రంగా ప్రస్తావించి వారు చేసిన వ్యక్తిగతప్రసంగాలను పూర్తిగా విస్మరిస్తాను.

వ్యవహారఖండికలకు లఘువ్యాఖ్యలు రాసింది సంపాదకుడుకాదు— శ్రీ పి. సి. నరసింహా రెడ్డి. విషయసూచికలోనే ఈ విషయం తెలుస్తుంది.

ప్రామాణికతా విషయంలో చర్చకు 'మహతి'లోని 'భాష—ప్రామాణికత'అనే వ్యాసాన్నిగాని, ఈ వ్యాసకర్త రాసిన 'వ్యావహారికభాషా వికాసం'లోని 106—124 పేజీలనుగాని చూడవచ్చు.

ఆచార్యులవారు రాజకీయవేత్తల ఏకతాదృష్టిని నిష్కారణంగా ప్రస్తావించి శాస్త్రదృష్టికీ దానికీ భేదముందని తామే అన్నారు. అసలీ ప్రసంగం రాకుంటే బాగుండేది.

మొత్తం భారతదేశంలోనే ప్రప్రథమంగా పెద్దఎత్తున తలపెట్టి మేం చేస్తున్న సామాజిక భాషా పరిశీలనలో మా ప్రథమ ప్రచురణ మొదటిమెట్టు. సానుభూతితో శాస్త్రదృష్టితో మా కార్యక్రమాన్ని పరిశీలించి ప్రోత్సహిస్తారని ఆశిస్తున్నాం.

మెకంజీ కైఫీయత్తులో శత్రు సంహార శతకకారుని ప్రస్తావన

డా. కాళిదాసు పురుషోత్తం

పలువురు పరిశోధకుల దృష్టిని ఆకర్షించి ఉత్తమ శతకంగా పేరుపొందిన 'శత్రు సంహార శతకం' అంతా బయటపడకపోవడం శోచనీయం. దీనితోపాటు ఈ శతకకర్తృత్వమూ ఈ కవికాలమూ ఇంకా ఇదమిద్ధంగానే ఉన్నాయి. 'తిరుపతివాడు కనుకా, వెంకటాచలశతకం వ్రాశాడు కాబట్టే తిరుపతి వెంకటాచలం' అని అసలుపేరు తెలిసేదాకా పిలుచుకొనేందుకు వీలుగా ఈ శతకకారునికి నామకరణం చేశారు శ్రీ ఆరుద్ర తన 'సమగ్రాంధ్ర సాహిత్యం' 12 వ సంపుటంలో. 'శత్రు సంహార వెంకటాచల విహార' అనే మకుటం కలిగిన ఈ శతకంలో తానుచూచిన వ్రాతప్రతుల్లో కొనామొదలూ లేకుండా 99 పద్యాలు కన్పించినట్లు శ్రీ వంగూరు సుబ్బారావుగారు తమ 'శతక కవుల చరిత్ర'లో పేర్కొన్నారు. వంగూరు సుబ్బారావుగారు చూచినట్లు పేర్కొన్న వ్రాతప్రతు లెక్కడివో కానీ మదరాసు ప్రాచ్యలిఖితగ్రంథాలయం (G. O. M. L.) లోని ప్రతికూడా అసమగ్రంగానే ఉంది.

ఈ శతకంగూర్చి మదరాసు ప్రాచ్యలిఖిత గ్రంథాలయంలో ఈ క్రింది వివరణ కనపడుతున్నది. 'వి. వి. అసమగ్రము. 29 పద్యము లున్నవి. వ్రాత తిన్నదేకానీ తప్పులు హెచ్చు. శైథిల్యము గ్రంథ పాతములు గలవు. 'శత్రుసంహార వెంకటాచలవిహార' అను మకుటముగల ఈ ప్రశస్త సీసపద్య శతకము ఔరంగజేబు పాదుషా యాంధ్రదేశమువిూద దండెత్తి వచ్చి తిరుపతి ముట్టడి జరుపనున్న సందర్భమున నెవరోకవి తిరుపతి వెంకటేశ్వరస్వామి నా యాపద బాప వలసినదిగా నిందాస్తుతి రూపమున జేసిన ప్రార్థన మిందలి విషయము. ఇది చరిత్రోపయుక్తమగు గ్రంథము.' (చూ: తెలుగు వ్రాతప్రతులకు వివరణ పూర్వకమైన క్యాటలాగు, వాల్యూము 7, శతకాలు— నెం, 1467—1883, పేజీ 1964 నెం. 1710. వెంకటాచల విహారశతకం.)

శ్రీ ఆరుద్ర ఏ ఆధారాలతో శత్రుసంహారశతక కర్త తిరుపతివాడని అన్నారో తెలియదు. అంతేగాక ఈ క్రిందిమాటలుకూడా వ్రాశారు: 'గోగులపాటి కూర్మనాథం వ్రాసిన సింహాద్రినారసింహశతకానికీ, దీనికీ చాలా పోలికలు ఉన్నాయి. ఈ ఇద్దరిలో ఎవరో ఒకరు గ్రంథచౌర్యం చేశారని వంగూరు సుబ్బారావు గారు ఆరోపిస్తున్నారు.'

ప్రస్తుతానికి ఈ గొడవలు అట్లాఉంచి, ఈ క్రింది మెకంజీ కైఫీయత్ చదివితే అసలు విషయం విస్పష ంగా బట్టబయలవుతుంది.

'నల్లకాల్వ వరకవి వెంకటరామన్న—భీమవరం అగ్రహారీకుడు వ్రాయించియిచ్చిన కైఫీయతు.

'శ్రీముఖనామ సంవత్సర చిత్రినెల 6 తేది వెంకటగిరిశీమలో చేరిన భీమవరం అగ్రహారీకులైన నల్లకాల్వ వరకవి వెంకటరామన్న వ్రాసియిచ్చిన వైనం. మీ గ్రామాన్కువుండే దానపత్రం తెమ్మని చెప్పితిరి గనుక ఆ గ్రామానకువుండే దానపత్రం బహదరు అవాంతరంలో పోయింది. పూర్వం మా కూటస్తుడైన నల్లగాల్వ వరకవి అయ్యప్ప వంటిమిట్ట రఘునాథ స్వామివారిదగ్గర వరం సంపాదించుకొని గొబ్బూరి జగ్గరాజు, వోబరాజుగారిమీద కృతులు చెప్పి పాలికి మొదలయిన బహుమతులు తీసుకొని వెంకట్రాయల

వారి కచ్చేరీలో విద్యాప్రకటనంచేసి దుష్కవుల గర్వ భంగ మొనరించి సంగీత సాహిత్యములచేత మెప్పించి, యీ అగ్రహారం దానపత్రంతోకూడా వారిచాత సంపాదించుకొని అనుభవిస్తూ వచ్చెను. వారి కొమారుడు శత్రుసంహారశతకంచెప్పి, శేషాచలస్వామిచేతను,వరం తీసుకున్న శితాపతి. ఆయన కొమారుడు గోలకొండరాజును మెప్పించి, గోలకొండలో జయస్తంభం వేశిన కొండప్పా. ఆయన కొమారుడు కువలయానందం తెనుగించిన లింగప్పా. ఆయన కొమారుడు పార్వతీ పరిణయం చెప్పిన శీతారామప్ప. ఆయన కొమారుడు వెంకట్రామన్నా. సదరు వ్రాశిన పురుషులు పారంపర్యంగా అనుభవిస్తూ వున్నాము. యిది వైనం.'

(చూ: లోకల్ రికార్డ్సు, వాల్యూము 36, పేజీ 16.)

ఈ కైఫీయతు పుణ్యంగా పండితుల సందేహ నివృత్తి కావలసిఉన్నది. ఈ శతకకర్త నెల్లూరు మండలీయుడూ, వెంకటగిరి సంస్థానాశ్రితుడూ, భీమవరం (వెంకటగిరి తాలూకా) అగ్రహారీకుడూ అయిన నల్లకాల్వ వరకవి సీతాపతి. ఇతడు క్రీ. శ. 1620–1670 ప్రాంతంవాడు. ఇతడి తండ్రి నల్లకాల్వ వరకవి అయ్యప్ప ఆరవేటి రెండవ వెంకటపతి రాయలను (ఇతడు క్రీ. శ. 1614 లో మరణించాడు) సంగీత సాహిత్యాలలో మెప్పించి, భీమవరం అగ్రహారాన్ని సంపాదించుకొన్నాడు. ఆ తర్వాత కాలంలో భీమవరం అగ్రహారం వెంకటగిరి సంస్థానం పాలనక్రిందకు రావడంవల్ల నల్లకాల్వ వరకవి కుటుంబంవారు వెంకటగిరి సంస్థానాశ్రితులయ్యారు. ఇదీ కథ.

ఇక, ఈ కైఫీయతుప్రకారం సీతాపతిముందు వెనుకతరాల వారంతా అంతో ఇంతో కవిత్వంచెప్పడం నేర్చినవాళ్లే. ఇందులో కన్పించే 'కువలయానందం' గానీ 'పార్వతీపరిణయం'గానీ ఎక్కడా కనుతగుల లేదు. సీతాపతితండ్రి అయ్యప్ప రెండవ వెంకటపతి కడ మాత్రమేగాక గొబ్బూరు జగ్గరాజు, వోబరాజుల పైకూడా కవిత చెప్పినట్లు స్పష్టమవుతున్నది. గొబ్బూరు జగ్గరాజు విజయనగర సామ్రాజ్య చరిత్రలో ఒక ప్రసిద్ధవ్యక్తి. వెలుగోటి యాచశూరుడు ఈయనను చంపి విజయనగరరాజ్యానికి రామదేవ రాయలను అధిపతిగా చేశాడు.

ఈ కైఫీయతును శంకించాల్సిన అవసరం ఏమీ కనపడడంలేదు. మెకంజీ సేకరించిన వెంకటగిరి శాసనాలూ, కైఫీయతులలోని మతలబులూ వెంకటగిరి వారు వ్రాయించుకున్న వంశచరిత్రలతో సంపూర్ణంగా ఏకీభవిస్తున్నాయి. క్రీ. శ. 1813 ప్రాంతాల్లో సుమారు ఏడాదిపాటు కల్నల్ మెకంజీదొర గుమాస్తా నారాయణరావు తదితరులు వెంకటగిరి సంస్థానానికి సంబంధించిన కైఫీయతలూ, శాసనాలూ, తాళపత్రాలూ సేకరించుకొన్నారు. ఆనాటి సంస్థానాధీశుడు బంగారు యాచమనాయని (26 తరంవాడు) ఆజ్ఞప్రకారం మెకంజీదొర వ్రాయసగాళ్లు నకళ్లు తీసుకొనేందుగ్గా తమ తమ అనుభవంలో ఉండిన గ్రామాలకు సంబంధించిన దానపత్రాలను, శాసనాలను, ఇతర వివరాలనూ అమరందార్లూ అగ్రహారీకులూ మొదలైనవారంతా సమర్పించుకొన్నారు. దానపత్రాలు పోగొట్టుకొన్నవాళ్లు తమ అనుభవంలోకి ఆయా భూములు ఎట్లావచ్చాయో చరిత్రనంతా వివరంగా వ్రాసి ఇచ్చారు. ఇట్లా ఆనాడు మెకంజీదొర సేకరించిన శాసనాలు దానపత్రాలూ 'మెకంజీ సంచయం' పేర మద్రాసు జి. ఓ. ఎం. ఎల్. లో భద్రంగా ఉన్నాయి.

ఈ కైఫీయతులు ఎంత కచ్చితంగా ఉంటాయో ఒక చిన్న ఉదాహరణ. వెంకటగిరి సంస్థానాధీశులలో 23 వ వాడైన విద్వత్కుమార యాచమనాయడు జన్మించిన కాలాన్ని వెంకటగిరివారు వ్రాయించిన పుస్తకాలన్నిట్లో గ్రంధస్థం చేయబడి ఉందికానీ ఆయన మరణకాలాన్ని అంతే కచ్చితంగా పై గ్రంథాలేవీ పేర్కొనలేదు. అయితే ఈతని మరణాన్ని ఆనందరంగ పిళ్లై దినచర్యల గ్రంథమూ, వెంకటగిరి కైఫీయతూ ఒకే విధంగా రికార్డుచేశాయి.

పోతే, ఈ కైఫీయతును మరికొన్ని కోణాల నుండి పరిశీలిద్దాం. దీన్నిప్రకారం నల్లకాల్వ వరకవి అయ్యప్ప, గొబ్బూరిజగ్గరాజుకూ విజయనగర రాజ్యాధిపతి రెండవ వెంకటపతిరాయలకూ సమకాలికుడని తెలుస్తున్నది. దీన్నిబట్టి ఈ అయ్యప్ప కుమారుడు, మన శత్రుసంహారశతకకర్త అయిన సీతాపతి సుమారు 1620–1670 ప్రాంతాలలో జీవించి ఉంటాడని ఊహించవచ్చు. ఇంతకంటే, ఈ శతకంలోని కొన్ని పద్యాలనుబట్టి ఇంకాస్త సూటిగా

ఈ శతకరచనకాలాన్ని గుర్తించడానికి వీలవుతుందో లేదో చూడాలి.

'ఈ శతకము తురక ఔరంగజేబు కాలమునందు క్రీ. శ. 17 వ శతాబ్ది మధ్యమున 1670 ప్రాంతముల చిత్తూరు, నెల్లూరు మండలముల దోపిడిచేసిన కాలమునందుఁ బుట్టినది', అని వంగూరు సుబ్బారావుగారూ, 'ఔరంగజేబు సైన్యాలు దక్షిణాన పూనమల్లిదాకా వచ్చాయి. ఆ దండయాత్రలో దిగువతిరుపతినికూడా కొల్లగొట్టారు. అప్పుడు ఎవరో కవి 'శత్రుసంహార వెంకటాచల విహార'అనే మకుటంతో శతకం వ్రాశాడు',అని సంప్రదాయాన్నీ గ్రంథస్థ విషయాలనూ ఆధారంచేసుకొని శ్రీ ఆరుద్రా వ్రాశారు.

కాని ఈ శతకంలో పేర్కొనబడిన తురుష్క దండయాత్రలు ఔరంగజేబువిగాక గోల్కొండవారివిగా కనిపిస్తున్నాయి. ఈ క్రింది పద్యాన్ని ఒకమాటు పరిశీలించుదాం :

'సీ. అవిగో నిరంతరోద్యదాన ధారాళ
ధారాళ గోద్దండ దంతి ఘటలు
అవిగో అసంఖ్యాక పవమాన జవమాన
ధాటికా ఘోటికోద్ధత రజంబు
అవిగో నిరాఘాట హాటకధ్వజపట్ట
పటపటత్కార ఝంపామరుత్తు
లవిగో భటోదటాద్యంత భీకర కరా
ళి కృపాణ కర్ష స్ఫులింగ పంక్తు
లనుచు సురతాని యబ్దుల గననె మోవి
గుంట, కావలి, జలదంకి, కొడవలూరు
గండవరములు మునుమున్నె కలవరించె
శత్రుసంహార వెంకటాచల విహార!'

'సురతాని యబ్దుల గననె......మున్నె కలవరించె'అనే పాదాలనుబట్టి దండయాత్ర చేసింది 'సుల్తాన్ అబ్దుల్'అని తెలుస్తున్నది. ఎవరీ సుల్తాన్? ఔరంగజేబుమాత్రంకాదు, గోలకొండ సుల్తానా? ఇక ఈ పద్యంలో పేర్కొనబడిన మోవిగుంట, కావలి, జలదంకి, కొడవలూరు, గండవరము మొదలైన గ్రామాలు నెల్లూరుకు దగ్గర దగ్గర్లో ఉత్తరంగా ఉన్న ఊళ్లు. ఇట్లా గ్రామాలతో పరిచయంగల కవే ఈ శతకకర్త అయిఉండాలి.

అంతేగాక మరొకచోట—

'సీకాయపొదలు క్రొంజెమట మాగుడు బొంద
శాలంటి వ్రేలిన వ్రేలుఁగాని
గందంపుఁదరుల గల్గుదుర నెత్తురు పచ్చి
తోళ్లంటి తూలినఁ దూలుగాని
పావనతీర్థము ల్పలలఖండంపు జిడ్డు
చమురంటి దుమికిన దుముకుగాని
మణిశిలామార్గము ల్మస్తిష్క జంబాల
ఝురులంటి జాఱిన జాఱుఁగాని
జీర్ణ కర్నాటలక్ష్మి రక్షింపలేవె!
చెండి రౌతుల దిర్మలకొండనెత్త
మెంత గొల్లైన మది నసహ్యించుకొనక
శత్రుసంహార వెంకటాచల విహార!'

తురుష్కుల దండయాత్రలనుండి 'జీర్ణకర్నాటలక్ష్మిని' రక్షింపమని వెంకటేశ్వరుణ్ణి వేడుకుంటాడు. కర్ణాటక సామ్రాజ్యం నామమాత్రంగానైనా అప్పటికి ఉందనే అనుకోవాలి. విజయనగర సామ్రాజ్యం 3 వ రంగరాయనితో అంతం అయింది. ఇతని కాలంలోనే గోల్కొండ, బహమనీ సుల్తానులు పలుపర్యాయాలు దండయాత్రలుచేసి కర్ణాటక సామ్రాజ్యాన్ని నామరూపాలు లేకుండా చేశారు.

ఇ దట్లాఉంచి 'సురతాని యబ్దులగననె మోవిగుంట, కావలి, జలదంకి, కొడవలూరు, గండవరములు మునుమున్నె కలవరించె...' అనే పాదాలనుబట్టి సుల్తాను సైన్యాలు కావలి, జల్దంకి మొదలైన ప్రదేశాలను కలవరపెట్టినట్లు స్పష్టమవుతున్నది. దీన్ని క్రీ. శ. 1642 లో మూడవ శ్రీరంగరాయలు సింహాసన మధిష్ఠించిన వెనువెంటనే జరిగిన గోల్కొండవారి దండయాత్రగా పరిగణించవచ్చు. ఈ సందర్భంలో క్రీ. శ. 1642 — 1645 నడుమకాలంనాటి ఇంగ్లీషు ఫ్యాక్టరీల వివరాలను ప్రాచీన పత్రాలనుండి విలియమ్ ఫాస్టర్ అనే ఆయన 'The English Factories in India 1642–1645: A Calender of documents in the India office, West Minister' అనే గ్రంథంగా ఏర్చికూర్చారు. ఇందులో క్రీ. శ. 1642 లో కర్ణాటక సామ్రాజ్యంపై గోల్కొండ

వారు దండు నడుపుతూ నెల్లూరు మండలంలో జల్దంకి, కావలి అనే రెండుచోట్ల సైన్యాన్ని నిలిపి నట్లు ఒక పత్రం వివరిస్తున్నది:

'The Naique of Armogan is absolutely beaten out of all his Country, it being possest part by the King of GOLQUONDAH(S) people and the major part by Raylawar. The Moores have encamped themselves, or rather seated themselves for the War, at a place called COWLE [KAVALI—కావలి] Galdancke [జల్దంకి] the chiefest place in all that Country; and Raylwar hath a strong garison in VINQUATAGERY and Armagan. Indeed we are of opinion that the moors will have all this Country ere many years; for what with the Kinge/of VIZAPORE (Bijapur) on one side and the Kinge of GOLQUONDAH on the other, the gentus themselves being divided among themselves, it is even impossible their Country cann continue...'

ఈ విలియం ఫాస్టర్ (సి. ఐ. ఇ.) వ్రాసిన ఈ గ్రంథాన్ని ఆక్స్‌ఫర్డ్ క్లారెండన్‌ప్రెస్ 1913 లో ముద్రించినది. దీనినిబట్టి ఆర్మోగాన్ ప్రభువు తన దేశంనుండి పారద్రోలబడినట్లు, ఆ దేశాన్ని కొంత గోల్కొండవారు, అధికభాగం రాయలవారు ఆక్రమించుకొన్నట్లు అర్థమవుతున్నది. అట్లనే రాయల వారి దేశాన్ని ఒకవైపునుండి బిజాపురంవారు, మరో దిక్కునుండి గోల్కొండవారు ఆక్రమించుకొన్నట్లు; ఈ ఆక్రమణలో గోల్కొండ సైన్యాలు కావలి, జల్దంకి అనే ముఖ్య ప్రదేశంలో విడిసి యుద్ధానికి సన్నద్ధమై ఉన్నట్లు తెలుస్తున్నది. రాయలవారు వెంకటగిరిలో సైన్యం నిలిపినట్లుకూడా పై వ్రాత చెబుతున్నది. క్రీ. శ. 1643 కల్లా గోల్కొండసేనలు వెంకటగిరిని వశపరుచుకొని ముందుకు నడిచినట్లు పై గ్రంథంలోనే వేరొక చోట పేర్కొనబడినది. వెంకటగిరిని ఆక్రమించిన గోల్కొండసేనలు దిగువ తిరుపతిదాకా సాగిఉన్నా ఆశ్చర్యపడ నక్కర్లేదు. సీతాపతి ఈ కాలంలో గోల్కొండ తురుష్క సేనలు చేసిన అత్యాచారాలను మనసులో ఉంచుకొని ఈ 'శత్రుసంహార వెంకటాచల విహార' శతకాన్ని రచించాడు. కనుక ఈ శతక రచనా కాలం క్రీ. శ. 1640—45 ప్రాంతమని స్థూలంగా తేల్చవచ్చు.

ఇకపోతే ఆఖరుగా అంతగా సందర్భం గాకపోయినా పైన ఉదహరించిన మెకంజీ కైఫీయతులో 'బహదరు అవాంతరం' ప్రసక్తి వచ్చిందిగనుక దీనికి సంబంధించిన విశేషాలు వివరించవలసిఉంది. క్రీ. శ. 1782 లో హైదరాలీకి అర్కాటునవాబుకు మధ్య యుద్ధం జరిగింది. ఆ యుద్ధంలో తనకు సహాయంగా రావలసిందని వెంకటగిరి, కాళహస్తి, కార్వేటినగరం వాళ్లను హైదరాలీ కోరాడు. కానీ వెంకటగిరి, కాళహస్తివారు సైన్యాలతో మద్రాసు ప్రాంతాలకువెళ్లి కంపెనీ సైన్యంతో కలిశారు. అయితే కాళహస్తివారు మాత్రం హైదరాలీకి బాసటగా నిలిచారు. తనమాట లెక్క పెట్టలేదన్న కడుపుమంటతో హైదరాలీ వెంకటగిరి, కార్వేటినగరాలను, ఆ సంస్థానాల గ్రామాలను కొల్లగొట్టి తగులబెట్టించాడు. రాణివాసం, ఖజానా, ముఖ్యమైన పత్రాలు కొండమీది దుర్గంలో ఉండబట్టి రక్షింపబడ్డాయి. వెంకటగిరిపట్నం బూడిదైంది. ఆ తర్వాత వేంకటగిరిరాజు కుమార యాచమనాయుడు (25 వ తరం) వెంకటగిరిని మొత్తం పునర్నిర్మించాడు. ఆ నాటి హైదరాలీ 'దౌడుగుర్రాలు' చేసిన భీభత్సాన్ని ఈ మెకంజీ కైఫీయతులు కొన్ని 'ప్రెస్ రిపోర్టు' లాగా వివరిస్తాయి.

కీ॥ శే॥ పరవస్తు రంగాచార్యులవారి పూర్వీకులు మొదట్లో వెంకటగిరి సంస్థానాశ్రితులై, అగ్రహారా న్ననుభవిస్తూఉండి 'బహదరు అవాంతరంలో' ప్రాణాలు కాపాడుకోడానికై సంస్థానం విడిచి, ఎక్కడో విశాఖ ప్రాంతాల్లో చివరకు స్థిరపడ్డట్లు 'లఘుశబ్దార్థ సర్వస్వము' (ఆర్షప్రెస్, విశాఖపట్నం, 1877) గ్రంథావతారికలో పరవస్తు రంగాచార్యులుగారు వ్రాశారు.

'శత్రుసంహార శతకం' తాలూకు సాహిత్యపు సొబగులు గూర్చి చెప్పవలసింది చాలానేఉన్నా దాని రచనతో పెనవేసుకున్న అనేకానేక విషయాల శాఖా చంక్రమణం చేయవలసివచ్చింది. తప్పదుమరి సాహిత్యంలోనుండి చరిత్ర అరణ్యంలోకి జొరబడవలసివస్తే,

వళి వ్యుత్పత్తి విచారము

శ్రీ బండి నాగరాజు

భారతి (జూన్'72)—కలగూరగంప—లోని 'వడి : శబ్దార్థ విచారము'పై నేనీ యభిప్రాయము ప్రకటించుటకు మనసుపడితిని.

తమిళభాషలో 'వళి (வழி)' అంటే మార్గము, దారి అని యర్థము. తమిళములోని ఈ ళ (ழ)కారము తరువాత తెలుగులో ల–ళ–డ–అ లు గా మారినది. (తమిళమునందలి ళ కారమునకు సన్నిహితోచ్చారణము గలదిగా నుండిన కారణమున శకటరేఫము, చాల కాలము దాక రకారముతో వళిమైత్రి పొందియుండ లేదు. ఒకప్పుడు వీటికి ఉచ్చారణలో చాలభేదముండిన దనవలెను.) మన ప్రాచీన శాసనాలలో ఈ యక్షరము శకటరేఫమువంటి రూపముతోనే (నడుమనుండు అడ్డుగీత లేకుండ—ఱ) వాడబడినది. వళి, వడి తమిళమునుండి వచ్చిన మాటలు. వళి సంస్కృతము కాదు, వడి దానికి వైకృతమును గాదు; ఇవి రెండును తమిళమునుండి వాడుకపడిన దేశ్యములు మాత్రమే.

పద్యముయొక్క నడక (మట్టు)ను చూపు మార్గము వళి, వడి. గణబంధమునుబట్టి పద్యగతి యున్నను, వళినిబట్టి పద్యగమన మార్గము నిర్ధారితమగుచున్నది. ఈ విషయమును క్లుప్తముగా పరిశీలింతము—

కొందరు కవులు కొన్ని పద్యములకు వళిస్థానములనుమార్చి యున్నారు. అట్టి మార్పులను గమనించినప్పుడు పద్యగమనములో భేదమేర్పడుటను గ్రహింపగలము.ఇట్టి గమన భేదమును చూపు మార్గము, వళి.

వనజ వైరియుఁగూడి+వైభవ మొనర్ప.

ఇది అంతరాక్కర పద్యపాదము. మూడవ గణము చివరి యక్షరమున వళి నిలుచును. ఇప్పుడు దీని నడక కర్ణాట చతుష్పద (లేక ద్విపద)వలె నున్నది. దీనికే విన్నకోట పెద్దన నియమము ప్రకారము నాల్గవ గణారంభమున వళి గ్రహించినచో ఇదే పద్యము తేటగీతి నడక నడచును. చూడుడు—

వనజ వైరియుఁగూడి వై+భవ మొనర్ప.

కాబట్టి వళి యన్నది పద్యపు నడకకు మార్గమగుచున్నది.

నన్నయ విశ్వనాథ తుమ్మల మొదలగువారు మధ్యాక్కరకు ఐదవ గణారంభమున వళి నిల్పిరి. శాసనాలలోను ఇట్లే యున్నది. అందువలన వాటి నడక వేరుగా నున్నది. తుమ్మలవారి మధ్యాక్కర చూడుడు—

అఖిల ధర్మంబుల మిక్కిలి యనుట
కర్హమ్ము నిజము
నిఖిలపాపములఁ బెద్దయనఁదగిన ద
నృత వచనంబు
సుఖమిందు నందును గుడుచువారలు
సూనృత వ్రతులె
మఖములెన్నె నొక్క నిక్కమునకు స
మానమ్ము కావు.

మరి యెఱ్ఱాప్రెగ్గడ శ్రీ ఆరుద్ర మొదలగు వారు నాల్గవ గణారంభమున వళి నిల్పినందున వీటి నడక మరియొక తీరుగా నున్నది. ఉదాహరణకు మదీయము కటాక్షింపగోరెదను—

క్యూలోన నిలఁబడి వచ్చి
యొప్పుగా నిను జూత మన్న

కాల ధర్మము ముంద యగునో?
కడకు నీ దర్శనమె యగునో!
ఆలోచన మొనర్ప వలవ
దడ్డ దారినిబట్టిపోయి
లీలఁగా దర్శింప వచ్చు
లే! వేంకటేశ్వరా, స్వామి!

కాబట్టి వళి (వడి) యన్నది పద్యగమనమును చూపెట్టు మార్గ మగుచున్నది. ఈ విధముగా నిది సార్థకమై వ్యుత్పత్తి సహమగుచున్నది.

మార్గము అనుటకు తెలుగున నున్న దారి, తెన్ను వదలి వళినే యేల గ్రహింపవలసి వచ్చినదని వితర్కించుట సరికాదు. దేశ్యపదము లెన్నో—మాట్లాడితే అన్నియును—మూల ద్రావిడము, తమిళము, కన్నడములనుండి రూపాంతరము పొంది వచ్చినవే. ఒక వేళ 'తెన్ను' అను మాటను (వళికి బదులు) లాక్షణికులు స్వీకరించి యుండిన, 'దారి' నెందుకు గ్రహింప గూడదని ప్రశ్నింతురు గద! మనకు స్థితగతి చింతనమే ముఖ్యము. కవిజనాశ్రయకారుని కాలము నాటికే వళి యనుమాట వాడుకలోనికి వచ్చియుండినది. ఆనాడుండిన 'మార్గము' అను నర్థము ఆ పదమున కిప్పుడు మనము లక్షింపక పోవచ్చును. అక్షరమైత్రినే గ్రహింపవచ్చును. కాని దాని వ్యుత్పత్త్యర్థము మాత్రము మార్గ మనియే.

చారిత్రకముగా వళి మొదటి రూపము; దీని రూపాంతరము వడి. తమిళమందలి వళి, తెలుగున వళిగా సిద్ధించి వడిగా మారినదే చరిత్ర సమ్మతము. **వేగము** ఇత్యాదిగా అర్థమిచ్చువడి, వళిగా రూపాంతరము చెందినదనుట సహజ పరిణామ సన్నిహితము కాదు.

అళుత్తు—అద్దు; ఈళవన్—ఈడిగ; ఊళియమ్—ఊడిగము; ఏళు—ఏడు; కోళి—కోడి ఇత్యాదిగా తమిళ పదములు తెలుగున రూపాంతరము పొందినవి. ళకారరూపము ప్రాచీనము; డకారరూపము అర్వాచీనము.

ఈ సందర్భముగా మరియొక సంగతి ప్రస్తావింతును. కవి జనాశ్రయకారుడు, తెలుగు పద్యము లందు వళినేకాక విశ్రమమును (సంస్కృత మర్యాదానుసారమైన యతిని, విచ్ఛేదమును)గూడ నియమించినాడు. కాని యిది యెవరికిని—అసలు చెప్పిన కవి జనాశ్రయ కారునకేగూడ—కాబట్టక పోయినది. (సుమతి శతకము, వేమన పద్యములు చాలవరకు ఇందుకు అపవాదము.) రేచన నియమము చూడుడు—

అనుపమ మగు నిగ్గణముల
వినుత శ్రుతి సుభగ లలిత వృత్తంబులు ము
న్నొనరింతు వానిపై వ
ళ్లను ప్రాలును విశ్రమంబులుం దెలియంగన్.
(సంజ్ఞ—25.)

వెలయ నిటఁ బట్టి వళు లిడ
వలయును విశ్రమము నిలుప వలయును గబ్బం
బులఁ గావున నే నెయ్యెడ
నిలిపితి నయ్యెడ నెఱింగి నిలుపుఁడు వానిన్.
(యతిచ్ఛందోఽధికారము—2)

ప్రాలు అనగా ప్రాసములు. (ఏక వచనము లేదు. నిత్య బహు వచనము.) ఇట్లే ప్రావళ్లు అనగా ప్రాస యతులు.

———

ముంతాజ్ మహల్‌లోని 'పిచ్చివాని కథ'

శ్రీ బి. భాస్కర చౌదరి

షాజహాను పాదుషా అపారసంపదను వెచ్చించి శ్మశానాన్నే స్వర్గంగా మార్చివేయగా కవిపాదుషా జాషువా భావసంపదను వెచ్చించి, ముంతాజు మహలును కవితామహాలుగా తీర్చిదిద్దాడు. సామ్యవాద సిద్ధాంతమే పునాదిగా కల ఆధునిక సాహిత్య భవన నిర్మాతలు కొందరు షహన్‌షాను ఒక పిచ్చివాని క్రింద జమకట్టవచ్చు. భావుకులైన మరికొందరు షాజహానును ఒక రసోన్మాదిగా భావించి తాజ్‌మహలును ఒక పాలరాతి రసవ్రత్పబంధంగా అభివర్ణింపవచ్చు. వస్తువు ఒకటే అయినా దానిని అనేక దృక్కోణాలతో పరిశీలించి తమ అభిప్రాయాల్ని ప్రకటించే హక్కు నిరంకుశులైన కవులకు జన్మసిద్ధమైనదే. ఈ విషయంలో పేచీ లేదు. ముంతాజు మహలును కట్టించిన జహాపనా పిచ్చివాడా? కాడా? అన్న అంశంకూడ ప్రకృతం చర్చనీయం కాదు. కాని ముంతాజు మహలులో కవి ప్రవేశపెట్టిన పిచ్చివాడెవడు? అన్నదే పరిశీలనార్హమైన విషయం. 'రసపోషణమున కిందొక పిచ్చివాని కథను ప్రవేశపెట్టక తప్పినదికాదు. దాని యుచితానుచితములను రసజ్ఞులు తేల్తురుగాక' అని రసజ్ఞులైన విమర్శకులకే ఈ విషయాన్ని వదలిపెట్టినట్లు కవి భూమికలో స్పష్టం చేశాడు. ఆ పిచ్చివాని కథలోని ఉచితానుచితాల్ని పరిశీలించడమే ఈ వ్యాసోద్దేశం. అందులోని ఔచితిని విమర్శించడానికి పూర్వం ఆ కథను క్లుప్తంగా పరామర్శించడం అవసరం.

షహన్‌షా షాజహాన్ బేగం సాహేబాకు నిర్మింపదలచిన సమాధికై పోటీకి సమాధి నమూనా బొమ్మలు చేయడానికి శిల్పకళా విఖ్యాత వాటికలలో చాటింపించినాడు. ఢిల్లీ రాజ్యంలో ఒక పిల్ల జమీందారుగిరి, పెక్కురతనాలు, వెల్లగజారోహణము, పల్లకి మొదలైన ధనకనక వస్తువాహనాల్ని ఇనాముగా ప్రకటింపచేశాడు. ఈ 'కనకపు పోటీకి', 'మనుజేశుని మెచ్చుకోలికి' తాపత్రయపడ్డ శిల్పులు ఎందరో దారుశిలాలోహ నిర్మితాలైన నమూనాలను వెలయింపజేశారు. ఆ మచ్చుబొమ్మల్లో షాజహాన్ 'ఘాటకందగరాని భావాన్ని' పుణికి పుచ్చుకున్నదే లేకపోయింది. పాదుషా మోము వెలవెలపోయింది.

సులతాను ఏలుబడిలోనే భార్యను పోగొట్టుకున్న దుఃఖంతో బ్రతుకే వల్లకాడుకాగా వల్లకాటిలోనే బ్రతికే హతాశుడు ఒకడు ఉండేవాడు. ఏ పూర్వ జన్మ సుకృతం వల్లనో ఆ మందభాగ్యుని శిల్పకళాలక్ష్మి వరించింది. ఆ దీనుడు శ్మశానక్షోణిలోని బూదిని ముద్దలుచేసి అందమైన బొమ్మలను చేసేవాడు. గతించిన తన జీవితేశ్వరికి ప్రేమ చిహ్నంగా పసిడిరేకుల సమాధిని కటించాలను కొన్నాడు. దానికి తగ్గట్టుగా చితికినగుండెతో అతడు సృష్టించిన సమాధి మచ్చుబొమ్మల్లో ఒకటి 'శిల్పరమకు సిగవిూది నగ'వలె అవతరించింది. ప్రేమ పొంగుతో లోకరీతిని తెలుసుకోలేని అతడు తిరిపానికి బయలుదేరాడు. ఇది చూసిన లోకులు మనస్సులలోనే నవ్వుకొన్నారు. అతడి నొక పిచ్చివాని క్రింద జమ కట్టారు.

షాజహాన్ చాటింపు విన్న ఒక శిల్పి పిచ్చివాడు సృజించిన సమాధి మచ్చుబొమ్మను చూసి చకితుడై దానిని చక్రవర్తి కొలువులోనికి తీసుకొనిపోయాడు. ఆ బొమ్మను చూసి తన మదిలోని ఊహే ఆ కృతి తాల్చినట్లుగా భావించిన జహాపనా పిచ్చివానిని దర్బారులోనికి రప్పించాడు. తనతోబాటు సవూవఫాయిదాతో

గౌరవించి క్రొంబసిడి చేలాలలో పదివేల నిష్కాల్ని మూటకట్టి నజరానగా ఇచ్చాడు. ఇది కొందరికి కన్నెఱ్ఱచేసింది. పోటీలో పాల్గొన్న సాటికళాకారులు మాత్సర్యకించారు. సామాజికులు గుసగుసలు పోయారు. అప్పుడా నిఱుపేద రసజ్ఞుడైన పాదుషాకు తన కృతజ్ఞతలను ప్రకటించి, అసలు సంహరించుకొన్న తన వంటి అభాగ్యునకు పసిడినాణెములు అక్కరలేదని, ఆశ్రయహీనులైన కళాదాసులకే వాటిని పంచిపెట్టమని షహన్‌షాకే నజరానపెట్టి వెళ్లిపోయాడు. ప్రతిమవలె సభ నిశ్చేష్టితమైపోయింది. ఆ పిచ్చివాడు తన కోర్కెను ఈడేర్చడానికి రూపుతాల్చివచ్చిన హుదాయో లేక పయిగంబరో అని మొగలురాజు తన మనస్సులోనే అంజలి ఘటించి ఆ పసిడిరతనాల్ని పేదఫకీరులకు పంచిపెట్టాడు.

స్వాతోన్మీలనానికి కాని, రసపోషణకుకాని, కథాగతికికాని ఉపకరించే కల్పనలను ఉచితమైనవిగాను వానికి భంజకమైనవానిని అనుచితమైనవిగాను వర్గీకరింపవచ్చు. అనుచితకల్పనలు కావ్యశోభను మడియింపచేస్తాయి. ఉచితకల్పనలు దానిని ఇనుమడింపచేస్తాయి. చారిత్రకేతివృత్తాన్ని చిత్రించేటప్పుడు కూడ చారిత్రకసత్యం తల్లక్రిందులు కానంతవరకు ఈ కల్పనలకు చోటు ఉంటుంది. ఈ దృష్టితో పరిశీలించినట్లయితే తాజ్‌మహల్ నిర్మాణ సందర్భంలో మచ్చు సమాధిబొమ్మను వెలయింపచేసిన పిచ్చివానికథ చారిత్రక సత్యానికి విరోధమా? సన్నిహితమా? అన్న చర్చ అప్రస్తుతం. కారణం అది కావ్యంలో ప్రధాన కథతో మిళితం చేయబడిన ఒక ఉపకథ మాత్రమే. ప్రధాన కథలో చారిత్రకసత్యానికి వ్యాఘాతంలేదు. ఆ మాటకొస్తే ఏ కళాకారుని హృదయంలో తళుక్కుమన్న ఊహ తాజ్‌గా అవతరించిందో ఏ చరిత్రకారుడూ సర్వపండిత సమ్మతంగా విస్పష్టంగా తేల్చి చెప్పలేదు. ఈ విషయంలో ఎంతో అభిప్రాయభేదం ఉంది. దీనికితోడు అరబ్బీ పారశీక ఉర్దూ వ్రాతల్లో ఎన్నో కట్టుకథలు అల్లుకొనిపోయి ఉన్నాయి. జాషువా కల్పించిన కథకూడ ఆ కోవకు చెందినదే. ఐతే ఆ కట్టుకథల సృష్టికి, ఈ పిచ్చివాని కథాకల్పనకు హేతుభూతమైన భావదృక్పథంలో ఒక ప్రధాన భేదం ఉంది. ఈ సందర్భంలో Gordon Stowell గారు సంకలనంచేసిన The Book of Knowledge Vol· VII లో తాజ్‌మహల్ నిర్మాణానికి సంబంధించి ఒక పారశీక వ్రాతప్రతిని ఆధారంగా చేసుకొని ఉదాహరింపబడిన ఒక కట్టుకథను పేర్కొనడం సమంజసమౌతుంది.

A Story from a Persian manuscript tells how the plans were drawn from a dream which the empress had. She described the dream to her husband. He searched India for an architect who could draw plans from her description, but in vain. One day an old man came to the emperor and said "I can help you to obtain what you seek." To one of the architects at the court the old man offered a drug, saying "Drink!" Before the architect's bewildered eyes the monument was revealed in all its glory; feverishly he worked under the spell of the drug, until the plan was finished to its last detail. Then the architect fell back exhausted.

పైన పేర్కొన్నదానివంటి పారశీక కట్టుకథలు తాజ్ నమూనాను వెలయింపచేసిన శిల్పి హృదయంలో జగచ్ఛిల్పి ఐన హుదా ప్రేరణ ఉన్నట్లు ఆ కథల కొకదివ్యతాస్పర్శ (Divine Touch) ను ఆపాదిస్తున్నవి. కాని మానవతావాది ఐన జాషువా కల్పించిన కథలో మానవతాదృష్టి (Humanitarian outlook) ఉంది. అగాధమైన మానవజీవితంలో మనం గుర్తింపవలసిన ఎన్నోవిలువల్ని లోతుల్ని అతడీ కథలో నిగూఢం చేశాడు. ఇదే పిచ్చివాని కథకు సంబంధించిన 'ఆత్మ'. బేగం సాహెబా వియోగంవల్ల పిచ్చివాడైపోయిన షాజహాన్ మానసికవ్యథను జ్వలింపచేయడానికి ప్రధాన కథతో పిచ్చివాని కథను నిపుణంగా సంయోజితం చేయడం, కావ్యంలో ప్రధానమైన కరుణరసం ఉద్దీపింప బడేటట్లు పిచ్చివాని కథను చిత్రించడం మొదలైన శారీరకవిశేషాలు ఈ కథలో లేకపోలేదు. కాని అవి అంత ప్రధానమైనవికావు. ఈ కథలోని 'ఆత్మ'ను

ఆవిష్కరించడమే ఈ వ్యాసంలోని ముఖ్యోద్దేశం. దానిని పరిశీలిద్దాం.

అనంతమైన సృష్టిలో ఒకభాగమైన మానవ జీవితంలోని ఒక లోతును, ఒక వైచిత్రిని ఈ కథ ప్రదర్శిస్తున్నది. దానిని దర్శించాలంటే కవి ఆంతర ప్రకృతిలోని ఒక విశేషాంశాన్ని మనం గుర్తించవలసి ఉంటుంది. లోకంలో అందరికీ చచ్చిన తర్వాతే వల్లకాటితో అనుబంధం ఏర్పడుతుంది. కాని జాషువాకు చిన్నప్పటినుంచే సమాధులతో పొత్తు కుదిరింది. ఈ గమ్మత్తును మనం 'నా కథ'లో చూడవచ్చు. శ్రీమతి హేమలతా లవణం వెలువరించిన 'మా నాన్నగారి మధుర స్మృతుల'నుబట్టి తెలుసుకోవచ్చు. అందుకే నేమో ఆయన కవితా పేటికలో శ్మశానవాటిక ఇమిడి పోయింది. ఆ సమాధుల సృష్టిలో తాను చూసిన వైచిత్రిని ఈ కథలో ఇమిడ్చాడు. పరేత భూమిలో స్వపర తర తమ భేదాలకు తావులేదంటారు. కాని ఇది నిజంకాదని కవి చాల చోట్ల చెప్పాడు. అతడు 'నా కథ'లో ఒక చోట వినుకొండలో 'పాలరా గచ్చు నిగ్గులతో' నేటికీ నిల్చియున్న తెల్లదొరలు శయనించిన సమాధులు 'నలుపుం దెల్పును రంగు భేదపు ఘరానా చచ్చియున్ జాక పేదల గోరీలను వెక్కిరించు గతి' ఉన్నాయని తెలిపాడు. 'శ్మశాన వాటి'లో 'ధనవంతుని నిద్దపు పాలఱాతి గోరీకడ పారవేయబడిన ఆకటి చిచ్చునన్ కుమిలి, ఆర్చి గతించిన పేదవానికై ఒక్కడు వగవడు. కాటినేలయు దాచదు' అని వాపోయాడు. ఆ భేదాలు చచ్చినా సమసి పోయేవి కావన్న నిజాన్ని పిచ్చివాని కథలోకూడ నిగూఢం చేశాడు. యమున గట్టునఉన్న ప్రేమ మహలుని ఇప్పటికీ పాదుషా ప్రేమరస వాహినులు ముంచెత్తుతూనే ఉన్నవి. కాని పిచ్చివానివంటి ఎంతమంది హతభాగ్యుల విశుద్ధ ప్రేమలు ఆ యమునానదీ తరంగాల్లో కొట్టుకొని పోయినవో ఆ నదీమ తల్లికే తెలియాలి. ఆ మందభాగ్యుల ప్రేమలకు ఆత్మ ఉంది. కాని శరీరం లేదు. ఇదే సృష్టిలోని వైవిధ్యం. మానవ జీవితంలోని లోతు. లేనివాళ్లు డబ్బుకేకాని ప్రేమలకులేని వాళ్లుకారు. వారి ప్రేమలు, ఆశలు, ఆశయాలు కాలప్రవాహంలో కలిసిపోతాయి. ఈ సత్యాన్నే కవి ఈ కథలో నిపుణంగా నిబిడీకృతం చేశాడు.

సంకుచితమైన పరిధినుండి అనంతమైన పరిధిలోనికి తీసుకొని పోయేదే కళ. ఆ కళాజగత్తులో ఉచ్చనీచాలకు తావులేదు. కళాకారులందరిదీ ఒకేజాతి, ఒకే కులం, ఒకే మతం. పిచ్చివాని కథ మహత్తరమైన ఈ నిజాన్ని ఎలుగెత్తి చాటుతున్నది.

> కులమత విద్వేషంబుల్
> తల సూపని తావులే కళారాజ్యంబుల్
> కళ లాయుష్మంతములై
> యలరారెడు నెలవు స్వర్గమగు చెలికాడా

అని జాషువా ఒక చోట ఈ సత్యాన్నే మనల్ని భుజం తట్టి చెప్పాడు. కాని ఎందుకో 'అక్షర జ్ఞాన మల వడ్డ యంతమాత్ర విజ్ఞాన దీపకళిక తేజరిల్లని' సంకుచిత దృష్టి కలిగిన కొందరు కళాసౌధంలో కూడ అడ్డుగోడల్ని నిర్మిస్తున్నారు. ఎన్నో సందర్భాలలో తానా అడ్డుగోడలమధ్య ఉక్కిరి బిక్కిరైనట్లు మధనపడ్డాడు. అందుకేనేమో స్వేచ్ఛాగానం చేయలేని పరిస్థితులు ఎదురైనప్పుడు కవికోకిల 'నవనీతనిభమైన కవుల కమ్మనివాక్కు వెలవు లేకావిర్భవించుచోటు' ఎక్కడయినాఉంటే తనకు చూపి పుణ్యం కట్టుకొమ్మని గబ్బిలంతో మొరపెట్టుకొన్నాడు. కాబట్టే తన స్వీయానుభవాన్ని మిళితంచేసి తన జీవితంలో ఎదురైన సన్నివేశాన్నే ఈ కథలో కల్పించాడు. పిచ్చివాడు కల్పించిన కళాఖండాన్ని చూసి సంకుచితదృష్టి కల్గిన మొగలు దర్బారులోని కొందరు కళాకారులు రాజు 'శ్వపచుని గౌరవించి అనల్పకల్పనా నిపుణులకు తలవంపులు తెచ్చినాడ'ని పరోక్షంలో ఈసడించారు. ఆ తిరస్కారానికి గురియైన పిచ్చివాని ఆత్మక్షోభ జాషువాదే అన్న నిజాన్ని మనం ఇక్కడ గుర్తించాలి. ఆ సందర్భంలో అతడు చెప్పిన ఈ పంక్తులు కళకు ఒక అర్థాన్నేకాదు పరమార్థాన్నే బోధిస్తున్నవి.

కళలు మోహించుటొక్క కులీనులన కాదు
కులము లేదన్నవానినిగూడ వలచు
సత్కళా దేవతా కటాక్షంబు కతన
సమయు గావుత ముచ్చనీచతల బెడద.

ఆత్మానుభూతముకాని కళాకారుని సృష్టి దిష్టిబొమ్మవంటిది. ఈ కళామర్మాన్ని పిచ్చివానికథ విశదీకరిస్తున్నది. ఈ అంశాన్ని పరిశీలించడానికి పూర్వం కవి జీవితంలోని ఒక ఘటనను ఇక్కడ ప్రస్తావించడం అప్రస్తుతం కాబోదు. ఒకప్పుడొక పిల్లకవి జాషువా వ్రాసిన పద్యంలో 'వ్యాకరణ శాస్త్రసూత్రానుమతి' ననుసరించి లోపాలున్నవని ఎత్తిచూపాడట. అప్పుడు కవి నిండుకుండవలె తొణకక జల్లెడ పట్టినట్లయితే ప్రాచీన సాహిత్యంలోనే నిలువజాలిన కావ్యాల్ని వేళ్లమీద లెక్కించవలసిఉంటుందని, కావ్యశరీరం కంటె కావ్యాత్మే ముఖ్యమైనదని వర్ధిష్ణువైన పిల్ల కవికి ఉపదేశం చేశాడు. ఆ సందర్భంలోనిదే ఈ క్రింది పద్యం

వర్ణిత పదార్థ మాత్మన్
జీర్ణము గావలయు వేయిచెప్పగనేలా
వర్ణిత వస్తువు తామై
పూర్ణంబుగ గరిగి మారిపోవలయు కవుల్

వర్ణ్యవస్తువుతో కవి తాదాత్మ్యాన్ని చెందాలి. అంటే కవిత్వం గొంతులోనుంచి కాక హృదయాంతరాళాల్లోనుంచి పుట్టుకొని రావాలి. అప్పుడే అది మనల్ని ఆ కట్టుకొంటుంది. ఈ విషయాన్నే పై పద్యంలో జాషువా పేర్కొన్నాడు. పోతన కవిత్వం మనల్ని పూర్తిగా వశపరచుకోవడంలో గల రహస్యం ఇదే. కవితాకళకే కాక శిల్పకళకు కూడ ఇదేసూత్రం అన్వయిస్తుంది. సులతాను ఎరగా చూపిన రతనముల మీది ఆసచే 'యతనముమీద' వెలయింపచేసిన శిల్ప ఖండాల్లో 'జీవకళకు' చోటు లేకపోయింది. తద్భిన్నంగా పిచ్చివాడి 'శిరస్సులోపల విహారము చేయు కళాధిదేవత యప్రతిహతమైన వాని విరహాగ్ని కరంగి సముజ్వలింపగా' సృష్టింపబడిన బొమ్మ 'శిల్పరమకు సిగమీది నగవోలె' అవతరించింది. ఈ విధంగా కవి ఈ కథలో సూక్ష్మతరమైన కళామర్మాన్ని తన కవిత్వంలో నెరసు లేరినవారికి సమాధానంగా నిగూఢం చేశాడు.

ఈ వ్యాసంలో ఇంతవరకు చర్చింపబడిన విశేషాంశాల్ని సమీక్షించడానికి పూర్వం 'ముంతాజ్ మహల్' కావ్యంలో కృతి సమర్పణానికి సంబంధించిన ఒక వైచిత్రిని పేర్కొనడం సంభావ్య మౌతుంది.

మొగలు పాదుషా తన జీవిత భాగస్వామిని బ్రతికి ఉన్నంత వరకు ఎండకన్నెరుగనీయక, కాలునేల మోపనీయక, కన్నుల్లో దాచుకొని, పువ్వుల్లో పెట్టి పూజించాడు. ఒక్కమాటలో చెప్పాలంటే అతడు భౌతిక సంపదతో ఆమె చనిపోయినా చావనీయకుండా చేశాడు. కవిపాదుషా 'నాడెమైన ప్రేముడి నవనాడులందొణికి పొంగులు వార స్వకీయ రక్తమున్ పిడిచి' తనను కనిపెంచిన మాతృమూర్తికి 'బ్రతికి యుండ వాంఛితార్థముల్ తీర్చు శక్తిలేక దిగులు వడినాడు.' కాని ఆమె గతించిన తర్వాత తన భావసంపదను వెచ్చించి 'వేయినగలకన్న వెలగల్గు ఈ కృతిభూష'ను నిర్మించి ఎక్కడోఉన్న ఆమెకు పంపి కన్నతల్లి ఋణాన్ని తీర్చుకున్నాడు.

పై చర్చవలన తేలిన సారాంశం—ముంతాజ్ మహల్‌లోని పిచ్చివానికథకు ఒక అర్థం ఉన్నది. అదొక పరమార్థాన్ని బోధిస్తున్నది. ఒక కళామర్మాన్ని విశదీకరిస్తున్నది. కవి ఆత్మీయతను ఆవిష్కరిస్తున్నది. సృష్టి వైచిత్రిని నిరూపిస్తున్నది.

క్షమించాలి! ఇంతకూ ఆ పిచ్చివాడెవరో మనవి చేయనేలేదు. ఆ 'పిచ్చివాడే' జాషువా!

'ఆదేశ' శబ్దార్థ వివేచనము

శ్రీ ముదిగొండ ఈశ్వర చరణ్

చిన్నయ సూరీంద్రుడు బాలవ్యాకరణము రచియించెను. అది గోరంతదీపము. కాని దాని వెలుఁగు కొండంతది. పలువురు పండితులు పలురీతుల దానిని వ్యాఖ్యానించుట దాని ప్రాశస్త్యమునకుఁ బ్రతీక. అయినను అది యింకను వ్యాఖ్యానాపేక్షితమగుటకు దాని శైలీ గాంభీర్యము రచనాప్రౌఢి కారణములు. తద్రచనావసరమున నా మహనీయుఁడు దన యతులిత పాండితీవైభవమును, బహుముఖ ధీవైశద్యమును, పఠన పాఠనాదులందలి విశేషానుభవమును మిళిత మొనర్చినాఁడు. అది యాతని యా జన్మ తపఃఫలము. ఆంధ్రావళి మోదముం బొరయవెలసిన మహనీయ కృతి. కావుననే యందలి ప్రత్యక్షరమును బరమ ప్రమాణమై విశేషార్థ ప్రతిపాదకమై యున్నది. ఆతఁడు నిగూఢముగా నిక్షేపించిన నిధి రహస్యముల మరలమరల వివేచించి వెలువరించవలసిన యగత్య మెంతయో కలదు.

ఇట్టివానిలో 'ఆదేశ' శబ్దార్థ మొక్కటి. 'ఆదేశ' శబ్దార్థ మెవ్వరెఱుంగరు? ఇంతటి స్వల్పవిషయమునుగూడ వివేచన మొనర్పవలయునా? యని యొప్పరికింపఁజనదు. 'ఇది వ్యాకరణము. పొల్లంత ఏమఱుపాటు చూపితిమా పొలిమేరలు దాఁటిపోవును. నలుసంత దాని కింతయేల యనుకొనరాదు. ఆ నలుసే వ్యాకరణమున కంటిలోని నలుసగునన్న 'రమణీయ' (పుట 80.) మిటు సమాదరణీయము. ఇట్లనియు 'రమణీయా'ది వ్యాఖ్యానము లిట్టి పలువిషయముల నేమఱినవి. ఇది యా పండితప్రవరుల నవజ్ఞ సేయుట కాదు. శాస్త్రార్థ వివేచనావసరమునఁ గలిగిన యొక నూత్నభావమును బ్రతిపాదించుట మాత్రమే! ఇందలి యౌగాములు విజ్ఞులు విమర్శింపవలసియే యుండును.

'శత్రువ దాగమన మాదేశస్తు.' శత్రువు వలె యంతకుఁ బూర్వమున్న వర్ణమును దొలఁగించి మఱి యొకటి వచ్చి చేరుట యాదేశము. ఇది సామాన్యార్థము. చిన్నయసూరిగారు 'ఆగమంబనఁగా వర్ణాధిక్యంబు' (సంధి—3) 'సంశ్లేషంబనఁగా మీఁది హల్లుతోఁ గూడికొనుట' (సంధి—17) మున్నగు రీతిని పారిభాషిక పదముల యర్థముల రూపించియు పెక్కు తావుల మౌనము వహించినాఁడు. 'ఆదేశ' శబ్దార్థ విషయమున గూడ నింతియే జరిగినది. ఇట్టిపట్టుల నాయా శబ్దార్థముల గ్రహించుటకు, నాతని హృదయమును గుర్తించుటకు రచనా సంవిధానము, ప్రయోగ సరళి మున్నగువాని నాశ్రయించవలె.

బాలవ్యాకరణమున 465 సూత్రములు గలవు. వీనిలో కేవలము పదింట మాత్రము 'ఆదేశ' శబ్దము గ్రహింపఁబడినది. ఇట్లే ఆయా సూత్రముల కడ వ్రాయఁబడిన వివరణ వాక్యములందు, వార్త్తికములయందుఁ బదునాలుఁగు తావుల 'ఆదేశ' శబ్దము ప్రయుక్తమైనది.

[సూత్రములు: — సంధి—17; తత్సమ—35; 74; ఆచ్ఛిక—31; 38; కారక—35; క్రియ—57;77; 102; 105. వార్త్తికములు:— సంజ్ఞ—18; సంధి—1;30; తత్సమ—41; ఆచ్ఛిక: 15; 24; 28; సమాస—16; 21; క్రియ—8; 16; 71; 72; 90]

ఈయన్ని తావులయందుఁ బైని జెప్పుకొనిన సామాన్యార్థమునఁగాక 'ఆదేశ' శబ్దము విశేషార్థ ప్రతిపాదకముగా ప్రయోగింపఁబడినది.

తత్సమ పరిచ్ఛేదమున 'భగవంతుఁడు' 'భగవాను' డగుటను 'ఒకానొకచో మహత్త్వంబు నందు మతుప్ప్రకారంబున కానాదేశంబు విభాషనగు' (74) ననియు క్రియా పరిచ్ఛేదమున, 'ఉండినను' 'ఉన్నను' అగుట 'చేదాద్యర్థనాంతంబయిన యుండున కున్నా దేశంబు విభాషనగు' ననియు సూత్రీకరింపఁబడినవి. ఇట 'భగవంతుఁడు' 'భగవానుఁడు' 'ఉండినను' 'ఉన్నను' అను రూపద్వయములకు నర్థమొక్కటియే యగుట గమనార్హము.

ఇట్లే వార్తికముల యెడను.

సంజ్ఞా పరిచ్ఛేదమునఁ బదునెనిమిదవ సూత్రము కడ 'ఏళులు, పాళులు, త్రాళులని బహూత్వమందు రలడల కాదేశమయిన ళకార మలఘువు...అతఁడువలికె నిత్యాదులందున్న పాదేశ వకారము లఘు'వని వివరింపఁబడినది. మఱియు క్రియా పరిచ్ఛేదమున తొంబదియవ సూత్రము కడ 'పత్వంబు రానిపక్షంబున వక్ష్యమాణతాదేశం బనియు చెప్పఁబడినది. 'ఏరులు—ఏళులు; త్రాడులు త్రాళులు; పలికె—వలికె; ఆకర్ణింపుదురు—ఆకర్ణింతు' రిత్యాదిగా 'ళ—వ—త' లాదేశంబగుట చేతఁగలుగు రూపభేదముల కర్థభేదము కలుగకుండుట గమనార్హము. ఈ రీతినే పైన సూచింపఁబడిన సూత్రముల కడను వార్తికముల యెడను 'ఆదేశ' శబ్ద గ్రహణముచేత నర్థభేదము గలుగకుండుట విజ్ఞులు పరిశీలింపవలసియున్నది.

ఇఁక సూత్రాల దృష్టికి నాదేశములుగాఁగాను పించు కార్యములు పెక్కులు గలవు. మచ్చునకు కృదంత పరిచ్ఛేదమున 'ఇమి వర్ణకంబు కలుగ్వాదుల కగు' (4) 'తజ్వర్ణకంబు చేయ్యాదులకగు' (5) నని సూత్రీకరింపఁ బడుటచేత 'కలుగు—కలిమి; ఓరుచు—ఓరిమి; చేయు—చేత; కూయు—కూత' మున్నగు రూపములు సిద్ధించుచున్నవి. ఇట్టి యెడ రూపభేదము మాత్రమేగాక యర్థభేదమును గలుగుచుండుట యరయనగును. ఇట్లు అర్థభేదమును గూర్చునది యాదేశమనుట సూరికి సమ్మతముకాదు. కావుననే ఒట్టుపెట్టిన యట్లు చిన్నయసూరి యొక్క మార్గైన నిట్టి స్థలములం దాదేశ శబ్దముఁ గూర్ప లేదు. ఇంతయుఁ జూడగా శత్రువువలె యున్నదానిని దొలఁగించి మఱియొకటి వచ్చుటమాత్రమేగాక యట్టి దానిచేత యర్థభేదము సైతము గలుగరాదనుట సూరి యాశయముగా స్పష్టమగుచున్నది. కావున బాలవ్యాకరణ పఠనపాఠములం దాదేశ శబ్దమునకు సామాన్యార్థమును జెప్పుకొనుట పొసగదు. చిన్నయ సూరి హృదయగతమైన యీ విశేషార్థమునే గ్రహింపవలయును.

ఇది యిట్లుండ బాలవ్యాకరణ వ్యాఖ్యాత లాదేశ శబ్దమునకు సామాన్యార్థమునే గ్రహియించినారు. ఈ విషయమున గుప్తార్థప్రకాశిక, సర్వస్వపేటిక, రమణీయము, లఘుటీక, బాలప్రౌఢ వ్యాకరణ సర్వస్వము (ద్వితీయ భాగము)లు సంప్రతింపఁబడినవి. ఇవి యెల్ల యర్థవివక్ష యొనర్పకయే పలుతావుల 'ఆదేశ' శబ్దమును విరివిగాఁ బ్రయోగించినవి. ఇట్లు చెప్పుట యా పండితప్రకాండుల పరిశీలనా పాటవమును మానించికాదు. స్వల్పవిషయముగా భాసించి యిది వారలకన్ను బ్రామినదని జెప్పుట మాత్రమే. ఈ వ్యాఖ్యానములు 'ఆదేశ' శబ్దమును బ్రయోగించిన తీరు తెన్నుల నుదాహరణ ప్రాయముగా నైన జూపుటకు వ్యాస విస్తర భీతి యడ్డుకొనుచున్నది. విజ్ఞులాయా స్థలముల విమర్శించి నిగ్గుదీర్పఁ బ్రార్థితులు.

'సత్యము సర్వశ్రేయము.'

ఇట్లే యాదేశ శబ్దార్థమేగాక పలు సూత్రములు వార్తికములు సమ్యగ్విమర్శనాపేక్షితములై యున్నవి. వానిని గూర్చి మరియొక మారు మనవి చేసుకొనబడును.

మహాభాగ్యం

శ్రీ గోరంట్ల ఫణికుమార్

రెండు యిళ్లకి మధ్యనున్న బంతి మొక్కల పక్కన రాతిమీద కూర్చుని మొక్కలవేపు మొక్కల్లోకి చూస్తూంది రేవతి. మేడయింటిమీద మేడఅంచుకివచ్చి చందమామ చిరునవ్వు—చిన్నది—పారేశాడు.

ఊరవతల తోట 'ది గార్డెను' అది. తోట మధ్య మేడ. అది మెయిన్ హవుసు. మేడకి కొంచెం పడమటగా చిన్న పెంకుటిల్లు. అది గెస్ట్ హవుసు.

మేడగల పెద్దమనిషి మదరాసులో వ్యాపారం గల మనిషి. అతగాడు ప్రతియేటా వేసంగికిమాత్రం చల్లగాలికోసం పీలేరుకి సకుటుంబంగా వచ్చి నెల్లాళ్లుండి వెళ్లే అలవాటుగల పెద్దమనిషి. ఆయన మదరాసులో వున్నప్పుడు ఇక్కడ మేడను అద్దెకివ్వచ్చు. కాని, ఊరవతలవుండే అంతపెద్ద మేడలో అంత అద్దె యిచ్చుకుని ఎవ్వడూ దిగడు. తక్కువ అద్దెకి యింటివారు యివ్వరు. ఇచ్చినా, దిగిన వాళ్లని ప్రతియేటా వేసంగికి ఖాళీ చెయ్యమనడం బావుండదు. అందుచేత మేడ యింటికి తలుపులు మూసి తాళాలు బిగించి వుంచారు. గెస్ట్ హవుసుని మాత్రం అద్దెకి యిచ్చారు.

ఇల్లు చిన్నది కాబట్టి, ఊరవతల వుంది కాబట్టి ఇంటి వారాగెస్ట్ హవుసుని తక్కువ అద్దెకు యిచ్చారు. ఇల్లు చిన్నదైనప్పటికీ ఊరికి దూరంగా ఉన్నప్పటికీ అద్దె తక్కువ గాబట్టి ప్రవేశించారు సుబ్బయ్యగారు.

సుబ్బయ్యగారి గురించి 'మీ నాన్నగారికి ఎక్కడమ్మా పనీ' అని ఎవరైనా అడిగితే బ్యాంకిలో అని చెప్పే రేవతి 'బ్యాంకులో ఏం పని' ఎన్నాళ్ల సర్వీసు, జీతం ఎంతిస్తారు' ఇటువంటి ప్రశ్నలు వేస్తే మాత్రం సమాధానం సరిగ్గా చెప్పలేదు. సుబ్బయ్యగారి ఆర్జన యింటికి ఎంతమటుకు ఆధారంగా ఉందో, ఆ ఆర్జన యింటికి చాల్తుందో చాలదో అనే విషయాల గురించి రేవతి ఎప్పుడూ ఆలోచించలేదు. తన స్కూలేమిటో, తన చదువేమిటో అంతే. క్రిందటేడు ఏప్రిల్లో రేవతి మూడోఫారం పరీక్షరాసి పాసయిన రోజుల్లో ఆమెకి పన్నెండో ఏడు దాటింది. ఆమె ఆ వెంటనే యీ యింట్లోకి వచ్చిపడింది. అంతటితో—

'స్కూలు చాలా దూరం యిక్కడికి, అవునా? మరి ఒక్కర్తెవే అంతదూరం ఎలా నడిచి వెళ్తావో చెప్పు. వెళ్లలేవు. ఒప్పుకుంటావా? ఒప్పుకోవూ... అలా అంటావు...అంతే...మరి థర్డ్‌ఫారం పాస్ చేశావు. అలా యిలా కాకుండ ఫస్టుగా పాసయేవు. ఏం? చాల్దా?? అల్లవాళ్ల సుబ్బలక్ష్మిని చూడు ఎం. ఎస్. సి పాసయిందా!? పాసయింది? పాసయితేమాత్రం పెళ్లిచేసుకోకతప్పిందా?...అంచేత... ఆడపిల్లకి పెళ్లి...పెళ్లి ముఖ్యం. తెలిసిందా? అంటూ కొన్నికారణాలు చెప్పి రేవతిని స్కూలుకు పంపడం మాన్పించివేశాడు ఆమె తండ్రి.

అవి అసలు కారణాలు కావనీ వట్టిసాకులు మాత్రమేననీ అసలు కారణం వేరే వుందనీ ఆ రోజే తెలిసింది రేవతికి. తండ్రిని ఆఫీసుకి వెళ్లనిచ్చి తల్లి దగ్గర మారాం చేసిచేసి ఏడవగా విసిగిపోయి కేకలు వేసింది శేషమ్మగారు,

'మీ అన్నదమ్ములు, అప్పచెల్లెళ్ళా పదిమందికీ ఎమ్మేలు, బియ్యేలు చెప్పించడానికి మీ నాన్న లక్షాధి కారనుకున్నావా? లేక దులిపితే రాల్డానికి పెరట్లో రూపాయల చెట్లున్నాయనుకున్నావా? దయచేసి ఏడుపు కట్టిపెట్టు, మహాతల్లీ. ఎండెక్కింది ఆ మిరపకాయలు కాస్తా ఎండలో పడేసిపెట్టు'అని కేకలేసి విసవిస వెళ్లింది శేషమ్మగారు వంటదగ్గరికి.

అందుమీదట కళ్లు తుడిచేసుకుంది రేవతి.

అప్పట్నుంచీ ఎవరూ చూడకుండా కళ్లు తుడిచేసుకోవడం అలవాటుచేసుకుంది రేవతి.

ఆ రోజున కోపంగా ఉండటంచేత సుబ్బయ్య గారి భార్య తన సంతానం సంఖ్య ఎక్కువ చేసుకుందే గాని, నిజంగా లేరావిడకి పదిమంది పిల్లలు.

రేవతి పుట్టిన పదేళ్లనాటికి సుబ్బయ్యగారికి కడసారిది విమల కలిగింది. ఈ మధ్యకాలంలో ఉద్భ వించినవాళ్లు వరుసగా నలుగురు. మొదటివాడు సీతారాముడు. రెండవ్వాడు రాధాకృష్ణుడు. మూడో వాడు వేణుగోపాలుడు. నాలుగోవాడు గంగాధరుడు. నలుగురూ రావులే. పైన చెప్పిన రూపాలు వారిని యింట్లో పిలిచే పిలుపులు. ఒక్కోసారి యింకా తమా షాగా వుంటాయి యీ పిలుపులు.

'ఒరేయ్ సీతా, ఒరేయ్ రాధా, ఏవ్రా గంగా, పార్వతీ, ఎంతసేపయింది వడ్డించేసి. ఇంకా అక్కడే కూర్చున్నారూ? ఎక్కడ దాపరించాయో? ఏమిటో ఆ మొక్కలు. మీ అక్కకి మతులుపోతే మీకూ మతులు పోతున్నాయ్రా! రండి, వేగిరంరండి' అదీ సాధారణంగా శేషమ్మగారువేసే కేక.

కొత్తయింటికి రాగానే ఆవిడ పెరట్లో ధని యాలు చల్లింది. కాకర పాదు పెట్టింది. దొండ బద్ద నాటింది. తరువాత తోటలో ఓ రోజున రేవతి అటు యిటు తిరిగి చప్పున తల్లి దగ్గరకు పరుగెత్తు కొచ్చి!!

'అమ్మా అమ్మా అక్కడ కొత్తిమిరి మొక్కలు ఎన్నున్నాయనుకున్నావు! ఎన్నో వున్నాయే!' అంది.

'ఎక్కడే?'

'అక్కడా, ఎరువు కుప్ప దగ్గర.'

'ఎరువు కుప్ప దగ్గర—అవా!, అవి బంతి మొక్కలే బ్రభాజ మానవాః.'

'బంతి మొక్కలా??'

'అవునే.'

'బంతి పువ్వులు పూస్తాయా?'

'బంతి మొక్కకు బంతి పువ్వులు పుయ్యకపోతే పొట్లకాయలు కాస్తాయనుకున్నావుటే. బావుంది. చదవ్వేస్తే వున్న మతికూడ పోయిందట' అంది శేషాయమ్మగారు.

ఆ రోజునుంచే రేవతికి మతి మారడం జరి గింది. ఆ రోజే, ఆ వెంటనే పువ్వులతోట వేసేదా మనుకోలేదు రేవతి. కాని, మసిబొగ్గుల్లో మాణిక్యం కనిపిస్తే దానికి తగ్గ ఏర్పాట్లు దానికి చేసినట్లుగా ఎరువు కుప్పనుంచి బంతి మొక్కలను వేరుచేయాలని రేవతికి కలిగిన ఆలోచన 'పూలతోట'కి దారి తీసింది. తరువాత ఆ ఎరువునే మోసుకొచ్చి ఆ మొక్కలకు వేయడం జరిగిందనుకోండి. అది వేరే సంగతి.

ఆ మొక్కల్ని అక్కణ్ణించి తీసుకురావడానికి గ్గాని, వాటిని పెరట్లో పాతడానిగ్గాని యింత చిన్న పిసరైనా సాయంచేయని పెద తమ్ముడు—సీతగాడు—'అక్కయ్యా అవన్నీ పెరట్లో వేస్తున్నావా? ముందు వేపు వేస్తే షోగ్గా వుండదుటే పువ్వులు పూసినప్పుడు అంతా గుమ్మెత్తిపోరూ' అని సలహా యిచ్చాడు. ఆ సలహా పాటించింది రేవతి. 'అక్కయ్యా లైనుగా వేస్తే బావుంటుంది కదే' అన్నాడు రాధ. ఆలాగే చేసింది రేవతి. 'అక్కా, అక్కా అంత దగ్గిరగా పాత్తే మన గదిలో సామాన్లాగా అసయ్యంగా వుంటుందే. కొంచెం దూరంగా పాద్దూ' అన్నాడు వేణు. 'నువ్వేం సలహాలు చెప్పనక్కరలేదు. చాతనైతే సాయం చెయ్యి. లేకపోతే నోరుమూసుక్కూచో' అనేసినప్పటికీ మొక్కల్ని వాడి సలహా ప్రకారం దూర దూరంగా నాటింది.

గంగాడు సలహాలేమి యివ్వకుండా చిన్న చెంబుతో నీళ్లు పట్టుకొచ్చి యిచ్చాడు. విమల సలహాలు యివ్వ లేదు. ఊరికేనూ కూర్చోలేదు. అటూ యిటూ తిరిగి మొక్కల్ని నాటబోయి కొన్ని తొక్కేసి, అందరి కాళ్లకూ అడ్డంపడి, రేవతిచేత చివాట్లుతిని సీతగాడి చేత ఓదార్చబడి, అమ్మదగ్గరికి తీసుకుపోబడింది.

ఆఖరికి, ఆ సాయంత్రానికి, అంతా కలిసి ఆరు వరసల్లో ముప్పై బంతిమొక్కలు నాటారు. నాటిన నాటి సాయంత్రం ముప్పయి మొక్కలు కూడా సొమ్మసిలిపోయి తలలు వేళ్లాడవేసేయి.

ఆ రాత్రి ఆకాశంలో చంద్రుడు లేడు. ఎక్కడా మేఘాలు లేవు. చుక్కలు వున్నాయికాని వాపు చూడ్డంలేదు రేవతి. బుడ్డిదీపం చేతపట్టుకొని, మడి దగ్గర కూర్చుని, బుడ్డిదీపపు గుడ్డివెలుగుతో చుక్కల్లాటి కళ్లతో మొక్కల్ని బిక్కూబిక్కూ చూసింది.

మొక్కలు బతకవేమోనన్న బెంగచేత ఆ రాత్రి సుబ్బయ్యగార్నీ, శేషమ్మగార్నీ బతకనిచ్చిందికాదు రేవతి.

'బతుకుతాయా, బతకవా' అదే ప్రశ్న.

'బతుకుతే బతుకుతాయి, లేకపోతే పోతాయి. మధ్య నన్నుమాత్రం చంపక కళ్లు మూసుకొని పడుక్కో నిద్రవస్తుంది'అని అటుతిరిగి పడుకుంది శేషమ్మగారు.

ఆ రాత్రి తనకి ఎప్పుడు నిద్రపట్టిందో రేవతికి తెలీదు. ఆ రాత్రి ఎక్కణ్ణుంచోవచ్చి మేఘాలు ఎంత గానో వర్షించి వెళ్లిపోయాయన్న సంగతీ రేవతికి తెలీదు.

మర్నాడు సూర్యుడితోపాటే లేచి రేవతి కళ్లు నులుముకుంటూనే యింటిముందుకి వెళ్లిచూసి కెవ్వున కేకవేసి మడిదగ్గరికి పరిగెట్టింది.

తల్లికి తెలుస్తుంది. తండ్రికి తెలుస్తుంది. ఉంటే భగవంతుడికీ తెలిసే వుంటుంది; ప్రాణాన్నీ జీవితాన్నీపెంచి పోషించే వారందరికీ తెలిసి తీరాలి. ఆ ఉదయం తలలెత్తి నిల్చున్న చిన్నబంతి మొక్కలు ఓ పదమూడేళ్ల ఆడపిల్లకి కలిగించిన సంతోష, సంభ్రమ, ఆనంద, ఉద్వేగాలు ఎటువంటివో, ఏమిటో. ఇటు యీ మొక్క దగ్గిర నిల్చుంది రేవతి. అటు ఆ మొక్క దగ్గిరికి పరుగెట్టింది రేవతి. ఇదే రేవతి యీ మొక్క అయింది. ఇదే రేవతి ఆ మొక్క అయింది. నిన్నటి రాత్రి మబ్బూ యీ రేవతే, వాన జల్లూ రేవతే, ఇవాల్టి ఉదయం సూర్యరశ్మి రేవతే. అదే రేవతి యిప్పుడు చల్లగాలిగా వీస్తోంది.

అది అంతటిది. ఆ ఉత్సాహమే రేవతిని మరో రేవతిగా చేసింది.

మొక్కల్ని పెంచడమే ముఖ్యమైన పనయి కూర్చుంది రేవతికి. ఆ పెంచే అధికారం, అవకాశం రేవ తొక్కర్తే గుత్తకి పుచ్చుకోలేదు. అందులో షేర్లు మిగతా వాళ్లకి కూడా వున్నాయి. గంగవాడు చిన్నచెంబుతో పట్టుకెళ్లి ఆ మొక్కలకి అదేపనిగా నీళ్లు పోస్తూండడమే వాడి పని. ఇంటివారి తోట మాలీ దగ్గరికిపోయి బొరిగా తొల్లికా తెచ్చియిచ్చేపని వేణుగాడిది. ఎరువు మోసుకొచ్చి మొక్కలకి పొయ్యడం అనేది రాధగాడి పనుల్లో ఒకటి. రెండు పూటల్లా వచ్చి మొక్కల్ని తనిఖీచేసే అధికారి సీతగాడు. అప్పుడప్పుడు అవసరం వెంబడివచ్చి సైంటిస్టు సలహాలిచ్చే డ్యూటీ యింటివారి తోటమాలీది. తెలిసీ తెలియని సలహాలిచ్చే పని మొక్కల్ని పెంచడంలో పెద్ద బాలశిక్ష చదువుకున్న సుబ్బయ్యగారిది. సుబ్బయ్యగారు సాయంకాలం ఆఫీసునుంచి వచ్చేక మొక్కల దగ్గర వాలు కుర్చీ వేసుకుని న్యూస్‌పేపర్ చదువు కునేటప్పుడు పక్కన రాతిమీద కూర్చొని ఏదో కుదుతూ, కుట్టకపోతే కబుర్లు చెబుతూ మధ్య మధ్య పిల్లల్నీ మొక్కల్నీ మెచ్చుకు గొప్పపడ్డం శేషమ్మగారి పని.

ఓ రోజు పొద్దున్నే.

'అక్కయ్యా! మొగ్గ మొగ్గ!!' అని కేకేశాడు వేణు.

ఆ దినం ఓ గంటసేపు వె(్రెత్తినట్టుగా తిరి గింది రేవతి.

ఆ రోజున గంగగాడు మొక్కలకి కుమ్మరించిన నీళ్లు అన్నీ యిన్నీ కావు.

దాదాపు అన్నీ మొక్కలూ మొగ్గ తొడిగాయి. అందుమీదట ఏ మొక్క ముందు పూస్తుందనే ప్రశ్న వచ్చింది. మొదటి వరుస లోదా, మూడో వరుసలోదా అదా యిదా అని తర్జన భర్జన జరుగు తూండగానే అన్నిటిలోకి పొట్టి మొక్కకి

ఒక పువ్వు కొంత విడింది.

బంగారమే అంతగా పండింది.

అప్పట్లో రేవతికే కాదు, పిల్లలందరికీ వెర్రు లెత్తేయి. సుబ్బయ్యగారుగూడా సంతోషం ప్రకటించ కుండా వుండలేకపోయారు. శేషమ్మగారుకూడ వయ సులో కొంత చిన్నదయింది. విమల పెద్దగా కేకలేసి గెంతింది. పువ్వు బాగా విడ్డాక 'విమలా పువ్వు ముట్టు కుంటే నాన్నగారితోచెప్పి తన్నిస్తా ముట్టుకోకేం' అని విమలని హెచ్చరించడంతో పువ్వులెవరూ తాకరాదనే రూలుకి పునాది ఏర్పడిందని చెప్పొచ్చు.

పూసిన ఒక్క పువ్వుకోసేడమేనా? మరోటి కూడ బాగా విడ్డాక కొయ్యొచ్చు అని ఆదిలో అను కున్నారు. తరువాత ప్రతిమొక్క అధమం ఒక మొగ్గయినా విడితేకాని ఏపువ్వూ తెంపరాదని అను కున్నారు. అన్నీ బాగా పూసేయికాని మధ్య మొక్క మాత్రం మంకుపట్టు పట్టినట్టుగా ఎంతకీ మొగ్గయినా తొడిగింది కాదు. చివరికి దానంతట దానికే తిక్కతిరిగి మొగ్గతొడిగింది. నాలుగు పువ్వులు విడ్డాయి.

అప్పుడు విమలని పొట్టిమొక్కదో పువ్వు తెంపుకోనిచ్చింది రేవతి. తెంపుకోనివ్వడం ఏమిటి? తనే తెంపి యిచ్చింది. తెంపిందేకాని తెగ విచారించింది.

ఆవేళ రాత్రి గంగాధరుడు మొక్కల పక్కన గొంతు కూర్చున్నాడు. వడుంమీద చేతులు వేసుకొని పక్కనే రేవతి నిల్చొని మొక్కలవేపు చూస్తోంది. అప్పుడు గంగగాడు 'అక్కయ్యా! మేకతినేస్తే మొక్క లేడుస్తాయని చెప్పేవులేదా ఆవేళా. మరివాళ నువ్వెందుకే పువ్వు తెంపేసేవూ?' అని అక్కని అడిగేడు.

అక్కజవాబు చెప్పలేదు. పొట్టిమొక్కవేపు నిదానంగా చూస్తోంది.

పైన చంద్రుడు ఆకాశంలో విచ్చలవిడిగా తిరుగుతూన్నట్లుగా ఉన్నాడు. చంద్రకాంతులు బంతి పువ్వుల్లోకి యింకిపోతున్నాయి. బంతి పువ్వుల మీంచి జారిపోతున్నాయి. ఇంట్లోంచి రాధగాడి నవ్వువినిపిస్తోంది. పొట్టిమొక్కది పువ్వుపోయిన మొండిరెమ్మ మాత్రం చందమామవైపు దీనంగా చూసింది. ఆ కొమ్మవైపు జాలిగా చూసింది రేవతి.

'ఒరే గంగా మరింకెప్పుడూ తెంపొద్దురా' అంది రేవతి. ఉన్నట్టుండి పెద్ద నిశ్చయానికి పూర్తిగా వచ్చేసి.

అది కిందటేడు జరిగిన విషయం.

నెలలు గడిచేయి. సంవత్సరం మారింది. కింద టేడుతీసి దాచిన విత్తనాలు మొలకెత్తేయి. ఈసారి స్వయం సుబ్బయ్యగారే నడుంకట్టి రెండు యిళ్లకీ, మధ్యగా పెద్దమడి తయారుచేసేరు. అందులోకి బంతి మొక్కల్ని మార్చినాటేరు. విధీ విరామం లేకుండా నీళ్లు పొయడానికి గంగా వేణు వుండనే వున్నారు. ఎరువు మొయ్యడంలో సీతగాడు కూడ చిన్నసాయం చేసేడు. మొక్కలు ఎదిగేయి. మొగ్గ తొడిగేయి. ముచ్చటగా పూసేయి..

'పువ్వులెవరూ తెంపరాదు'

అది నిరుటిరూలే. కొత్తదేంకాదు. రూల్ని ఖచ్చితంగానే ఎన్ఫోర్స్ చేస్తూవచ్చింది రేవతి. పువ్వులు తెంపితే విమల తెంపాలి. కాకపోతే శేషమ్మగారు తెంపాలి. విమలని అదుపులో వుంచడం అట్టే కష్టంకాదు. శేషమ్మగారి పూజకి తోట్లో ఎర్రగన్నేరు పూలు వుండనే వున్నాయి.

మొక్కలకి సంరక్షణ ఫస్టుగావుంది. మొక్కలన్నీ బాగాలేచేయి. బలంగాలేచేయి. కొల్లగా పూసిన పువ్వుల్లో ఒక్కరేకైనా ఎవ్వర్నీ తెంపనివ్వదు రేవతి. ఇంటిముందు ఆరవ్వంత మేర పచ్చగావుంది. నందన వనంలో ఓ చెక్కలావుంది. తను ఏర్పరచుకున్న ఆ అందాన్ని చూస్తూ అక్కడ ఆ రాతిమీద కూర్చున్నప్పుడు ఎన్నో విషయాలు మరిచేది రేవతి. ఆ విషయాలు మరవడానికే అక్కడ కూర్చొనేది రేవతి. దూరంగావున్న స్కూలూ. బడిమీద ఎండలో మెరిసే కంచుగంటా, పదిగంటలకి కొన్ని వందల కంఠాలు పాడే ప్రార్థనపాటా; క్లాసురూంలో నల్లబోర్డుపై నుంచి వెల్లవేసిన గోడమీంచి మోహన్‌దాసు కరంచంద్‌గాంధి అనే ఆయన చూపూ, తనతో తెలుగు, సాంఘిక శాస్త్రాల్లో ఫస్టుమార్కుకు పోటీపడే శ్యామల; ప్రస్తుతం యింట్లో కర్రపెట్టెలో ఏడ్చే సబ్బుపెట్టెలో ఆ రోజుల్లో కలకళ్లాడుతూ కులికే బలపాలు, చాక్‌పీసులూ, రంగుపెన్సిళ్లూ. రిబ్బన్ ముక్కలూ, మూడోఫారానికి క్లాసుటీచరు, నాలుగో ఫారానికి సైన్సుచెప్పే జయప్రదమ్మగారు, క్లాసులో అడుగుపెట్టీ పెట్టడంతో వేసే కమ్మని వాసన. కబుర్లుచెప్పే సోషల్ టీచర్ కమ్మని కంఠం. తెలుగు పద్యాలు, యింగ్లీషు స్పెల్లింగ్సూ, లెక్కల స్టెప్పూ అన్నీ మరచిపోయేది రేవతి. చిక్కని ఆకుపచ్చటి ఆకులచాటునా, చక్కని బంగారు రేకుల పువ్వుల మాటునా ఎక్కడోవుండి పోతాయి ఆస్కూలు, ఆ రోజులూ అన్నీ కూడా.

ఆలా ఓరోజున ఆ మొక్కలదగ్గర ఉదయం హాయిగా కూర్చున్నప్పుడే వచ్చేడు బక్క భగవాన్లు.

ప్రతినెలా జీతం అందిన నాటిరాత్రి పడుకునే ముందు తలకింద తలగడా సరిచేసుకుంటూ 'తెల్లారే సరికల్లా తయారవుతాడ్రా బక్కముండా కొడుకూ' అని ఓసారి అనుకోకుండా పడుకోరు సుబ్బయ్యగారు. సరిగ్గా ఆలాగే మర్నాడు పొద్దుటే ఏడో గంట కొట్టే సరికల్లా 'అయ్యా సుబ్బయ్యగారూ, అని కేకస్తూ అద్దె వసూలు చెయ్యడానికి వస్తాడు బక్క భగవాన్లు. ఆ కంఠానికి పది జీరలు.

ఇంటివారి ఇల్లు, యింటివారితోట, యింటివారి యిక్కడి వ్యవహారాలను చూసే ఉద్యోగం బక్క భగవాన్లుది. ఆ రోజున అద్దె పుచ్చుకొన్నాక 'ఇంటివాళ్లు క్రిస్‌మస్‌కి వస్తున్నారండోయ్' అని చెప్పేసి నవ్వుకుంటూ చక్కాపోయాడు.

వేసంగికి మాత్రం రావటం యింటివారి అలవాటు. ఇప్పుడెందుకొస్తున్నారో అనుకున్నారంతా. భగవాన్లుకికూడ ఏ మాట తెలీదుట.

ఇంటివారంటే అంత యిష్టంలేదు రేవతికి. ఇంటాయన ఎటువంటివాడో తెలీదు. అతనెప్పుడూ చిన్నింటి వైపుకి రాడు. ఇంటావిడ మంచిమనిషిలాగే కనిపిస్తుంది. ఇంటివారి పెద్దకూతురు పట్నంలో వుంది, అత్తవారింట్లో. ఆమెని ఎరుగదు రేవతి. రెండోకూతురు పదహారేళ్ల వయసుదే అయినప్పటికీ పాతికేళ్ల మనిషిలా వుంటుంది. పదేళ్ల పిల్లలా ప్రవర్తిస్తుంది. మూడో అమ్మాయి నెమ్మదిగానే వుంటుంది. ఆ పిల్లని 'దొరపిల్ల' అంటారు సుబ్బయ్యగారింట్లో వారంతా.

నిన్న మధ్యాహ్నం పన్నెండు గంటలకి కారు దిగేరు—యింటివారు. అందరికంటే ముందు ఆఖరమ్మాయి కార్లోంచి బయటికి బంతిలాగెంతి యింట్లోకి వెళ్లింది. ఆ పిల్లవెనక యింటాయన దిగేరు. ఆయనది బట్టతల. మనిషి సన్నగా ఎర్రగా ఉన్నాడు. ఫ్లానల్స్‌లో వున్నాడు. ఆయన భార్య కార్లోంచి నెమ్మదిగా దిగింది. నిండుగా ఎత్తుగా వుంది. చాయ మేలిమిబంగారు చాయ. దుస్తులు బ్లడ్ రెడ్ శారీ. వారి రెండో అమ్మాయి కార్లోంచి దిగలేదు. ఆమెను నెమ్మదిగా దింపేరు. ఆమె కట్టుకున్న శారీమీద ఓవర్‌కోటు తొడుక్కుంది. పెద్దగా మూలుగుతోంది.

'అమ్మాయిగారికే మొచ్చిందమ్మా' భగవాన్లు మిక్కిలి ఆందోళనతోను, అంతకంటే మిక్కిలి అతి వినయంతోనూ ప్రశ్నించేడు.

అమ్మాయిగారికి 'ఫీవరట'.

అందు గురించి బక్క భగవాన్లు ఇసుమంతైనా చింతించనట్లే, రేవతి కూడా పిసరంతైనా విచారించ లేదు.

కాని—

ఇంటివాళ్లు ఎందుకొచ్చేరు? ఎన్నాళ్లుంటారు? వాళ్లిక్కడ వున్నన్నాళ్లు ఆ అమ్మాయికి ఉష్ణం ఉంటుందా ఉండదా? అని రాత్రి ఆలోచిస్తూ పడు కుంది రేవతి.

ఉదయాన్నే లేచింది రేవతి.

ఉదయం నెమ్మదిగా వెళ్లింది. ఇంటివారి రెండో అమ్మాయికోసం నర్సెవరో వచ్చింది. మధ్యాహ్నం యింటివారి నౌకరు శేషమ్మగార్ని బిందె ఒకటి అడిగి పట్టుకువెళ్లేడు. అంతే. మరేం విశేషాల్లేవు.

మధ్యాహ్నం మూడుగంటలకి మాత్రం—చిన్న బిందెలో నీళ్లుపట్టుకుని గుమ్మం దగ్గరికు వచ్చిన రేవతి వచ్చీ రావడంతో, ఒక్క కేకవేసి బిందెను అలానే విడిచేసి పరిగెట్టింది మొక్కల దగ్గిరకి.

మేడ యింటిడ్రాయింగ్ రూంవేపు వరండాలోకి యింటావిడ, చిన్నయింటి గుమ్మంలోకి శేషమ్మగారూ ఒక్కసారే వచ్చేరు.

ఇంటివారి ఆఖరమ్మాయి—రెండు జడలు వేసు కొన్నది, బ్లూగౌను తొడుక్కున్నది. గాలికొట్టిన బంతిలా వున్నది—

'నే కోసుకుంటా, నాయిష్టం. నాక్కావాలి' అని గట్టిగా అరుస్తోంది. ఆమెచేతులు గట్టిగా పట్టుకొని 'వీల్లేదు కొయ్యద్దు, మావి!' అని రేవతి కేకలేస్తోంది. ఇద్దరూ పెనగులాడుతున్నారు. మూడుబంతి పువ్వులు నలిగి నేలని పడ్డాయి.

'ఏంపిల్లా! ఏఁవిఁటా అల్లరీ' అని,

ఇంటావిడ సాఫుగానూ గట్టిగానూ ఆ పిల్లని మాత్రం ఉద్దేశించి అడిగింది. ఇద్దరమ్మాయిలూ పెనుగులాట ఆపేసి అలానే నిల్చుండి—పోయారు.

అంతలోనే శేషమ్మగారొచ్చి రేవతి పట్టినపట్టు విడిపించి కూతురి చెయ్యి పట్టుకు నిల్చుంది.

'లుక్ హియర్‌మమ్మీ—' అని ప్రారంభించి చెప్పింది రెండు జడలమ్మాయి.

'నెవర్ మైన్డ్‌హర్. యూ టేక్‌యాజ్‌మెనీ యాజ్‌యూవాంట్ అని అమ్మాయితో చెప్పి

'ఆ పువ్వులే అంత మహాభాగ్యంటమ్మా? !' మీ అమ్మాయలా సిల్లీగా అల్లరి చేస్తోందేమిఁటి?! కోసుకుంటుంది మా బేబి, దాన్నేమి అనకండి.'

అని శేషమ్మగారితో చెప్పి లోనికి వెళ్లిపోయింది యింటావిడ. 'ఇంత స్వల్ప విషయానికెందుకంత అల్లరి? ప్రైవేట్ అన్నెసరీ' అని ఆవిడ చిరాకు పడ్డట్టు స్పష్టంగా తెలుస్తోంది. ఏదో చెబుదామను కొంది శేషమ్మగారు. ఏం చెప్తామనుకున్నా యింటా విడ లోనికి వెళ్లనే వెళ్లింది.

తల్లి ముఖంలోకి చూసింది రేవతి. బేబిని వారించడానికి శేషమ్మగారికి ధైర్యంలేదని ఆమె ముఖం చెప్పక చెప్తోంది.

'ఈ తుపాకి పేలదు'

అని చెప్పడానికి తుపాకీలాంటి మనిషి కానే కాదు శేషమ్మగారు. ఈ లోపున తెంపేసుకొంటోంది బేబి బంతి పువ్వుల్ని కావలసినన్ని.

నెమ్మదిగా వెనక్కి తిరిగి చూడకుండా యింటి వైపుకి నడిచేరు తల్లీ కూతుళ్లు. గుమ్మంలో గంగ చెయ్యి పట్టుకు నిల్చున్న విమల రాగాలు పెట్టింది. గంగాడు రాగాలు పెట లేదు కాని వాడి కళ్లు తడిగా వున్నాయి.

బంతి పువ్వులే భాగ్యమా?

మహాభాగ్యమా?

కళ్లు తుడుచుకుంది రేవతి.

మేడ యింటిమీద మేడ అంచు ఎగువకి వచ్చిన చందమామ తను రోజూ సరసాలాడే బంతి పువ్వులు కనబడక పొయ్యే సరికి ప్రశ్నార్థకంగా రేవతి వేపు చూసేడు.

జవాబు చెప్పలేక కళ్లు తుడుచుకుంది రేవతి.

విజయ విలాస వ్యాఖ్య - హృదయోల్లాసం

"ఆంగీరస"

తెలుగునాట బహుళప్రచారంలో ఉన్న రసవత్ప్రబంధాలలో చేమకూర వేంకటకవి రచించిన 'విజయ విలాసం' ఒకటి. ఇందులోని పద్యాలు కొన్నయినా కంఠస్థంగా వుండే సాహిత్యాభిమానులు నేటికీ చాలామంది ఉన్నారు. కవితలోని శబ్ద చమత్కృతీ, దానివల్ల తోచే అనేకాలయిన అర్థాలూ, విశేషార్థాలూ ప్రాచీన పద్ధతిలో విద్య నేర్చుకున్న గ్రామ ప్రాంతాలవారికీ బాగా తెలుసును. చదువుకున్న కొత్తవారు ఎవరైనా తమ గ్రామానికి వస్తే, వారి లోతుపాతులు తెలుసుకోడానికి విజయవిలాసంలోని ఒకపద్యం చదివి, అందలి చమత్కారాలేమిటో చెప్పవలెనని అడగడం పరిపాటిగా ఉండేది.

అట్టి ఉత్తమ ప్రబంధానికి చాలా కాలం వరకూ టీకలు లేకపోయాయి; అవసరమున్నప్పటికిన్నీ. కాని, యీ శతాబ్దం ప్రారంభంలో నోరి గురులింగ శాస్త్రిగారు దీనికి టీకా తాత్పర్యాలు వ్రాసి ప్రకటించారు. కాని, కవి హృదయాన్ని గ్రహించడానికి అంతగా ఉపయోగించదు. తర్వాత సుప్రసిద్ధ విద్వాంసులు వేదము వేంకటరాయ శాస్త్రిగారు అవసరమైన పదార్థాలకు మాత్రం అర్థం యిస్తూ విశేషార్థాలతో ఒక లఘుటీకను రచించి ప్రచురించారు. వావిళ్లవారు 1952 లో బులుసు వేంకటరమణయ్యగారి ముకుర వ్యాఖ్యానంతోకూడా ఈ ప్రబంధాన్ని ప్రకటించారు. సుప్రసిద్ధ విద్వద్విమర్శకులు శ్రీ తాపీ ధర్మారావుగారు 1968 లో 'హృదయోల్లాసం' అనే బృహద్వ్యాఖ్యతోకూడా దీన్ని వెలువరించారు. ఉన్న వ్యాఖ్యానాలన్నిట్లోనూ ఇదే పెద్దది.

శ్రీ ధర్మారావుగారు ఆరు దశాబ్దులకుపైగా ఆంధ్రభాషా వాఙ్మయాలకు అపారమైన సేవ చేస్తున్నారు. ప్రత్యేకంగా విజయవిలాసాన్ని పరిశీలించి, చక్కని వ్యాఖ్యను ప్రకటించడానికి చాలా ఏళ్ల క్రిందటనే సంకల్పించారు. వారి కృషికి ఫలితంగానే యిప్పుడీ వ్యాఖ్య వెలువడింది. ఇందులో విశేషార్థాలు విరివిగా చూపబడి ఉన్నవి. తరచుగా ఇదివరకు వెలువడిన ప్రతులలో గ్రహించబడిన పాఠాలూ, వ్యాఖ్యలూ విమర్శించబడినవి. వ్యాఖ్యాత తాము గ్రహించిన పాఠాల ఔచిత్యాన్నీ అర్థాల విశిష్టతనూ సమర్థించారు. కాని, వారు ఇతరులను ఆక్షేపించి చూపిన అర్థాలూ, గ్రహించిన పాఠాలు కొన్ని చోట్ల సముచితంగా ఉన్నట్లు కనబడలేదు. అట్టివానిలో కొన్నిమాత్రం యీ వ్యాసంలో తెలుపబడుతున్నవి.

విజయవిలాసం కృత్యాదిలో అచ్యుతరాయలను వర్ణించే పద్యం ఉన్నది.

'గెలిచిన గెల్పు లర్థితతి
కిన్ దినమిచ్చిన యీ వులున్ వహాల్
తలఁచిన విక్రమార్కు లోక
లక్షయుఁగర్ణులు కోటియుం గదా
కలిగిన నీడువత్తు రనఁ
గాఁదగు సాహస దాన సద్గుణం
బులు ధరయందుఁ బుట్టఁగనె
పుట్టిన వచ్యుత భూమిభర్తకున్.'

[ఆశ్వా. 1, పద్య. 14.]

అచ్యుతరాయలు సాహసంలో విక్రమార్కునీ, దానంలో కర్ణునీ ఎంతగానో మించి వుంటాడని యీ పద్యం సారాంశం.

ఇందులోని 'ఈవులున్' అనే దానికి బదులుగా 'ఈవులన్' అని వెనుకటి ప్రతులు గ్రహించిన పాఠం. 'ఈవులన్ వహుల్=దానములందలి విధములు' అని శ్రీ వేంకటరాయ శాస్త్రిగారు అర్థం వ్రాశారు. ఆ పాఠమూ, అర్థమూ అసందర్భమైన వంటూ శ్రీ ధర్మారావుగారు ఆక్షేపించి 'ఈవులున్=దానములును, వహుల్=వారి లెక్కల పుస్తకములను (బట్టి), తలంచిన=ఆలోచించినట్లయితే' అని అర్థం యిచ్చారు. 'వహుల్' అనేదానికి లెక్కల పుస్తకములు (చిఠాలు) అనే అర్థం ఉంటే ఉండవచ్చు. కాని'వహుల్ తలచిన=లెక్కల పుస్తకాలనుబట్టి ఆలోచించగా' అనే అర్థం సందర్భంగా ఉన్నట్లు కానరాదు. 'వహుల్' 'అనే ప్రథమాంతానికి ద్వితీయా విభక్తికి వుండే అర్థం చెప్పుకోవచ్చునుగాని, 'వహులనుబట్టి'అనే పంచమ్యర్థం గ్రహించడం సముచితంకాదు. ద్వితీయను గ్రహిస్తే 'లెక్కల పుస్తకాలను ఆలోచించగా' అనే అర్థమే వస్తుంది. లెక్కల పుస్తకాలను చూడడం సబబుగాని ఆలోచించడం సరికాదు. భాషా సంప్రదాయానికీ, వినడానికీ అది విపరీతంగా తోస్తుంది. 'ఈవులన్ వహుల్' అనే పాఠానికీ, అర్థానికీ ఇక్కడ సందర్భ శుద్ధి లేదనుకోవడం పొరపాటు.

శ్రీ ధర్మారావుగారు

'క. ఏణాక్షి నపుడు వెడ సిం
గాణిం గొని యలరుఁదూపుగమిఁజక్కెఁ అయే
ఖాణముగాఁ గలిగిన కం
ఖాణపుదొర పింజపింజగాఁడఁగ నేసెన్'

[ఆశ్వా. 1. పద్య. 127]

అనే పద్యాన్ని వ్యాఖ్యానిస్తూ 'ఆహారాన్నిబట్టే స్వభావముంటుందని ఒక సిద్ధాంతము' అని తెలుపుతూ, దానికి ప్రమాపకంగా శ్రీనాథుని

'జన్య జనకంబులకు భేద శంకలేదు,
దేహ మన్నజ; మిందు సందేహమేది?'

అనే పద్యభాగాన్ని ఉదాహరించారు. శ్రీనాథుని శృంగార నైషధంలోని యీ పద్యానికి మూలం శ్రీహర్ష మహాకవిరచించిన శ్లోకం! అది యిది—

'నాస్తి జన్యజనక వ్యతిభేదః
సత్య మన్న జనితో జనదేహః
వీక్ష్యవః ఖలు తనూ మమృతాదాం
దృక్షి మజ్జన ముపైతి సుధాయామ్'

నలమహారాజు ఇంద్రాది దేవతలను స్తుతిస్తూ దీన్ని చెప్పాడు. 'జన్య, జనకాలకు భేదం లేదు; జనకమైన అన్నంవల్ల మానవుల దేహం జన్యమవుతుంది. అంటే తయారవుతుంది. కాగా అన్నానికీ, మానవుని దేహానికీ భేదం లేదు. అందువల్లనే అమృత జన్యులైన మిమ్ము చూస్తూవున్న చూపు అమృతంలో స్నానం చేస్తూ (మునుగుతూ) ఉన్నది.' అని దీని భావం. దీన్ని సమంగా అర్థం చేసుకోకపోవడంవల్ల 'ఆహారాన్ని బట్టి స్వభావం వుంటుందని హృదయోల్లాసకర్త వ్రాయవలసి వచ్చింది. ఆహారాన్నిబట్టి శరీరం వుంటుందిగాని స్వభావం వుండదు. రూపాన్నిబట్టి స్వభావం వుంటుందనేదే ప్రసిద్ధి. దీన్ని కాళిదాస మహాకవి కుమార సంభవం పంచమసర్గలో

'యదుచ్యతే పార్వతి! పాపవృత్తయే
న రూప మిత్య వ్యభిచారి తద్వచః'

అని, 'చక్కని రూపం ఉన్నచోట మంచి గుణాలే ఉంటాయిగాని చెడ్డగుణాలు ఉండవు' అని చెప్పి యున్నాడు. శ్రీనాథుడున్నూ దీనినే హరవిలాసంలో

'రూపము కలచోఁ బాప
వ్యాపారం బుండదనెడి వాక్కు నిజంబొ'

అని అనువదించియున్నాడు. అందువల్ల ఆహారాన్నిబట్టి స్వభావం వుంటుందని అనుకోవడం పొరపాటు.

ప్రథమాశ్వాసంలోని 128 వ పద్యం

'పైపయి కౌతుకంబు దయి
వాటి యిటుండఁగ నంత మజ్జనం
బై పువుఁ జప్పరమ్మున నొ
యారముగాఁ గయిసేసి దాన లీ
లా పరతంత్రుఁడై కల క
ళ నృగుచుండెడి సవ్యసాచి నిం

'ద్రోపలరోచిఁ జూచి తల
యూఁచి యులాచి రసోచితంబుగన్'

అనేది. ఇందులో దానలీలా పరతంత్రుడైన అర్జునుడు కలకల నవ్వుతున్నాడని యిదివరలో వ్యాఖ్యాతలు అర్థం చెప్పారు. దానం చేస్తున్నప్పుడు కలిగే ఆనందంలో మందహాసం కలగడం అసహజంకాదు. కాని 'దానాలు ఆసక్తితో చేస్తూఉన్నప్పుడు ఈ నవ్వు ఎందుకు? సమంజసముకాదు'అని ధర్మారావుగారు విమర్శించారు. ఇలా విమర్శించి తాము 'కలకలన్ నగుచుండెడి=ముఖము కళకళలాడుతూ (మిక్కిలి ఆనందముతో) ప్రకాశిస్తూవున్న—అనగా చాల శోభాయమానముగా ఉన్న' అని అర్థం వ్రాశారు. కాని 'కలకలన్నగుచుండెడి' అనేది యీ పద్యాన్నిబట్టి 'సవ్యసాచి'కి విశేషణం. పద్యంలో లేని ముఖానికి దాన్ని అంటగట్టడం, ఆ ముఖపదాన్ని అర్థంలో చొప్పించడం సమన్వయ సరళికాదని స్పష్టంగా తెలుస్తూనే ఉన్నది.

ఇక్కడి కలకలపదం అవ్యక్తత్వాన్ని తెలుపుతుంది. అవ్యక్తమైన నవ్వు, మందహాసమే అవుతుంది. అది దాతలకు దానం చేసే సమయంలో సహజమైనదే!

అర్జునుని చక్కదనాన్ని వర్ణించే సందర్భంలో చేమకూరకవి

'కమ్మని జాళువా నొరయఁ
గల్గిన చెక్కుల టెక్కువాఁడు చొ
క్కమ్మగు జాతికెంపు వెల
గాఁగొను మోవిమెఱుంగు వాఁడు—'

[ఆశ్వా. 1. పద్య 135.]

అని చెప్పియున్నాడు. ఇందులోని విశేషార్థాలను వివరిస్తూ శ్రీ ధర్మారావుగారు 'పెదవి జాతికెంపును 'వెలగా' తెల్లదానిగా, కొనున్ = భావించును—ఆ రూపంగా తన ఆధిక్యమును స్థిరపరుచుకొనును' అని వ్రాస్తూ, దానికి సమర్థకంగా క్రింది విషయాన్ని చేర్చారు—

'వెల అన్నది వెల్ల అన్నమాటకు సూక్ష్మరూపము. తెల్లని అని అర్థము. 'వెల వెల'లోనూ, 'వెల్వెల'లోనూ తెల్లని అన్న అర్థములోనే 'వెల' రూపము కనబడుతూ ఉంది......చూడండి. '...రతి శాతాంగనా నేత్రకో, ణ నికాయంబుల డాచి తద్భవ శిమన్ తాఁ బూనెనో చొప్పు మా, ర్పననన్ వెల్వెలఁబాఱె దీపకళికా వ్రాతంబు శాతోదరీ' అల్లసాని మనుచరిత్ర'

కాని వెల్లశబ్దానికి ద్విత్వలోపం ఆమ్రేడితంలోనే కానవస్తున్నది. వెలవెల పోవడం అంటే తెల్లదనాన్ని పొందడమనే అర్థం వస్తే రావచ్చును. కాని వైవర్ణ్యాన్ని తెలిపినప్పుడే వెలవెల పోవడమనేది కవి ప్రయుక్తమై ఉంటున్నది. 'వెలగాన్' అంటే 'తెల్లగా' అనే అర్థంలో కవులు ప్రయోగించినట్లు కానరాదు. ఆమ్రేడితంగా ఉన్నప్పుడయితే తెల్లదనం అనే అర్థాన్ని చెప్పుకోవచ్చును. ఇక్కడ ఆమ్రేడితం లేదు. ఆయన చెప్పిన విశేషార్థం ఇక్కడ వచ్చేటట్లు తోచదు.

మొదటి ఆశ్వాసంలోని 141 వ పద్యమైన సీసపద్యపు టెత్తుగీతిలో

'కంటసరి నంటుకస్తురి కమ్మవలపు' అనే చరణం ఉన్నది, దీన్ని వ్యాఖ్యానిస్తూ శ్రీ తాపీవారు 'కంటసరి (కుతిగంటు—కుత్తిగంటు) అను కంఠాభరణమును అవివాహితలగు స్త్రీలు మాత్రమే ఉపయోగిస్తారనీ, అది ధరించిన కాంత కన్యక అనీ గ్రహించాలి' అని వ్రాశారు.

కంటసరికే కంట సరమన్నది రూపాంతరం. అది స్త్రీలు, ధరించే కంఠాభరణ మన్నట్లు కవి ప్రయోగాలవల్ల తెలుస్తూ ఉన్నది. కంటసరి అంటే కుతిగంటు అవునోకాదో వివరంగా తెలియదు. (నిఘంటువులలోనూ, కవిప్రయోగాలలోనూ కుతికంటు అనే కానవస్తున్నది.) ఒకవేళ కుతిగంటే అని అనుకున్నా—అది కన్య, వివాహిత అనే భేదంలేకుండా స్త్రీలందరూ ధరించే కంఠాభరణమైనట్లు ప్రబంధాలవల్ల తెలుస్తున్నది. ప్రస్తుత కాలంలో పెండ్లితంతులో మంగళసూత్ర ధారణానంతరం నాగవల్లి జరిగే సమయంలో వధువు ధరించే నల్లపూసల పేరు 'కుత్తిగంటు'గా ప్రసిద్ధమై ఉన్నది. శ్రీ తాపీవారి వ్యాఖ్య పయి విషయానికి విరుద్ధంగా కానవస్తున్నది.

ప్రథమాశ్వాసంలోనే 161 వ పద్యంలో

'అన విని పాంపపూప జవ
రా లెదలో వలపాపలేక యూ
తని తెలిముద్దు నెమ్మొగము
తప్పక తేటమిటారి కళ్కు చూ
పునఁ దనివారఁ జూచి......'

అని ప్రతులన్నిట్లోనూ 'ఎదలో వలపాపలేక' అనే వున్నది. 'మనస్సులోని ప్రేమను అణచుకోలేక'అని దీని అర్థం. అనుప్రాసప్రియుడైన చేమకూరకవి అనియే చెప్పినాడనుకోవడం సముచితంగా ఉంటుంది. శ్రీ తాపీ వారువమాత్రం 'వల పోపలేక' అనే పాఠాన్ని గ్రహించి 'హృదయములోని మోహమును ఓర్చుకోలేక'అని అర్థం వ్రాసి ఉన్నారు. ఈ అర్థం 'వలపు అణచుకోలేక' అనే దానికంటె రసవంతమని తోచదు. అనుప్రాసానికి అనుగుణమైన పాఠాన్ని విడిచిపెట్టి వేరే పాఠాన్ని గ్రహించడం అనవసరం. వెనుకటిపాఠం సరియైనది కాకపోతే -- ఆ విషయాన్ని సకారణంగా తెలపవలసి వున్నది. అది జరగలేదు.

ప్రథమాశ్వాసంలోని 165 వ దైన 'అనిన ఫణి జాతివీవు'అనే గీతపద్యం నాలుగవ పాదం

'చిలువ చెలువంపుఁ బల్కుల చిలువ చెలువ'

అని ఉపలబ్ధములైన ప్రతులన్నింటిలోనూ కాన వస్తున్నది. ఇందులో మొదటి 'చిలువ' పదానికి అర్థం చెప్పడం కొంత చిక్కే. వెనుకటి వ్యాఖ్యాతలు 'స్థితస్య గతి శ్చింతనీయా' అనే అభిప్రాయంతోనో యేమోఁ 'చిలువలు, పలవలు గల విలాసముతోఁ గూడుకొన్న పల్కులచేత' అనిన్నీ, 'చిలువలు, పలువలు గలిగి చమత్కారమగు మాటలతో' అనిన్నీ అర్థాలువ్రాశారు. చిత్ర విచిత్రంగా — చమత్కారంగా మాట్లాడుతున్న ప్పుడు ఈ నానుడిని వాడడం పరిపాటి.

ఈ అర్థం సరికాదంటూ విమర్శిస్తూ హృదయోల్లాసకారులు 'ఈ చిలువలూ, పలువలూ ఏమిటో, అవి ఉలూచి పలుకులలో ఎక్కడ కని పించాయో, చిలువలూ, పలువలూ అన్న అర్థము ఏ మాటనుబట్టి చెప్పారో—బులుసువారుగాని, వేదము వారుగాని చెప్పలేదు' అని వ్రాశారు. కాని, శ్రీ తాపీ వారున్నూ ఆ పాఠాన్నే గ్రహించి 'చిలువ' శబ్దానికి పాము అనే అర్థాన్నే (నిఘంటువులలో ఆ అర్థమే ఉన్నది కాబట్టి) గ్రహించి 'నాగుపామువంటి అందము కల మాటలతో' అని అర్థం చెప్పారు. 'మాటలకూ, నాగుపామునకూ పోలిక యేమిటి?' అని అందరికీ సందేహం కలగక తప్పదు. అందుకోసమే ఆయన 'చిలువ=నాగుపాము చాల అందమయిన జంతువు. ఆపడగా, ఆ కదలికా, శరీరమూ ఎంత చూచినా చూడాలనే ఉంటుంది. కాని, భయము. దీనిని బట్టి చిలువచెలువము అంటే భయముకలిగించే అందము అవుతుంది. అటువంటి పలుకులు అంటే—అందముగా వినడాని కింపుగా ఉండి, భయము కలిగించే భావము గల మాటలన్నమాట' అంటూ వివరణం వ్రాశారు. కాని 'చిలువలూ, పలువలూగల విలాసంతోడి మాటలు' అనే అర్థం ఎలా అసంతృప్తికరమో, ఇదీ అంతకంటే అసంతృప్తికరంగానే ఉన్నది. మాటలకు నాగుపాముతో పోలికను సమర్థించడం కుదరదు. శ్రీ తాపీవారు చూపినభావం ఎంతో అస్వాభావికంగా ఉన్నది. వెనకటి వ్యాఖ్యాతల అర్థాలే కొంత సబబుగా కనిపిస్తాయి.

ఈ నడుమ ఎమెస్కోవారు (ఎం. శేషాచలం కంపెనీవారు) ప్రకటించిన విజయ విలాసంలో, తత్సం పాదకులు ఇక్కడ ఇలా వ్రాశారు—

ఇందు 'చిలువ చెలువంపుఁబల్కులన్' అను పదములకు హృదయోల్లాస వ్యాఖ్య 'నాగుపాము వంటి యందముగల మాటలతో'నని యర్థమువ్రాసి 'భయము కలిగించే అందము' అను విశేషార్థమును దెల్పినది. నాగుపామునకు భయము కలిగించు నందమున్న మాట యథార్థము కావచ్చును. కాని యులూచి పల్కులు భయము గలిగించు నందమైన పల్కులా? ఆ పలుకులను విని యర్జునుఁడు భయపడెనా? భయ పడి యులూచిని జేపట్టెనా? 'వలచి వలపింపదే యెంత వారినైన' (1—110). ఉలూచి యర్జునుని వలచి నది. అతఁడు తన్ను వలచునట్లు చేసికొన్నది. అర్జునుఁ డామె సౌందర్యమునకు ముగ్ధుఁడై పరిగ్రహించినవాఁడే కాని, భయపడికాదుగద! (చూ. 1—104). చిలువ చెలువము వేఱు. నివ్వెర గొలుపు చుఱుకుఁదనము, వక్రగతి— యందలి విశేషములు. ఉలూచి సోయగములో

నామె యొయ్యారములోని నీ చక్కందనములు. ఆమె పలుకులలోని వక్రోక్తిసౌందర్యము విజయుని లోఁగొన్న వనుట సరసము. దీనికి వ్రాత ప్రతిపాఠ మిట్లున్నది—

'చెలువు చెలువంపుఁ బల్కులఁ జిలువ చెలువ'

చెలువు చెలువంపుఁ బల్కులన్=అత్యంతవిలాసయుక్తమైన పలుకులచేతనని.'

(ఎమెస్కో. విజయవిలాసము—పరిష్కరణము—పాఠనిర్ణయము. పుటలు 41, 42.)

పయి సంపాదకుల పాఠం కొంత సరసంగా ఉన్నది. హృదయోల్లాసంలో గ్రహించబడిన అర్థం మాత్రం సరసమైనది కాదని స్పష్టంగా తెలుస్తున్నది.

మొదటి ఆశ్వాసంలో 193—వ సంఖ్య గల గద్య అర్జునుడు చూచిన వివిధక్షేత్రాలను వివరిస్తూ ఉన్నది. అచ్చటి కాశీవర్ణనలో 'అన్నపూర్ణ విశాలాక్షీ సనాథుం గాశీవిశ్వనాథుం దర్శించి' అని వున్నది. శ్రీ తాపీవారు దానికి 'అన్నపూర్ణ అయిన విశాలాక్షిపేరు గల దేవితో కూడియున్న కాశీ విశ్వనాథుని పూజించి' అని అర్థం వ్రాశారు.

ఈ అర్థం ఉచితమైనదికాదు. మూలంలో 'అన్నపూర్ణా' అని దీర్ఘం ఉండాలి. వెనుకటి ప్రతులలో ఆ విధంగానే ఉన్నది. వీరెందుకు హ్రస్వంగా మార్చారో, అలా మార్చడంవల్ల వచ్చిన ప్రయోజనం ఏమిటో తెలియదు. అన్నపూర్ణవేరు; విశాలాక్షివేరు. ఇద్దరూ అభిన్నలని అనుకోవడం పెద్ద పొరపాటు. 'అన్న పూర్ణాదేవితోనూ, విశాలాక్షీదేవితోనూ కూడియున్న కాశీవిశ్వనాథుని—' అని అర్థం చెప్పవలసి ఉన్నది. కాశీలో అన్నపూర్ణగుడి విశ్వేశ్వరాలయానికి సమీపంలో ఉన్నది. విశాలాక్షిగుడి కొంతదూరంగా ఉన్నది. కాశీనిగురించి తెలిసినవారికి ఇది కొత్తకాదు. 'అన్నపూర్ణ అయిన విశాలాక్షి పేరుగలదేవి' అంటే ఏమిటో అర్థం కావడం లేదు. మరిన్నీ యిక్కడ 'దర్శించి=పూజించి' అని అర్థం చెప్పడంకూడా ఉచితమైనట్లు తోచదు.

ద్వితీయాశ్వాసంలోని పదిహేడవ పద్యం

'సుత్రామసని భుఁడు పాండ్య ధ
రిత్రీవిభుఁ డానతీయ శృంగార కళా
చిత్రాంగదయుత యగు నా
చిత్రాంగదఁ బెండ్లికూఁతుఁజేసిరి కాంతల్'

అనేది చిత్రాంగదా వివాహాలంకరణాన్ని వర్ణిస్తూ ఉన్నది. ఇక్కడ హృదయోల్లాసంలో 'శృంగారకళా చిత్రాంగదయుత' అనే దానికి 'శృంగార=అందమైన కళా=వనితనమువల్ల, చిత్ర=అద్భుతంగా ఉన్న, అంగదయుత=అందెలతో ఉన్న' అని అర్థం ఇవ్వబడి ఉన్నది. పూర్వ వ్యాఖ్యాతలు ఇక్కడ అంగద శబ్దానికి భుజకీర్తులనే అర్థం వ్రాశారనిన్నీ, అంగద పదానికి ఆ అర్థం వున్నప్పటికీ దాని నిక్కడ చెప్పడం సముచితం కాదనిన్నీ ధర్మారావుగా రాక్షేపించారు. 2 వ ఆశ్వాసం 15—వ పద్యంలో ఈ కవియే 'అల పెండ్లికూతురును వచ్చె రణచ్చరణాంగదంబులన్' అని కాలి అందెలనే చెప్పడనీ, అక్కడ అందెలనుచెప్పి, యిక్కడ భుజకీర్తులను చెప్పడం ధర్మం కాదనీ ధర్మారావు గారన్నారు.

15—వ పద్యంలో 'రణచ్చరణాంగదంబులన్' అని వుండడంవల్ల తప్పకుండా అందెలనే అర్థాన్నే చెప్పవలసి ఉన్నది. 12—వ పద్యంలోని అంగదశబ్దానికి చరణసంబంధం చెప్పబడలేదు. ఆ అర్థమే చెప్పితీరాలని నిర్బంధంలేదు. 'భుజకీర్తు'లనే అర్థం 'శృంగారకళాచిత్ర విశేషణానికి అనుకూలమేకాని ప్రతికూలం కాదు, విరుద్ధమని అనుకొనుటకు అవకాశంలేదు. పెళ్లికుమార్తెను అలంకరించాలని పాండ్యరాజాజ్ఞ యివ్వగా, కాంతలు ఆమెకు ఒక్క అందెలే పెట్టారని, భుజకీర్తులను పెట్టలేదనీ చెప్పడం సబబుగా లేదు. తమ యిష్టాన్ననుసరించి శ్రీ తాపీవారిక్కడ అంగద పదానికి అందె అనే అర్థాన్నే గ్రహిస్తే గ్రహించవచ్చును. రెండో అర్థం ఉచితం కాదనడంమాత్రం పూర్వవ్యాఖ్యతలను ఆక్షేపించడంకోసమే అని అనుకోవలసి వస్తున్నది.

చిత్రాంగదా సౌందర్యాన్ని వర్ణించే సందర్భంలో

'హరిపతి నడుమున కోడెన్
గరునపు నడకలకు నోడె గజపతి, యింక నీ
నరపతి లోనగు టరుదే
వరవర్ణిని మెఱుఁగువాఁడి వాల్చూపులకున్.'

అని రెండవ ఆశ్వాసంలో (పద్య. 17) ఉన్నది. చిత్రాంగద నడుము సింహం నడుముకన్నా సన్నమనీ, ఆమెనడక ఏనుగు నడకకంటెనూ ఠీవి కలదనీ, అట్టియామె వాలుచూపులకు అర్జునుడు లొంగిపోవడంలో ఆశ్చర్యం లేదనీ దీని అభిప్రాయం.

ఇక్కడ ఒక విశేషం ఉన్నదంటూ శ్రీ ధర్మారావుగారు 'హరి అనగా—ఇక్కడ అశ్వము అని రెండో అర్థము చెప్పకుంటే—హరిపతులు = అశ్వపతులు అవుతారు. ఈ అశ్వపతులన్నపేరు బహమనీ రాజులకు బిరుదనామము. ఉత్కళ దేశరాజులకు గజపతులన్న బిరుదు సుప్రసిద్ధము. విజయనగర రాజులను నరపతులనేవారు. రాయలవారి శత్రువులు బహమనీ కళింగ రాజులు. యుద్ధములో వారు పారిపోవడం కద్దు. తంజావూరు ప్రజలకు ఈ పద్యము ఆ ముచ్చటను స్మరణకు తేకపోద' అని చెప్పియున్నారు.

కాని, యీ విశేషార్థాన్ని చెప్పితే ఇక్కడ పెద్ద చిక్కువస్తుంది. 'అశ్వపతులైన బహమనీ సుల్తానులూ గజపతులైన ఉత్కళరాజులూ ఓడిపోయారంటే—నరపతులైన విజయనగర ప్రభువులు ఓడిపోవడంలో ఆశ్చర్యంలేదు' అని అర్థం వస్తూ ఉండడంవల్ల విజయనగర రాజులు అశ్వపతి, గజపతులకంటె చాలా క్రవవారని అర్థం వస్తుంది. నాయకరాజులు విజయనగర ప్రభువులకు సామంతరాజులుగదా! ఆ నాయకరాజుల ఆస్థానంలోని చేమకూరకవి విజయనగర ప్రభువుల నిలా తక్కువచేసి చెప్పివుంటాడని అనుకోవడం సరిగాలేదు. ఇక్కడ యిలాటి చిక్కులు కల్గించే విపరీతపు విశేషార్థాలను తియ్యడంకంటె సాధారణంగా హరిపతి, గజపతి, నరపతులని అనుకోవడమే ఉత్తమం. సింహంకంటెనూ, ఏనుగుకంటెనూ నరుడు బలహీనుడగుట స్వాభావికమేకదా!

ద్వితీయాశ్వాసంలోని 108 వ పద్యంలో
'ఈ, బిత్తరిముద్దు నెమ్మొగము
పిన్నమ పున్నమ చందమామకున్'

అని సుభద్ర ముఖము పున్నమచందమామకు పిన్నమ్మ—పోలికగల పద్మం—అంటే ఆమె ముఖం పద్మంవలె ఉన్నదనేభావం తెల్పబడిఉన్నది.

ఇక్కడ శ్రీ వేంకటరాయశాస్త్రిగారు 'పిన్నమ్మ అనగా మహాలక్ష్మి కావున—ఈ ముఖము పూర్ణిమా చంద్రునియొక్క సిరి'అని చమత్కారాన్ని చూపించారు. శ్రీ తాపీవారు శాస్త్రిగారు చెప్పినది సరికాదంటూ 'వ్యవహారములో పెద్దమ్మ అంటే దరిద్రదేవత అనే ఉందికాని, పిన్నమ్మ అనగా లక్ష్మీదేవి అని ప్రసిద్ధంగా లేదు' అని వ్రాశారు. పిన్నమ్మ అంటే లక్ష్మీదేవి అని సామాన్యంగా అందరూ ఎరిగినదే! ధర్మారావుగారి వంటి విజ్ఞులు దీన్ని గమనించక పోవడం చాలా వింతగా ఉన్నది. శాస్త్రిగారు 'అవు'నన్నది 'కా'దని చెప్పడానికే యీ విధంగా వ్రాశారా? అని అనుకోవలసి వస్తున్నది.

ద్వితీయాశ్వాసంలోని 117 వ పద్యం—
'సిరియు నిటులా సౌనా
సీరియు నన్యోన్య సూక్తి జితమానసులై
పోరాని కూర్మి నుండఁగ
నా రామునికడకు నంత హరి సనుదెంచెన్'.

అనేది. ఇక్కడ రెండోపాదంలో 'జితమానసులై' అనే దానికి బదులుగా 'సితమానసులై' అనే పాఠాంతరం ఉన్నది. పయి రెండు పాఠాలూ సరికావంటూ శ్రీ .తాపీవారు 'హితమానసులై' అని గ్రహించి 'అన్యోన్యసూక్తి=ఒకరికొకరు మంచి మాటలచేత, హిత=స్నేహభావముతో కలిసిన, మానసులై=మనస్సులు కలవారై' అని అర్థం తెలిపారు.

శ్రీ ధర్మారావుగారు పాఠాన్ని మార్చారేకాని, అలామార్చడం సరియైనదేనా? మార్చితే యతికుదురుతుందా? అని ఆలోచించినట్లులేదు. 'హిత' అని దిద్దడంవల్ల యతి భగ్నమైపోతుందని అందరూ గ్రహించగలరు.

సుభద్రా వివాహ సందర్భంలో ముత్తయిదువులు పెళ్లికూతుర్ని తీసుకు వచ్చేరని చెప్పినప్పుడు

'.......... ....అవ్వేళఁ గ
న్యారత్నంబును దోడితెచ్చిరి జనా
నందంబుగాఁ బాడుచున్
బేరంటాండ్రురు మంత్రవర్ణపఠనా
ప్తిన్ గర్గుఁడున్ దేవతా
పౌరోహిత్య ధురంధరుండు శుభ ము
ప్పన్ ప్రమోల నేతేరుగన్.'
[ఆశ్వా, 3. పద్య. 106]

ఇక్కడ వెనుకటి వ్యాఖ్యాతలు 'పేరంటాండ్రురు=ముత్తయిదువలు' అని వ్రాశారు. శ్రీ తాపీవారు 'పేరంటాండ్రు' అని మాత్రం గ్రహించి 'రు'ను ఉత్వసంధి ననుసరించి 'ఉరు' అని విభజించి, దాన్ని మంత్రాలకు విశేషణంగా చేసి 'ఉరు మంత్రవర్ణ పఠనాప్తిన్=గొప్ప వేదమంత్రముల పఠనముతో కూడినవారై—అనగా వేదమంత్రములను పఠించుచూ' అని అర్థం ఇచ్చారు. వారు అంతటితో ఊరుకోలేదు. ''కొందరు 'పేరం టాండ్రురు' అని బహువచనముమీద బహువచనమును ఉంచి వ్యాఖ్యానించారు. ఈ బహువచనముమీద బహువచన ప్రయోగము చేమకూర కవికి అలవాటులేని క్లిష్టప్రక్రియకాబట్టి 'ఉరుమంత్రవర్ణ పఠనాప్తిన్' అనుట సమంజసము'' అని వివరించారు.

వ్యాకరణ సమ్మతంకాని ఎన్నోప్రయోగాలు వాడిన చేమకూరకవి లాక్షణికు లంగీకరిస్తూఉన్న యీ 'పేరంటాండ్రురు'ను వాడలేదనడంలో ఔచిత్యం లేదు. 'ఉరు' విశేషణం మంత్రాలకు అనవసరం. మంత్రాలలో గొప్పవీ, కొద్దివీ అనే భేదంలేదు. విజయవిలాసకర్త వ్యర్థపదప్రయోగాలకు అలవాటు పడలేదు.

తృతీయాశ్వాసంలోని 189వ పద్యం 'చందురు రాతి బాగడపు...'అనే పద్యాన్ని హృదయోల్లాసకారులు వ్యాఖ్యానరహితంగానే విడిచిపెట్టారు. 'ఈ పద్యములో దంపతుల కేళీగృహవర్ణన కవి చేస్తున్నాడు. ఆనాడు తంజావూరు మందిర నిర్మాణములలో ఉపయోగించే పారిభాషికపదాలు చాలా వాడుక చేశాడు. ఈనాటి మన కవి చక్కగా అర్థం కావు' అని తెలియజేశారు. ఆ తర్వాత వేదము వేంకటరాయశాస్త్రి గారి వ్యాఖ్యానం ఉద్ధరణ చిహ్నాలలో ఇయ్యబడింది. ఆ పైని 'ఏమయినా వ్యర్థ ప్రయాస అని ఇంత కంటే ఎక్కువ వ్రాయలేదని మనవి చేస్తున్నాను' అనికూడా ఉన్నది. శ్రీ శాస్త్రిగారి వ్యాఖ్య సరియైనది అవునో, కాదో తెలుపబడలేదు. ఎంతో కాలం నుంచీ ఈ ప్రబంధం గురించే ఎక్కువ పరిశ్రమ చేసిన శ్రీ తాపీవారు ఇట్టి పెద్దవ్యాఖ్యలో ఈ పద్యాన్ని వ్యాఖ్యానించకుండా విడిచిపెట్టడం లోపమే!

మూడవ ఆశ్వాసం 236 వ పద్యం యిది—

'మనుమార్గమున భూమి మను మార్గమంతయు
స్థిరబుద్ధియగు యుధిష్ఠిరుఁడు దెలుపఁ,
బాటవవద్వైరి పాటన క్రమమెల్ల
దరవర్జితుఁడు వృకోదరుఁడు దెలుప
రంగదుత్తుంగ తురంగాధిరోహ ము
ద్దండబాహుఁడు నకులుండు దెలుప
సురభి రక్షణకీర్తి సురభిళ దిఙ్మండ
లుండగు తదనుజన్ముండు దెలుప
వివిధ కోదండ పాండిత్య విలసనంబు
దానె తెలుపంగ నేర్చిన తనయుఁ డెపుడు
సేవఁ జేయంగ సంతతశ్రీ వెలుంగ
విజయుఁ డలరారె శాశ్వత విజయుఁ డగుచు.'

ఈ పద్యంలో అభిమన్యుడికి ఎవ్వరెవ్వరు ఏమేమి నేర్పారో చెప్పబడి ఉన్నది. మనువు పద్ధతి ననుసరించి నడుచుకొనే పద్ధతిని ధర్మరాజున్నూ, శత్రువులను వశింపజేసే పద్ధతిని భీమసేనుడున్నూ, అశ్వారోహణ పద్ధతిని నకులుడున్నూ, గోవులను కాపాడే విధమును సహదేవుడున్నూ చెప్పారనీ, ధనుర్విద్యను స్వయంగా అర్జునుడే అభ్యసింపజేశాడనీ ఇందులో ఉన్నది.

ఈ పద్యంలోని నాలుగవ పాదానికి అర్థం వ్రాస్తూ శ్రీ ధర్మారావుగారు 'సురభిరక్షణ కీర్తి సురభిళ దిఙ్మండ లుండు' అని ఏకపదంగా తీసుకుని 'సురభి=గోవులను, రక్షణ=పోషించుట అనే, కీర్తి= కీర్తిచేత, సురభిళ=పరిమళించుచున్నట్లు చేయబడిన, దిక్‌మండలుండు=దిక్కుల సమూహము కలవాడు' అని వ్యాఖ్యానించారు. ఇక్కడ 'సురభిరక్షణ' వేరే పదం. 'గోవులను రక్షించుట'అని దాని అర్థం. దాన్ని 'కీర్తిసురభిళ దిఙ్మండలుండు' అనేదానితో కలపడం సరికాదు. అలా కలిపితే 'తెలుపన్' అనేదానికి అన్వయం కుదరదు. 'సురభిరక్షణ'ను వేరుచెయ్యకపోతే సహ దేవుడు దేనిని తెలిపినట్లు? అందువల్ల దాన్ని ఎంత మాత్రమూ ఏకపదంగా గ్రహించకూడదు.

శ్రీ ధర్మారావుగారు తమ బహుకాల కృషి ఫలితంగా విజయవిలాసానికి పెక్కు విశేషార్థాలతో బృహద్వ్యాఖ్యాన్ని రచించి ప్రకటించడం హర్షదాయకమే! అట్టి వ్యాఖ్యలో ఇటువంటివీ, అనవసరంగా ఇతర వ్యాఖ్యాతలను గురించిన ఆక్షేపణలూ లేకుండా వుంటే ఎంతో బాగుండేది.

కలగూరగంప :

రచయితలు - రష్యా

మార్చినెల భారతిలో ప్రఖ్యాత రష్యన్ రచయిత సోల్‌ఝెనిత్సిన్ అవస్థ వ్యాసం చదివిన తరువాత కొన్నిమాటలు వ్రాయాలనిపించింది.

రష్యాలో ఉత్తమ రచయితలందరూ ప్రభుత్వ ఆగ్రహానికి గురికాక తప్పడం లేదు. డాస్టోవిస్కీని ఖైదీగా సైబీరియా పంపినప్పుడు అక్కడి అనుభవాలను 'మృతగృహం' అనే గ్రంథంగా వెలువరించాడు. స్టాలిన్ రష్యాలో కార్మిక శిబిరాలకు పంపినప్పుడు అక్కడి అనుభవాలను సోల్‌ఝెనిత్సిన్ 'ఇవాన్‌దేనిసోవిచ్ జీవితంలో ఒక రోజు' అన్న గ్రంథం వ్రాశాడు. ఈ రెండు నవలలూ స్వీయానుభవాల ఆధారంగా వ్రాసినవి. డాస్టోవిస్కీ నవల 1862 లో ప్రచురితం. సోల్‌ఝెనిత్సిన్ నవల 1962 లో ప్రచురింపబడింది. రెంటికీమధ్య వంద సంవత్సరాల వ్యవధి. డాస్టోవిస్కీ నవల జార్‌ల జమీందారీ వ్యవస్థకూ, సోల్‌ఝెనిత్సిన్ నవల స్టాలిన్ విధానాలకూ వ్యతిరేకంగా వ్రాయబడినాయి. 1917 లో విప్లవం వచ్చింది. ఈ విప్లవం కేవలం రష్యాలోనేకాదు. ప్రపంచంలోనే గొప్పమార్పును తీసుకు రాగలిగింది. సమాజ సిద్ధాంతాలూ, భావాలూ ఎటూ వున్నప్పటికీ నిరంకుశత్వం రచయితలను మేధావులనుపట్టి పీడిస్తూనే వుంది. రష్యా ఎంతో అభివృద్ధి పొందింది అని అనుకుంటున్నాం. కాని పై నవలల దృష్ట్యా ఎంత మాత్రం మార్పు రాలేదనిపిస్తుంది. ఇద్దరు రచయితలూ భిన్నకాలాలలో భిన్నవ్యవస్థలలో జీవించినవారు. పరిస్థితులను వర్ణించటంలో భేదంలేదు. ఆనాటి పరిస్థితులు క్రూరంగా, నిరంకుశంగా ఉన్నట్లే వర్ణించారు. చెకోవ్ వ్రాసిన 'సఖాలిన్‌దీవి' (1894) అనే గ్రంథంకూడా కారాగారసాహిత్యానికి సంబంధించిందే. అయితే అవి నవలలు. ఇది రిపోర్టేజ్.

డాస్టోవిస్కీ మృతగృహాన్ని వర్ణిస్తాడు చూడండి. 'చిన్నచిన్న కిటికీలు. దట్టంగా మంచు. కిటికీ గాజుపలకలపై అంగుళం మందాన మంచు. ఏ సమయంలోనూ చదువుకోడానికి సాధ్యపడదు. సీలింగుల్లోంచి బొట్లు కారుతుంటాయి. కింద నీళ్ల మరకలు. పీపాలో చేపల్ని బంధించినట్టుగా మమ్మల్ని బంధించారు. ప్రొద్దున్నుంచి సాయంత్రంవరకూ బయటికి వెళ్లటానికి వీల్లేదు. తలుపులు ఎప్పుడూ బంధించే వుంటాయి. ఒక తొట్టె పెట్టారు. ఆధారమేమీలేదు. నేరస్థులందరూ పందులవలె కాలకృత్యాలు తీర్చుకోవాలి. ఒకొక్కరికి రొట్టె, కాబేజి పులుసు, పావు పౌను ఆవుమాంసం యిస్తారు...'

సోల్‌ఝెనిత్సిన్ రోస్టోవ్ యూనివర్శిటీ గణితశాస్త్ర పట్టభద్రుడు. ద్వితీయ సంగ్రామకాలంలో రెండుసార్లు సన్మానింపబడ్డాడు. కెప్టెన్ హోదా వచ్చింది. 1945 లో అరెస్టుచేసి ఆర్కిటిక్ ప్రాంతానికి పంపారు. ఎనిమిదేళ్లు శిక్ష విధించారు. గ్రంథంలో కార్మిక శిబిరాలలో పనిచేసిన ప్రాంతం ఉత్తర కాకసస్ అని పేర్కొన్నాడు. బెలినిస్కీ గోగోల్‌కు వ్రాసిన క్రిమినల్ లెటరు ఒక సమావేశంలో డాస్టోవిస్కీ చదవటమే పెద్దనేరంగా పరిగణించారు.

1970 లో నోబుల్ బహుమతి సోల్‌ఝెనిత్సిన్‌కు వచ్చింది. కాని స్వీకరించలేకపోయాడు. స్వీడిష్ అకాడమీ కార్యదర్శికి వీసా యివ్వటానికి రష్యా అంగీకరించలేదు. తత్ఫలితంగా సోల్‌ఝెనిత్సిన్ తన లాంఛనాలను చిన్నకుమారునికి దత్తంచేసినట్టు మాస్కోలో స్వీడన్ ప్రతినిధులముందు ప్రకటించాడు. స్నేహితుడు పాస్టర్‌నాక్ మరణించినప్పుడు సోల్‌ఝెనిత్సిన్ ప్రజలకు కనిపించాడు. అదే చివరి దర్శనం. ఇటీవల

అంతర్జాతీయ హెరాల్డ్ ట్రిబ్యూన్ పత్రిక ప్రతినిధి హెడ్రిక్‌స్మిత్, వాషింగ్టన్‌పోస్టు పత్రిక ప్రతినిధి రాబర్ట్ కెయిజరులు సోల్‌ఝెనిత్సిన్‌తో ఇంటర్వ్యూ జరిపారు. ప్రజలు తనతో మాట్లాడటానికే భయ పడుతున్నారు. తనను చూచేవారిని ఒక్కరినికూడా చూడలేకపోయాడు. నివసించే యిల్లు లేదు. ఫోను లేదు. మిత్రులు లేరు. భార్యను పనిలోంచి తొల గించారు. తనచుట్టూ అసహ్యకరమైన వాతావరణాన్ని సృష్టించారు. వీరు పాశ్చాత్యులు. నా పరిస్థితి వూహించలేరు. నేను నా దేశంలోనే బ్రతుకు తాను. రష్యాను గురించి నవల రాస్తానన్నాడు. రష్యా దేశపు చర్చికి ఒక బహిరంగ లేఖ వ్రాస్తూ రెండు వేల సంవత్సరాలనుంచి కనపడని కళ్ళద్దాలతో నాస్తి కులు నియంతృత్వంతో పరిపాలిస్తున్నారనీ, దూరంగా వున్న ఆసియా, ఆఫ్రికాలలో జరిగే దుర్నీతిని తీవ్రంగా చర్చి ఖండిస్తుందికాని మనదేశంలోని కుళ్ళును ఎన్నడూ పట్టించుకోదని ధైర్యంగా ప్రక టించాడు. ప్రజల ఇష్టానుసారంగా ఎన్నుకోబడ్డారా లేక నియమించబడ్డారా అని జార్ చక్రవర్తుల్ని ప్రశ్నించటానికి సమాధులలోంచి శవాలు పైకి లేస్తు న్నాయని అలెగ్జాండర్ పుష్కిన్ ఒక కవితలో వర్ణి స్తాడు. కవి వ్యక్తీకరించిన ఈ భయం ఎలా తొలగి పోతుందనేది నేటి రష్యా రచయితకూ సమస్యగానే వుంది.డాస్టోవిస్కీ వ్రాసిన చివరిమాటలు స్మరణీయాలు.

Tyranny is a habit. It can and does eventually develop into a disease. I believe that the best of men may grow couarse degrade to the level of a beast by sheer force of habit. Blood and power intoxicate one they develop callousness and lust. The greatest perversion grows finally acceptable and even delicious to mind and heart.

— శ్రీ శివకుమార్.

ఆ క ర ము

కొంతకాలము క్రిందట 'భారతి'లో శ్రీ ఈయుణ్ణి వేంకట వీరరాఘవాచార్యులుగారు 'వ్యాక రణశాస్త్ర కావ్యములు' అను వ్యాసము వ్రాయుచు మూడవ పేరాలో నీ క్రింది శ్లోకము నుదాహరించి విద్వల్లోకము నిట్లు కోరిరి.

శృంగార రసప్లుతమగు నీ క్రింది శ్లోకమే గ్రంథమునందలిదో, ఏ కవిదో గుర్తులేదు. విద్వత్సాత్వక మండలి దీని యాకరమును ప్రకటింతురు గాక.

> శ్లో. 'రతాంత ఆసేచనకం నిపీయ
> కాంతాధరం కాంత ఉవాచ కాంతాం,
> కృతేఽఙ్గకార్యే పున రఙ్గ కార్యం
> న దృశ్యతే సుందరి పాణినీయే,'

(సురతావ సానమున ప్రియురాలి అధరోష్ఠ బింబమును ఆసేచనకముగా అపర్యాప్తముగా, ఉద్వే గములేక కుత్తుగ బంటిగా ఆస్వాదించి, వ్యాకరణ వేత్తయగు ప్రియుఁడు తన శబ్దశాస్త్ర వైదు ష్యము నెమఱునకు రాగా, కొన్ని మాటలకు పున రుక్తి దోషములేనట్లే కొన్ని శారీరక చేష్టలకు పునరాచరణ దోషము (ఆమ్రేడిత దోషము) చుంబనా లింగ నాదులందువలె (అంగకార్యే కృతే పునర్నాఙ్గ కార్యమ్' అను పాణిని సూత్రమునుబట్టి) లేదనుచు తనచేష్టను సమర్థించు కొనెనఁట)'

వీరిట్లు వ్రాసిన దానిని జూచి, దీని 'ఆక రము' మున్నగు వానిని గూర్చి ఎవరైన వ్రాయుదు రేమోచూచి, యెవరును వ్రాయకుండుటచే తెలిసి నంతలో నేను వ్రాయఁబూనుకొంటిని.

ఈ శ్లోకము రాధాకృష్ణ విలాసమను నామాం తరము గల 'నక్షత్రమాల' అను కావ్యములోనిది. ఈ 'నక్షత్రమాల'ను సవ్యాఖ్యానముగ నిర్ణయసాగర ముద్రాలయమువారు తమ కావ్యమాలా పంచమ గుచ్ఛ మున ముద్రించి యున్నారని తెలియుచున్నది. ఇది కీ. శే. శివరామ త్రిపాఠి అను ఔత్తరాహ కవి రచించి నది. ఇతఁడు 18 వ శతాబ్ది తరువాతి కాలమున నున్నవాఁడని తెలియుచున్నది.

ఈయన వ్యాకరణ పరిభాషలను సాహిత్య పర ముగ రాధాకృష్ణుల యొక్కయు, నితర గోపికల యొక్కయు ఆలాపములుగ సమన్వయించి యీ కావ్య

మును వ్రాసియున్నాఁడు. ఇది అద్భుతమైన వ్యాకరణ శాస్త్రకావ్యము. కావున శ్రీ ఆచార్యులవారు తెలిపిన విధముగా భట్టి కావ్యాదులవలె దీనిని గూడ వ్యాకరణ శాస్త్ర కావ్యముగాఁ బరిగణింపవచ్చునని నా మనవి.

దీనిని ఈ నడుమనే 'అభినవ నన్నపార్య' శ్రీ పిశుపాటి విశ్వేశ్వరశాస్త్రిగారు (అస్మత్సతీర్థ్యులు) తెనిఁగించి, ప్రభాఖ్య స్వోపజ్ఞవ్యాఖ్యతోఁ జేర్చి యీ ఆంధ్రీకరణ గ్రంథమును ఈ నడుమనే 1964 సం. మున జరిగిన గురుపూజా మహోత్సవ సందర్భమున మా గురువరేణ్యులు బ్ర. శ్రీ కుప్పా శ్రీ ఆంజనేయ శాస్త్రి విద్వన్మణిగారికి కృతిగా నొసంగిరి.

దీనిలో, శివరామ త్రిపాఠిగారు రచించిన శ్లోక ముల నన్నిఁటినిగూడఁ జివరిభాగమునఁ జేర్చియున్నారు. ఈ పుస్తకము అనువాదకులగు శ్రీ పిశుపాటి విశ్వేశ్వర శాస్త్రిగారు ఉపన్యాసకులు, యస్. బి. కె. ఆర్. కళా శాల, విద్యానగరు, కోటపోస్టు, నెల్లూరుజిల్లా అను వారియొద్ద లభించును. విశేషములను, అందలి వివిధ చమత్కారములను అందు వివరముగ గ్రహింపవచ్చును.

ఇఁక శ్రీ వీరరాఘవాచార్యులుగా రుదాహరించిన శ్లోకము ఒక శ్లోకములోని ఉత్తరార్ధమును మఱొక శ్లోకములోని ·పూర్వార్ధమునునై యున్నది· అట్లు రెండు శ్లోకములలోని కొంతకొంత మాత్రమే గ్రహిం చుటచేతనో మూలమును జూడకపోవుటచేతనో వారు వ్రాసిన విషయము కొంత వ్యత్యస్తముగ నున్నదనుటకు నొచ్చుకొనుచున్నాను.

అసలు విషయమిది:—

'అంగకార్యే కృతే పునర్నాంగకార్యం' అను పరి భాషను రాధనుగూర్చి మాధవుఁడు పలుకు సరస వచ నముగా శివరామత్రిపాఠికవి చమత్కరించి యిట్లు వ్రాసెను. ఈ పరిభాషను రెండు శ్లోకములు గలిసిన యుగ్మకములో నిమిడ్చెను. అందుచే నీ రెండు శ్లోక ములకుఁ గలిసి యొకటే అన్వయము కాన వీనిని విడఁ దీయఁజనదు.

శ్లో. 'మృష్టాధరా లక్త మనం జనాక్తం
పత్త్రావళీశేష విశేష శోభం ।
రతాంత ఆసేచనకం నిపీయ
కాంతాననం కాంత ఉవాచ కాంతాం॥

కృతేఽంగకార్యే పునరంగ కార్యం
న జాయతే సుందరి! దర్శనేఽపి ।
తతో వృథైషోఽస్తి పరిశ్రమస్తే
ప్రసాధనార్థం కరభోపమోరు!॥'

ఈ రెండు శ్లోకములును సంస్కృత నక్షత్ర మాలలో 7, 8 శ్లోకములుగా విలసిల్లుచున్నవి.

ఇచట 'కాంతాననం' అని నాలుగవ పాదములో నుండవలెనుగాని 'కాంతాధరం' అనునది సరియైన పాఠముగాదు. మఱియు 'నిపీయ' అను లాక్షణిక పదమునకు 'దృశా అత్యంతం దృష్ట్వా' అని యర్థము· ఇచట నీ పరిభాష రాధయొక్క పునరలంకరణ నిషేధ మును సమర్థించుట కుపయోగింపఁబడినది. 'అంగ కార్యే కృతే పునర్నాంగ కార్యం' అనునది పాణిని సూత్రముగాదు. పరిభాష. ఈ పరిభాషలు పతంజలి ప్రభృతులచే ఆయా సూత్రములఁ బఠింపఁబడినవి. అందును విశేషించి యిది మహాభాష్య కారుఁడగు పతంజలిదే. దీనినే 'అంగవృత్తే పునర్వృత్తావవిధిః' అనియును బఠించియున్నారు. ఇయ్యది 'జ్ఞాజనోర్జా' 'జ్యాదాదీయసః' అను సూత్రమహాభాష్యములలో జ్ఞాపితమై యున్నది.

మదనకదనమున లాక్షాదికము తుడిగిపోఁగా రతాంతమున మఱల నలంకరించుకొనుచున్న రాధతో మాధవుఁడనుమాట యిది.

అధరామృతాస్వాదనమున తుడిగిపోయిన లత్తుక గల క్రిందిపెదవితోఁ గూడినదియు, నేత్రచుంబనము వలన లోపించిన కాటుకతోఁగూడిన కన్నులుగలదియు, పురుషాయితాదులచేతనైన స్వేదముచేఁ గొలఁదిగా మాత్రమే మిగిలియున్న మకరికాపత్త్ర రచనచే మిక్కిలి సుందరమైనదియునగు రాధమోమును మాధ వుఁడు మిక్కిలి ఆసక్తితోఁజూచి, మఱల ప్రసాధనము (అలంకరణము) చేసికొనుటకు సిద్ధపడుచున్న యామెను వలదని నిషేధించుచు నిట్లు పలికెను. 'సుందరీ! అవయవములకుఁ గావించు నలంకార

రూపమగు కార్యము మొదటఁ జేసినయెడల దాని మీఁద మఱలఁ జేయుట వ్యాకరణశాస్త్రమునఁగూడ లేదు. ఆ విషయమును 'అంగకార్యే కృతే పునర్నాంగ కార్యం' అను పరిభాష తెలుపుచున్నది. అందుచే మఱల ప్రసాధనమునకై నీవు చేయు పరిశ్రమ వ్యర్థము సుమా! కావున మనోహారిణీ! ఈ ప్రయత్నము మానుము అని యీ యుగ్మకమునకు భావము.

దీనికి శ్రీ విశ్వేశ్వరశాస్త్రిగారి తెలుఁగుసేత యిట్లున్నది.

'మ. పరిమృష్టాధర బింబలాక్ష,
మనభివ్యక్తాంజనాక్షం, బస
క్షర, మీషత్స్మితపత్ర రమ్యమగు
తత్కాంతా ముఖాంభోజమున్
హరి వీక్షించి రతాంతవేళననె;
రాధా! యంగకార్యంబుపై
మరలన్ రాఁదగదంగకార్య
మిఁక రమ్మా! యేల కై సేయఁగన్॥'

ఇఁక పరిభాషా విషయమేమనఁగా:—

వారిట్లు వివరించిరి. పాణినీయమున అంగ కార్యే కృతే పునర్నాంగ కార్యమ్' అను నొక పరిభాష గలదు. దీనినే 'అంగవృత్తే పునర్వృత్తా వవిధిః' అని యును బఠించియున్నారు. 'ఏప్రకృతికంటె నే ప్రత్యయము విధింపఁబడునో ఆ ప్రత్యయము పరముగా నుండఁగా ఆ ప్రకృతి యాదియందుఁగల శబ్దస్వరూప మునకు అంగము' అని పేరు. అష్టాధ్యాయిలో 'సూ. అఙ్గస్య'అను సూత్రము ఆఱవ యధ్యాయము నాల్గవ పాదము మొదటి సూత్రము. ఇది యేడవ యధ్యాయము కొనవఱకును నధికృతమగును. కావున నీ సూత్ర మధి కారముగాఁ బోవునంతవఱకును విధింపఁబడు కార్యము అంగాధికారీయకార్యము అనఁబడును. ఇఁక 'అంగాధి కారీయమగు కార్యము ప్రవర్తించినపిమ్మట మఱల నంగాధికారీయమగు కార్యమురాదు' అని పై పరిభాష కర్థము.

దీనికి 'జ్ఞా జనోర్జా'అను సూత్రమున దీర్ఘాంత మగు జాదేశమును విధించుట జ్ఞాపకము. హ్రస్వాంత మగు జకారమును విధించినను 'అతోదీర్ఘోయఞి' అను సూత్రముచే దీర్ఘమురాఁగా 'జానాతి' అను రూపము సిద్ధించును. కావున దీర్ఘవిధానము వ్యర్థమై యీ పరిభాషను జ్ఞాపన చేసినది. ఇప్పుడు 'జ్ఞా' ధాతువు నకు అంగాధికారీయమగు హ్రస్వాంతజకారము వచ్చి నచో మఱల నంగాధికారీయమగు 'అతోదీర్ఘోయఞి' అను దానిచే దీర్ఘమురాదు. 'జానాతి' అను రూపము సిద్ధింపదు. కావున దీర్ఘాంత జకార విధానము చరి తార్థము. హే గౌరి ఇత్యాది స్థలములలో అంగాధికారీయ మగు 'సూ. అంబార్థనద్యోర్హ్రస్వః' అనుదానిచే హ్రస్వము వచ్చినపిదప, మఱల నంగాధికారీయమగు 'సూ. హ్రస్వస్యగుణః' అనుదానిచే గుణము రాకుం డుట యీ పరిభాష కన్యత్రఫలము.'

ఇట్లు దాదాపు ముప్పదిరెండు పరిభాషలను కథతో నన్వయించి రాధామాధవులను ప్రకృతి ప్రత్య యములవలె కూర్చి 'పాణినీయమును కావ్యభావమును భజించు'నట్లుచేసి లోకమున కందంజేసిన శివరామ త్రిపాఠి గారి యీ నక్షత్రమాలను శ్రీ ఆచార్యులవారు తెల్పిన భట్టికావ్య, సుభద్రాహరణాదులనువలె వ్యాకరణ శాస్త్ర కావ్యములందు జేర్చుటలో నౌచిత్యము కలదని విన్నవించుకొనుచున్నాను.

— అవ్వారి వాసుదేవ శాస్త్రి.

'దారిద్ర్య శోచామి...'

'పండిత రాయల వెటకారాలు' అనే వ్యాసంలో నేను ఉదాహరించిన 'దారిద్ర్య శోచామి' అనే శ్లోకం పండితరాయలది కాదనీ, శూద్రకుని మృచ్ఛకటికం లోనిదనీ శ్రీ అవ్వారి వాసుదేవశాస్త్రిగారు 1972 సెప్టెంబరు భారతిలో వ్రాసిన ఉత్తరం చూశాను.

ఉస్మానియా యూనివర్సిటీ సంస్కృతశాఖ వారు 1958 లో ప్రచురించిన 'పండిత రాజకావ్య సంగ్రహః'అనే గ్రంథంలో 157 వ పేజీలో 297 వ శ్లోకంగా దీనిని పండిత రాయల రచనగానే భావించి ప్రచురించారు. భామినీవిలాసపు వ్రాతప్రతులు మరి కొన్ని నాదగ్గర ఉన్నాయి. వాటిలో కూడా ఈ శ్లోకం ఉంది. శ్రీ శాస్త్రిగారు అన్నట్లు, ఇది పొరబాటే కావచ్చు.

పనిలోపని మరో రహస్యం. భోజచరిత్రంలోని శ్లోకాలు కొన్ని, కువలయానందంలోని శ్లోకాలు కొన్ని భామినీవిలాస ప్రతులలో కనిపిస్తున్నాయి! వేమన పద్యాలలాగే పండితరాయల చాటువులుకూడా సరిగ్గా ఇన్ని ఉన్నాయని చెప్పడానికి లేకుండా ఉంది. ఎన్నెన్నో ప్రక్షిప్త శ్లోకాలున్నూ కనిపిస్తున్నాయి. ఆయన చెప్పిన మరిఎన్ని వందల శ్లోకాలు శిలమై పోయాయో తెలియదు. చాలామంది పండితులకు కూడా తమనోటికి వచ్చిన శ్లోకాలు కొన్ని పండితరాయల వని తెలియదు. ఈ విషయంలో పరిశోధన అవసరం. పాఠాంతరాలు బోలెడు ఉన్నాయి. ఉత్తమ పాఠాలు నిర్ణయించాలి.

పండితరాజ కావ్య సంగ్రహంలో చూపినవి కాక అదనంగా నేను సేకరించినవి మరో ఐదువందల శ్లోకాలదాకా ఉన్నాయి. నాకు తెలిసినంతవరకూ ఇవి 1865 శ్లోకాలు. ఇందులో ఎన్ని ఇతరులవో చూడాలి. ప్రస్తుతం నేను ఈ విషయంమీదా, పండితరాయల జీవిత చరిత్రమీదా పరిశోధన చేస్తున్నాను. దొరికిన అన్ని శ్లోకాలకీ నా సవ్యాఖ్యాన ఆంధ్రీకరణం పూర్తి కావస్తోంది. దానిని గ్రంథ రూపంలో ప్రచురించేటప్పుడు ఆయా విషయాల నన్నిటినీ గుర్తుంచుకుంటానని మనవి చేస్తున్నాను.

—మహీధర నళినీమోహన్.

పండిత రాయల కారణ కల్పనలు

డా॥ మహీధర నళినీమోహన్‌గారు రచించిన 'పండిత రాయల కారణ కల్పనలు' అంతకుముందు ప్రచురించిన వ్యాసాలను చదువుతున్నాను. 'పండిత రాయలు మావాడోయ్' అన్న సగర్వసూక్తి నళినీ మోహన్‌గారి దయవలన తెలుగులపాలిట నిజమైనది. సెప్టెంబరు భారతిలో ప్రచురింపబడిన 'కారణ కల్పనల'లో చూతలతిక అను శీర్షికలో రాయల 'చిరప్రశాంతో' అను శ్లోక ముదహరింపబడినది. ఇందులో రమ్యము నర్మగర్భితము అయిన అర్థం మరి యొకటుందని అనిపించి ఈ ఉత్తరం వ్రాస్తున్నాను.

మలయ పర్వతంనుండి వస్తున్నాను. చాలా అలసిపోయాను. ఈ ఒక్కరాత్రి నీవద్ద చోటిమ్ము అని నవకుసుమిత అయిన చూతలతిక నడిగెనట ఆ పురుషుడు. అందుకే ఆ నాయిక నహి నహి నహి అని తలను అడ్డముగా త్రిప్పినదట. ఇందులో 'నేను నవ కుసుమితను అందువలన ఈ రోజు మొదలు మూడు రోజులవఱకు వీలుండదు. కనుక ఓ సమీరుడా! ఈ మూడురోజులు పోయిన తరువాత నాలుగవనాడు తప్పని సరిగ కనబడు అనెడి అర్థం ఉంది. అందుకే కవి నహి నహి నహి అని మూడుసార్లు ఉపయోగించి నవ కుసుమిత అనెడి మాట కెంతో అందాన్ని తెచ్చాడు. కాని నళినీమోహన్‌గారు అనువాదంలో 'అలవోకన్నది వద్దు వద్దని శిరస్సడ్డమ్ముగా మాచెడిన్' అనెడి మాటలో వద్దు వద్దు అని రెండుసారు లనుటలో ఆ అర్థం గ్రహించి ఉండరేమో అని నేను అనుకుంటాను. కనుక నళినీమోహన్‌గారు మూడవసారి కూడ వద్దంటే అందులో అనువాదౌచిత్యం భాసిస్తుందని తలుస్తాను.

—కాశీభొట్ల సత్యనారాయణ.

గ్రంథవిమర్శలు

శ్రీ వేంకటేశ్వర వచన శతకమ్

(రచన: శ్రీ సన్నిధానము సూర్యనారాయణ శాస్త్రి: ప్రతులకు: రచయిత, 44 జీరా, సికింద్రాబాదు. వెల: రెండు రూపాయలు.)

తాళ్లపాక వెంకటేశ్వర వచనములలో నొక నూరింటిని శ్రీ సూర్యనారాయణ శాస్త్రిగారు సంస్కృత వచనమున కనువదించిన గ్రంథమిది. తిరుపతిని చుట్టుకొని పదునైదవ శతాబ్ద మంతయు తాళ్లపాక వంశమువారు వైష్ణవభక్తిని ప్రవహింప జేసినారు. వచనములని ఇట్లు వ్రాయుట తెలుగులోనే విశిష్టముగా గలదు. వేంకటేశ్వర వచనములకు వలెనే సింహగిరి వచనములు. సంస్కృత భాషయం దిట్టి రచనలు లేవనియే యందురు. అందుకే శ్రీ సూర్యనారాయణ శాస్త్రిగారు తెలుగు వచనములను సంస్కృతీకరించినారు. శ్రీ శాస్త్రిగారు సంస్కృతాంధ్రముల యందందె వేసిన చేయి. ఇప్పటికే ఆయన కళా పూర్ణోదయాది తెనుగు కృతులను సంస్కృతము చేసిన మహానుభావుడు. తెనుగు నుడికారముల సొగసులు సంస్కృత నుడికారము ద్వారా గుబాళించు నట్లు చేసి చేసిన ఈ సంస్కృతీ కరణము తెలుగు చదువని సంస్కృత విద్వాంసులకు కనువిప్పు కాగలదు.

వెన్నెల పెండ్లి

(రచన: శ్రీ నారు నాగ నార్య, ప్రతులకు: రచయిత, నాగవరము, కోడూరు పోస్టు, కడపజిల్లా. వెల: 1-50.)

ఇది అచ్చతెనుగుకావ్యము. 23—8—71 వ తేదీన మొదలుపెట్టి 5-9-71 నాటికి పన్నెండు రోజులలో శ్రీ నాగనార్య గారు దీనిని రచించినారు. మొత్తము 214 గద్యపద్యములు. శ్రీ నాగనార్య గారు వయోవృద్ధులు. కావ్యవ్యవసాయ మింకను నేర్పుగా చేయుచున్నారు. ఇప్పటికే ఇది ఆయన డెబ్బదవ కబ్బమని చెప్పబడుచున్నది. సాధారణముగా నేదే నొక ప్రత్యేకత తెచ్చిపెట్టకుండ ఆయన వ్రాయరు. తెలగనార్యుడు మొదలుపెట్టిన అచ్చతెనుగు కావ్యరచన నాగనార్యునివరకు అవిచ్ఛిన్నముగా సాగివచ్చుట విశేషము.

వలమురియను ప్రాంతమునకు చందురుడను వాడు రాజు. ఆయన ఒకనాడు వినోదార్థము అడవి తిరుగుటకు పోయి ఒకచో విడిదిచేసెను. నుడిగట్టు అను మరొక ప్రాంతము కలదు. దాని నేలురా కొమరుడా యడవికే వేటకువచ్చి తిరిగిపోవుచు చందురుని కలుసుకొనెను. ఆ తరువాత కొంతకాలమున కొకనాడొక బ్రాహ్మణుడు నుడివాలుదొరవద్దనుండి వచ్చినవాడు ఆ తమ ప్రభువు కూతును వెన్నెలనుగురించి చంద్రునకు చెప్పెను. చంద్రున కామెయందు మరులు పుట్టినది. ఆ బ్రాహ్మణుడు తిరిగిపోయి చంద్రునిగూర్చి వెన్నెలకు చెప్పి ఆమెకును మరులు పుట్టించినాడు. ఆమెవద్దనుండి తిరిగి మరలవచ్చి చంద్రుని ప్రేరేపించి నుడివాలు జేనివద్ద కొక మనిషిని పంపునట్లు చేసెను. నుడివాలురాజీ పెండ్లికి ఒప్పుకొనలేదు. వియ్యము కయ్యముదాక వచ్చినది. తాను పంపిన యాతడింకను రాలేదని చంద్రుడు విచారించు చుండెను. ఆ మనిషి వచ్చెను. చంద్రుడు నుడివాలు రాజుమీదికి యుద్ధమునకు బయలుదేరెను. రెండవ రోజు యుద్ధమున నుడివాలురాజు దెబ్బతినినాడు: వెన్నెల ఆందోళన చెందుచున్నది. దెబ్బతిన్నవాడు సంధి కొప్పుకొనినాడు. కయ్యము వియ్యముగా మారినది. ఇది కథ.

కథలో నేమియు నులేదు. ఉన్నదంతయు రచనలో నున్నది. వలమురి వర్ణనము అభ్యుదయ కవిత్వమును మించియున్నది. చంద్రునకు వెన్నెలకు నడుమ నడచిన బ్రాహ్మణ రాయబారము ప్రబంధ ఫక్కిక ననుసరించినది. పెండ్లికి నుడివాలురా జొప్పు కొనకపోవుట తెనుగు సినిమాలలోవలె నున్నది. యుద్ధ వర్ణనము భారత కుమారసంభవోత్తర హరి వంశములను స్ఫురింపజేయుచున్నది. భాష కృత్రిమ ముగా లేక వాడుక నుడికారమునకు మిక్కిలి సన్ని హితముగా నున్నది. తద్భవములుగా చేయబడిన పద స్వరూపములు తెలుగుల నోట నూడిపడినట్లుగా చేయబడినవి.

తూ చా తప్పక చెప్పుట—ఇది నిజముగా అచ్చతెనుగు నుడికారముగానే యున్నది. సంస్కృత మున పాదపూరణార్థములయిన తు. చ. లు ఒక పర మార్థమును బోధించుటకు తెలుగులో కలిసిపోయినవి. అందువల్ల తూచా తప్పక తెలుగే. రొట్టెవిరిగి నేతను బడుట, పాతరలాడుట, చుట్టరికము, చూరులో పెట్టుట, ఊపిరి పీల్చరానిపనులు, గొంతుమీదికి వచ్చుట—ఈ మొదలైన పలుకుబళ్లు సమయోచిత ముగా ప్రయోగింపబడినందున కవిత్వము దీప్తిమంత ముగా నున్నది. ఇరువదినాల్గుగంట లొకటేపని—ఇది ఈ నడుమ గడియారములు వచ్చినతరువాత పుట్టిన పలుకుబడి. శ్రీ నాగనార్యులు లోకజ్ఞత్వమువల చెప్పిన చక్కని పలుకులు గలవు. యుద్ధమున విజృంభించి గపతురను నరకివేయుట కుపమానము — రెత్తులు జొన్నను గోయుట, ఆకాశమున చుక్కలు మొలుచుట కుపమానము, తడిజొన్న లార్ప వెలిబోసిన వడువు, వెన్నెలలు విసినవనుట కుపమానము, జగమెల్ల వెల్ల వేసిన పగిది - ఈ విధముగా ఈ అచ్చతెనుగుకావ్యము సరళసుందరముగాను, చమత్కారకారిగను, ధారాళము గను, ఒకవిధముగా ప్రౌఢముగాను, మొత్తముమీాద ప్రసన్నముగను పూర్వకావ్యప్రబంధముల రీతుల నంటీ ముట్టని శైలిగలదిగనుఉండి ఆదరణీయముగానున్నది. ఆహ్లాదకారిగా నున్నది.

—క్షేమేంద్ర.

నా స్వామి

[కావ్యము; కవి: చింతలపాటి నరసింహ దీక్షిత శర్మ; ప్రతులకు: చింతలపాటి నరసింహదీక్షిత శర్మ; తెలుగు పండితుడు; జిల్లాపరిషత్ హైస్కూలు—అచ్చమ్మపేట—గుంటూరు జిల్లా (A. P.); 32 పేజీలు; వెల: రూ 1–00]

నూటయెనిమిది పద్యాలతో శతక రూపంగా వెలువడిన కావ్యమిది. మకుటం లేదు. కవి తన యిష్ట దైవానికి తన మనస్సులోని భావాలను, లోకనైజాన్ని నివేదించుకొన్నారు. పూర్వకవుల పద్యాల ఎత్తుగడలను పద బంధాలను వీరు పెక్కుచోట్ల అనుకరించారు. ఐనప్పటికీ, తాము గ్రహించిన పదబంధాలను, శక్తి మంతంగా ఉపయోగించటంలో, తగినంత ప్రతిభ చూపించలేకపోయారు. 'లలితా లాప కలా కలాప శుషమా లావణ్యా, లీలా సమాకలితోల్లాస దరస్మిత ప్రథిత శృంగార ప్రభావ ప్రసాద లతాంగివ్రుదు గండ చుంబన రస్పార్ద్ర శ్రీ పరీరంభణమ్ముల' మొదలైన పద్యాలలో సమాసాడంబరము కన్పించినంత భావుకత కానరాదు.

'మెజారిటి'; 'స్టేజీ'; బేబాకీ మొదలైన అన్య దేశాల నుపయోగించి కొంత చమత్కారాన్ని సాధించ టానికి ప్రయత్నించారు. కవితకు గౌరవం తగ్గి 'నవ్య దశ' లభించటంలేదని వాపోతూ—

'ఇదుగో యొండు పుగాకు తుంపు
పెడతా యీ బుఱ్ఱ మీసాలపై
పది పద్దేలను సెప్పు సూత్తను
మజా బాగుంటెనే' యంచు వ్యం
ర్థ దురాలాపములాడు మోఱకులు
మీఱన్— గ్రైతకింకెట్లు న
వ్యదశల్? విజ్ఞులకెట్లు గౌరవము
నా స్వామీ! కళావీథులన్'

అని చమత్కారంగా అరసికులకు కవిత్వనివేదన చెయ్యవలసి వస్తున్నదని బాధపడ్డారు. కాని మదిలో మెదలిన రకరకాల భావాలకు పద్యరూప మిచ్చినంత మాత్రాన కిది కవితకు నవ్యదశకాదు. రసవంతం కాని పద్యం కవిత్వమెప్పటికీ కాదు. 'నా స్వామి' కావ్యం చదివి రసానందం పొందటం దరిదాపు అసాధ్యం.

నిర్దోషి

[ఏకాంక నాటిక; రచయిత:రెండుచింతల లక్ష్మీనరసింహశాస్త్రి ఎం. ఏ., ప్రచురణ : రాజ్యలక్ష్మీ పబ్లిషర్సు; ముస్తాబాద్—కృష్ణాజిల్లా; 44 పేజీలు వెల. రూ 0-75 పై]

ఇతివృత్తంలోగాని, నిర్వహణలోగాని కొత్తదనమేమీలేని నాటికలు, నాటకాలు కుప్పతెప్పలుగా వచ్చిపడుతున్నాయి. కొద్దిరోజుల వ్యవధిలో ఏదోఒక వార్షికోత్సవం వంటి ఉత్సవం ఉన్నదనగా అప్పటి కప్పుడు పూనుకొని, హడావిడిగా ప్రదర్శన నిమిత్తం ఏదోకొంత ప్రోగుచేసి ప్రదర్శించటం జరుగుతున్నది. దురదృష్టమేమంటే—అవి ప్రదర్శనలో బాగులేక పోయినా, శక్తి అవకాశం ఉన్న రచయితలు వాటిని అచ్చువేసి వదిలేస్తున్నారు. తాము వ్రాసిన ప్రతి అక్షరమూ అది ఎందుకోసం వ్రాసినా అచ్చులో చూచుకోవాలనుకోవడం రచయితలకున్న కీర్తి కండూతి తప్ప మరేమీకాదు. అటువంటి నాటకాలు చదవటానికి గాని, ప్రదర్శనకుగాని ఎంతమాత్రము బాగుండవు. శ్రీ రెండుచింతల లక్ష్మీ నరసింహశాస్త్రిగారు వ్రాసిన 'నిర్దోషి' అనే ఏకాంకిక నాటిక యీ కోవలోనిదే.

ఒక గృహస్థు యింటిలో రూ. 600 పోయినుకుని ఆ యింటి యిల్లాలు, కాంతారావనే తంపుల మారి కోర్టువారికి ఫిర్యాదుచేసి, ఆ యింటి యజమానికి తమ్ముడైన విశ్వాసరావుపై నేరం మోపుతారు. ఆ డబ్బు యజమానివద్ద నే ఉండటంచేత విశ్వాసరావు నిర్దోషియని బుజువవుతుంది. చాల నాటికలలో వలె యీ నాటికలో ఒక చెవిటివాని పాత్రను సృష్టించి, తద్వారా హాస్యరస పోషణకొక వ్యర్థప్రయత్నం చేశారు రచయిత. పాత్రలపేర్లు కొన్ని అనుకూల రావు, విశ్వాసరావు వంటివి వారి స్వభావానుగుణంగా ఉన్నా ఎబ్బెట్టుగా ఉన్నాయి. సంభాషణలు పేలవంగా ఉండటంచేత నాటకీయత మరీ తక్కువగా ఉన్నది.

— రామమోహనరాయ్.

ఆపరితోషా ద్విదుషాం నసాధు మన్యే

మాభూమి (అయిదో ముద్రణ)

(రచన : వాసిరెడ్డి భాస్కరరావు, సుంకర సత్యనారాయణ. వెల : రెండు రూపాయలు. విశాలాంధ్ర ప్రచురణాలయం, ఏలూరురోడ్డు, విజయవాడ—2.)

ఆపరితోషాత్ విదుషాం నసాధు మన్యే ప్రయోగ విజ్ఞానం—అన్నాడు మహాకవి కాళిదాసు, శాకుంతలంలో.

మాభూమి నాటకం 1947—48 లలో పండితుల్నేకాదు. అశేష ఆంధ్ర ప్రజానీకాన్నీ ఉర్రూతలూగించి, సెభాష్ అనిపించుకొంది. ఆంధ్రదేశం నాలుగుమూలలా ఈ నాటక ప్రదర్శనకోసం రమారమి 125 ఔత్సాహిక నాటకదళాలు ఏర్పడి ప్రదర్శించేయంటే ఈ నాటకం పొందిన ప్రజాదరణ అర్థం అవుతుంది.

25 ఏళ్ల అనంతరం ఈ ప్రశస్తికి కారణం ఏమిటని ఆలోచిస్తే, దానిలోని కథావస్తువేనని అర్థం చేసుకోవచ్చు. శాకుంతలంలోలాగా, కన్యాశుల్కంలోలాగా మనస్సును పట్టిపోయి, ప్రాస్తావికంగా వుపయో

గించుకోగల మాటలూ, చమత్కారాలూ అందులో లేవు. కాని, అంతమంది ప్రజానీకాన్ని ఉర్రూతలూగించిందంటే ఏమిటనాలి కారణం? అది ఎత్తుకొన్న సమస్య. దానిని ప్రస్తరించిన తీరూనే.

ఈ భూమి నీదెరా,
ఈ గనులు నీవెరా
ఎవడు ఈ నైజాము?
ఎవరు ఈ దొరలంత
మాడిచచ్చేవారి
మతములన్నీ ఒకటె
కొంపలార్చేవారి
కుట్రలో పడబోకు॥

అనే హెచ్చరికతో 1945–46 లో నైజాము సంస్థానంలోని తెలంగాణా భూమిలో ప్రజాసామాన్యంవెట్టి వ్యతిరేక వుద్యమానికి "సంగం కట్టేరు."

'నీకాల్మొక్తా' 'బాంచను'—అనే మాటను ప్రజానీకంనోట వూత దంచేసిన ఫ్యూడల్ వ్యవస్థ—దేశముఖ్‌లు, పటేళ్లు, పట్వారీలు, అమీన్‌లు, పోలీసులు, నైజామూ, ఆయన ప్రభుత్వమూ— తమ అధికారాల్నీ, పెద్దరికాన్నీ నిలుపుకొనేందుకు సర్వ విధాలా ప్రయత్నించేరు. ప్రజల స్వాతంత్ర్యేచ్ఛకు సంకేతంగా నిలబడ్డ 'సంగా'న్ని (ఆంధ్ర మహాసభ) రూపుమాపడానికై వూహించలేనన్ని ఘాతుకాలు జరిపేరు.

కాని, ప్రజలొంగలేదు. సంస్థానం వెలుపల వున్న ఆంధ్రప్రజలు వారికి సాయం నిలిచేరు. ఆ సానుభూతి సహాయాల అండతో తెలంగాణా ప్రజ ప్రారంభించిన శాంతియుతవెట్టి వ్యతిరేకోద్యమం వ్యాపించింది. శత్రువులు దానిని శాంతియుతంగానే వుండనివ్వలేదు. వారు సాగించిన ఘాతుకాలనుంచి ఆత్మరక్షణకై తెలంగాణాప్రజ తిరగబడింది.

బానిసలంతా ఏకమైన ఈ
ప్రభువులెంతరా ఒక క్షణమే.

అన్న ఆత్మస్థైర్యంతో జనం కదిలి ఇది 'మాభూమి'—అని గర్జించింది. ఈ ఇతివృత్తానికి కథనిచ్చి, నాటకరూపం కల్పించబడింది. కాళిదాసు పండితుల ప్రశంస నాటక విజయానికి సాక్ష్యం అన్నాడు. కాలం మారింది. శత్రువు గుండెలదిరి బేజారెత్తిపోవడం నాటక విజయానికి సాక్ష్యం అని నిరూపించింది 'మాభూమి'. దానిని ప్రజ ఆదరిస్తే ప్రభుత్వాలు నిషేధించాయి.

పొద్దు

(నవకవిత)

(రచన: రంధి సోమరాజు వెల: మూడు రూపాయలు. శశీధర పబ్లికేషన్సు, అన్నపూర్ణపేట, రాజమండ్రి—3.)

పల్లెటి ప్రజల పలుకుబడితో కథలు వ్రాయడం మాధవపెద్ది గోఖలే ప్రారంభించేరు. ఆ పద్ధతిని నవలలకు పాకించేరు పోరంకి దక్షిణామూర్తి. విశాఖ, శ్రీకాకుళంజిల్లాల మాటతో, యాసతో రంధి సోమరాజు కవితలు వ్రాస్తున్నారు, ఇప్పుడు.

పల్లెటూరి ప్రజల దృష్టిలో సంవత్సరం విభజన మూడు కాలాలుగానే. అందుచేత కవులందరిలా ఆరు రుతువుల్నిగాక శ్రీ సోమరాజు తమ ఈ నవ కవితా సంపుటి 'పొద్దు'లో మూడే కాలాల్ని—వానా కాలం, శీతగట్టు, ఏసంగి పొద్దులు—తీసుకోడం సముచితంగానేవుంది. ఆ మూడు కాలాల అందాలు, అనుభూతులు, సుఖదుఃఖాలకు పదచిత్రరూపం ఇచ్చేరు, దీనిలో.

అయితే వారు తీసుకొన్నది విశాఖ, శ్రీకాకుళం జిల్లాల వాతావరణమూకాదు. పల్లెటూరి వాతావరణం అంతకన్నాకాదు. ఆ పదచిత్రాలు చదువుతూంటే ఇరుకురోడ్లూ, మురికిపేటలూతో గోదావరి వొడ్డునేవున్న రాజమండ్రీ మన కళ్లముందు మెదులుతుంది.

పట్నాల్లోని బజారుల్లో
మద్దుల నెత్తిమీన గొడుగుల్లు

ఎగుడు దిగుడు తార్రోడ్డునా వున్నాయి.
మేడమీదున్న కుర్రోళ్లు
దానివిూద వో సిన్నికారు
తోలాలను కుంటారు.

వర్షంపూట కోటగుమ్మం, కూరలమార్కెటు మధ్య రాజమండ్రి మైన్‌బజారును మన కళ్ల ముందుంచేరు, కుర్రవాళ్ళకి మాత్రమే తోచగల కొంటె ఆలోచనను జతచేసి, అల్లాగే—

తెల్లారగట్ల
గోదాట్లో
అరిటిదొప్పల్లో ఆడాళ్లొదిలిన దివ్వెలు
సుక్కలికితల్లి సుక్కపెట్టిన బువ్వలౌరే.

చక్కనిదృశ్యం. కార్తీకమాసం, అరుణోదయానికి ముందు రైలు బ్రిడ్జి క్రింద గోదావరి రేవులో నిల్చుంటే కనబడేదృశ్యం. చాలమంచి చూసేదే. కాని, ఈకమ్మని కల్పన మనకితోచదు.

రోజూ మనం చూసే దృశ్యాలలోనే సోమరాజు మనకు తోచని అర్థాలు ఎన్నో వూహిస్తారు.

వోనలో నాన్నాని
బాతురెక్కలార్చుకుంటూ
'వోనవొగ్గేసి మేం రాం' అన్నట్టు
తోకలడ్డంగ ఆడిత్తాయి.

ఇటువంటిదే మరొకటి.

సన్నీలలో ఏతెడ్తే
అయ్యి జివ్వున కర్సేసినాయి.
కొత్తగా పల్లొచ్చిన సిటిపాపాయినా.

చాలచక్కనివూహ, చన్నీళ్లు కరుస్తున్నాయని మనమందరం వుపయోగించేదే. కాని 'కొత్తగా పల్లొచ్చినా సిటిపాపాయినా' వుందనే కల్పన ఎందరికి తోస్తుంది?

ఇల్లాగ పొద్దు ఏభయినాలుగు పుటలలోని ప్రతి పదచిత్రం కొత్తకొత్త రుచులు కనబరుస్తూంది.

కొన్నిదృశ్యాలు గురించి వర్ణించడం నిరర్థకం. కళ్లు విప్పిచూస్తూ మనస్సుతో ఆకళించుకోవలసిందే.

మాటాడకొరే
కల్లిప్పిసూడు
సెందురుడు సలిసంద్రాన కూకొని
తపస్సేత్తూ
ఎన్నెల్నెలా
దారోత్తున్నాడో.

కార్తీకమాసపు వెన్నెట్లో గోదావరిలో పడవ మీద కూర్చున్నమిత్రద్వయం దూరాన మనక్కనపడ్డం లేదూ!

ఆధునిక కవితాసంపుటులలో పొద్దుమాదిరి మనస్సును హత్తుకుపోతున్న కవితలు చాల కొద్ది.

శ్రీ రామమోహనరావు

Printed and Published For Nageswara Rao Estates (Private) Ltd., by S. Nageswara Rao at the Andhra Patrika Press, 6 & 7 Thambu chetty Street, Madras-1, Editor : S. Radhakrishna.

భారతి

ప్రకటన రేట్లు

కవరు పేజీలు		కాజువల్ రేట్లు	కాంట్రాక్టు రేట్లు
4 వ కవరు పేజి	...	రు. 175/–	రు. 150/–
2 లేక 3 వ కవరు పేజి ...			
ఒకే (నలుపు) రంగు	...	రు. 150/–	రు. 125/–
లోపలి పేజీలు			
పూర్తి పేజి	...	రు. 125/–	రు. 100/–
అర పేజి	...	రు. 65/–	రు. 55/–
పావు పేజి	...	రు. 40/–	రు. 35/–

ప్రత్యేక స్థానములకు 25% అదనం.

సం॥నకు వరుసగా 6 ప్రకటనలు చేయువారికి కాంట్రాక్టు రేట్లు వర్తించును.

చందా వివరములు

సంవత్సర చందా	...	రు. 12–00
6 మాసముల చందా	...	రు. 6–00
విడి ప్రతి	...	రు. 1–00

మేనేజరు, భారతి

మద్రాసు–1.